

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., felvére 4 frt. 50
 11., vidéken egész évre 10 frt., felvére 5 frt. A közlemények
 és Beszések bérmentesítendők.
 Hirdetéseikért soronként 15-ny kr.

Megjelen minden vasarnap.
 Tegrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnek
 Erzsébet-tér 10. sz., és Kilián György könyvtárában
 vacsi utca Drasche-féle háznál.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenharmadik évfolyam.

Felölös szerkesztő és tulajdonos Markusovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom. Adler A. tr. A hason- és eltérő képzetű új növedékek (homeo- et heteroplasmata) közt álló átmeneti alakok kiváló esete. — Ullmann S. tr. Csilapíthatlan hányás terhesség alatt, önkéntes koraszülés, halál. — Könyvismeretetés. Notizen über chirurgische Paediatrik von P. Guersant. — Lehrbuch der praktischen Toxikologie zum Selbststudium und zum Gebrauch für Vorlesungen von Dr. A. Werber. — Lapszemle. A fejeri mirigyek velőszerű rákja, a rák általános elterjedése hajszali érdugulások útján. (Vége). — Tut-méreg. — Hüvelykujj a megtartó sebészet netovábbja által megmentve. — Apróbb szemelvények.
Tárcza. Az orvosi gyakorlat nőknek való-e. — Konrád Márk. Párisi kórházak. III. A „Charité“ kórház. — Vegyesek.

A hason- és eltérő képzetű újnövedékek (homeo- et heteroplasmata) közt álló átmeneti alakok kiváló esete.¹⁾

ADLER ADOLF tr.-tól Nagy-Károlyban.

A régi és a vitalisticus dogmáknak hódoló idősaktól kezdve le, egész az exact kutatásokban működő és sokszor korszakot alkotó szakférfiakig, köztük első helyen Rokitansky és Virchow, az újképződmények tették a kórtan azon részét, melyben a kutatók majdnem mindegyike szükségesnek találta, hogy azok tanában saját belátása és álláspontja szerint, különösen felosztásokat illetőleg, változtatásokat létesítsen.

Így láttak napvilágot Rokitansky kórboneztanának I-ső része, Schuhnak „Die Pseudoplasmen“ és Virchownak „Die krankhaften Geschwülste“ stb. című munkái.

Igaz, hogy Virchow sejtiszövevettana óta a kórboneztan körében a régibb időkből származó tapasztalatok és eredmények a tudósok nagy részénél más, az előbbiektől sokképen eltérő magyarázatokat nyertek; azonban Virchow főfigyelmét is az újképződmények vették igénybe, sőt az ő sejtiszövevettani rendszerének alapját legnagyobb részben az új képződmények kutatásából és tanulmányozásából nyert eredmények képezik.

Ezen elméletekkel szemben nem lehet jogosulatlan azon kérdésünk: vajon mik voltak azon okok és mozzanatok, melyek a kórboneztnok mindegyikében fölébresztették azon vágyat, hogy az újképződmények felosztása körül változtatásokat, sőt egész új rendszert teremtsen?

Ennek oka nem volt más, s jelenleg sem más, mint az, hogy valamint a természet rendszerében akadhatni oly egységekre, melyek a szervült lények két nagy országa közt úgy állanak, hogy az egyik buvár azokat az állatokhoz, másik meg a növényekhez számítja, épen úgy talált az egyik vagy másik kórboneztnok az újképződményekből egyes féleségeket, melyek az addig dívott rendszerek által föllállított csoportozatok egyikébe sem illettek egészen bele.

Ez áll a Virchow által föllállított, s jelenleg elfogadott rendszerről is, mely tisztán boneztnani tekintetben telje-

sen czélszerűnek és természetesnek látszik lenni; azonban ez is, a többi rendszerek felett elismert előnye mellett, a gyakorlatban még sem szolgálhat minden esetben vezérfonalul, úgy hogy Billroth is azt csak azért fogadja el, mivel saját szavai szerint egyedül azon okból nyugszik meg benne, mert azt jobban pótolni ő sem képes.

A dolgok ily állásánál fogva nem lehet feltűnő, ha ritka esetekben a gyakorlat a tüzetes kórjelzés érdekében, nem tekintve a mesterségesen felállított rendszereket, kéntelen a kórszövevettan vezérlete, meg a többi kórjelek egybehasonlítása és összesítése mellett a jelzést önállólag megtenni.

De épen ezen esetekben nyílik a gyakorló orvosnak az önálló tanulmányozásra legháladosabb és legszebb tér, akkor, midőn a tudományoknak szentelt műhelyektől távol kéntelen hivatásához híven és a tudomány kívánalmainak megfelelően működni.

Mert bár a természet a változatlan sarktvörvények mellett örökké ugyanaz marad, az élet változatosságából ki nem fogy, s mint az egyének egyenlő szervezkedése mellett közülük kettő alig hasonlít egymáshoz, úgy az egyes kórféleségek és esetek különböző kül- és belterjűknél és eltérő ismérveiknél fogva, bár ugyanegy mértékkel mérve, majd egyik, majd más tekintetben, sokszor igaz csak finom különbséggel, mindig különböző eredményt mutatnak.

Közlendő esetem szerény véleményem szerint kiváló példát nyújt a mondottak igazolására, miért is szíves figyelmüket kérem ki annak meghallgatására, hogy azután a rávonatkozó kórszövevettani készitményeket tisztelt ügyfeleimnek górcső alatt egyenkint megmutassam.

Körtörténet.

Csáki Lajosné, 36 éves, szomszéd Börvény helységbeli lakos, 1867. évi december elsején járó betegeim közt előre hajtott törzszel, két barátnéjára támaszkodva, sápadt, elaszott és szenvedését nagy fokozatban küllő arczczal jött hozzám azon kérdéssel, vajon nem tudnék-e testéből kinőtt daganatára valami eloszlató frt, szenvedő és elaszott testének pedig erősítő, etvágyat hozó szert rendelni?

Kérdéseimre kapott feleletekből következőket jegyeztem fel. A beteg 36 éves, 12 év óta férjezett, s két gyermek anyja, kik közül

¹⁾ Górcsői készitmények bemutatásával előadatott a szatmármegyei orvos-gyógyszerészegylet 1869 május 30-diki szakgyűlésén.

a fiatalabbik négy éves. A tisztulás 16 éves korában állott be először, s azóta rendszeresen mutatkozott, csak hogy utolsó időben csekélyebb mennyiségben. Ágyban fekvő beteg azelőtt sohasem volt. 1866-ik évi tengeritöréskor vette észre először, hogy szeméremteste baloldalán valami növény keletkezik, minek ő fontosságot nem tulajdonítván, azt senkivel se közölte; mert szeméremtessége úgy hozta magával. Rá következő egész éven át a daganat csak annyiban változott, hogy a beteg minden terheltetése nélkül lúdtójás-nagyságra növekedett, miközben folytonosan dolgozott. 1868 sz. Mihály nap óta azonban a növekedés gyorsan haladt előre, az erők mindinkább fogytak, majd pedig a daganatnak a testet lehúzó súlya miatt a járás-keelés lehetetlenné vált; az étvágy csökkent, a test elsoványodott, úgy hogy az utolsó két hónap alatt az ágyat el nem hagyhatta, mialatt a daganat ki kezdett fekélyesedni. A beteg november utója felé tökélt el magát baja mibenlélet férjével és rokonaival, kik őt aszkórosnak gondolták, közölni, s ezek őt arra birták, hogy orvosi segílyhez folyamodjék.

Jelen állapot.

A közép termetű nő arczkifejezése nagy fokban szenvedést mutat, a szemek beesvék, a köztakaró száraz, vékony, piszkos-halvány (erdfahl), korpaszerű, le-lehulló felhámmal pikkelyezett, a látható nyákhártyák sápadtak, vérszegények. A nyak vékony, hosszú. A mellkas hosszú, keskeny, a bordák kiálló, s körrajzuk tapogatás nélkül tisztán kivehető. A kopogtatási hang a tüdők felett telt, de helylyel-közzel kevésbé dobos.

A légzési zörejt itt-ott nyákos szörtyögést hallat. Az altest behuzódott. A nagy mirigyek rendes mekkoraságuk. A bélhuzam renyhén működik. A belső ivarszervek, mennyiben a nagy dag akadályoztatása által megvizsgálhatók voltak, rendeseknek mutatkoztak. Étvágy csekély. Esténként lázas állapot van jelen, s az éjeket álmatlanul tölti el.

Érverés 120, kicsiny, vékony.

A baloldali nagy szeméremajk hátsó feléből körtealakú, legnagyobb vastagságában 54 centimeter kerületű daganat indul ki, mely térdig leér, s másfél hüvelyk hosszú, 12 centimeter átmérőjű, felületén lúd-, egészen pulykatojás vastagságú és emelkedő viszer-elágazásokat mutató kacson függ. A daganat különféle elhelyezés alkalmával, nehézség törvénye szerint, alakját megváltoztatja akként, hogy bizonyos mértékben lelapul, tapintva hájszerűnek mutatkozik.

A köztakaró a daganat felett kissé barnás, s a daganat saját állományával úgy össze van nőve, hogy ránczba nem szedhető. A képlet alsó részén egészen tallérnagyságú, kigyózza futó szélű, a szélekhez közel ólénk veres, egyebütt szürkés anyaggal bevont anyagvesztést mutat, mely csekély könnyelégezes szagot terjeszt.

A képlet kocsányos lévén, ezáltal eléggé javalva volt az eltávolítás, mit a beteg beleegyezésével egyszerű lemetzés által eszközöltem is, miközben ütéri vérzés nem, vizséri pedig csak csekély mérvben mutatkozott, de annál több vér folyt az eltávolított daganatból. A seb szélei gombos varratok által egyesítették, s megfelelő kötés alkalmaztatott. A beteg a haláltól félvén, a zordon idő daczára haza ment, s otthon utasításom szerinti eljárás követvén, a felgyógyulás későbbben vett tudósításaim szerint igen rövid idő múlva beállott, úgy hogy évek előtti egészségét és előbbi testi erejét visszanyerte.

Az eltávolított 4 \varnothing és 22 latnyi újképződmény, különféle irányban és tájakon bemetszve, igen szívós, nagy fokban vizenyős, véredényekkel átszőtt szövetet mutatott. A bőr a dag tulajdonképeni állományától meg nem különböztethető.

Górosó alá tett, tükkel gondosan széthúzott készítmények kötszövetrostos szövédéket mutattak, s igen gyéren, itt-ott egyes ruganyos rostokat. Egyforma, több tompaszegletű, aránylag kicsiny, több nagymagvú sejteket is lehetett látni.

Ezen feltűnő ritka lelet után, mely szerint a daganatot tiszta rostagnak többé nem tarthattam, a képződmény egyes tájkából vett darabokat küldtem fel Pestre, barátom Balogh Kálmán tanárnak megvizsgálás és véleményadás végett. Balogh vizsgálásának eredményét velem levél útján tudatta, melyből az erre vonatkozó részt ezennel el fogom olvasni: „A kimetszett és beküldött új képződményt megvizsgáltam. Legnagyobb része kötszöveti rostok kötegeiből áll, melyek egymással igen szívós szövédéket képeznek. Ruganyos rostokat pedig csak keveset és igen finomokat találtam. Szépen kifejtett edények igen nagy számmal voltak jelen.“

„A rostkötegekben szétszórva, apró sejteket lehetett látni, melyek közül némelyek idomtalanok, sok- és tompaszegletűek, míg mások inkább petealakuak voltak.“

„Mindegyikük pedig szemcsés, aránylag nagy magot tartalmazott. Egyes helyeken több sejt volt felhalmozva.“

„Megvizsgáltam a fekélyesedésbeu talált helyet is, hol részint újképződésű, magvas hámszövetekre, részint szétesésben levő szövetre akadtam. Geny sehohsem volt. Az újképződmény mindenestre bonyolodott természetű, s a közönséges rostonövedékek és rostrák közt látszik állani; minthogy azonban a rostkötegek túlképződése mellett a sejtek száma aránylag igen csekély, ezek pedig a rostok közül való kiválásra, nemkülönben szétesésre semmi hajlamot se mutatnak, továbbá minthogy a rostkötegek nincsenek valami nagyon tömötten összeszövődve, inkább az egyszerű rostonövedékek közé lehet azt számítani.“

Ha most klinikailag az alanyi és tárgyi körjeleket — ideértve a szövettani leletet is — egymással összevetjük, hogy azokból a tüzetes körjelzés eredményére jussunk, nemcsak hogy a féleség meghatározása, az eddigi rendszereket tekintetbe véve, lehetetlen volt, hanem a jó és rossz indulatúságának meghatározásánál csakis egy pozitív jelre támaszkodhattam.

Az egyénben minden jel megvolt, mit csak előrehaladott fejlődésben lévő rossz indulatú kóros dagban szenvedő betegnél észlelni szoktunk, u. m. elasztott test, száraz, földszinű (erdfahl) bőr, álmatlanság, a dag feletti bőrnek a növedék állományával való szoros egybeszövődése, s a pulykatoll vastagságú és a fölüllettől kiemelkedő sok visszér, mint a rossz indulatúság megannyi kórodai jele. A jó indulatosságban azonban, legalább még akkoriban, csak egy ismérv erősített meg, t. i. a kocsányosság, s csakis ez volt az egyedüli mozzanat, melyre a kórismét fektetnem lehetett, s mire a gyógyeljárás célbavételekor bizton támaszkodhattam.

A kórodai lelet összevetéséből nyert eredményt a górosó szinte megerősítette; a daganat — igaz — legnagyobb részben kötszövetből állott, de találkozott elegendő számban aránylag sok és nagymagvú sejt, melyek szaporodásra és talán későbbi szétesésre hajlamot mutattak; a szétesést azonban legalább akkoriban constatálni nem lehetett.

Csilapíthatlan hányás terhesség alatt, — önkéntes koraszülés, — halál.

ULLMANN IZIDOR tr., városi főorvostól Tiszólczon.

Az „Orvosi Hetilap“ f. évi 29. számában Fehér N. tr. esetet közöl, melyben ugyanazon nőnél három egymásutáni terhesség alatt a beköszöntött csilapíthatlan hányás miatt a művi elvetélest jó

eredményével vitte végbe. Az esetből kivont folyományainak egyike: „hogy a művi elvetelésnek habár ritkán, de mégis egyik javalata lehet a csilapíthatlan hányás.”

Ezen tantételt nem ősmertik el általán az orvosok. Sokan a legtapasztaltabb szülészek közt, támaszkodva azon tényre, hogy terhesség okozta csilapíthatlan hányás a legritkábban végződik halállal, ezen körben vagy nem tartják javasoltnak a művi elvetélést, vagy kétes eredményű gyógyszerköznek.

Igy Braun Károly tanár szülészeti tankönyvében Cazeaux, Villeneuve, Busch, Dubreuilh, Kivisch, Hohl ezen értelembeli véleményeit előadván, maga részéről következőleg nyilatkozik: „Én magam a terhesség okozta csilapíthatlan hányás következtében halálos kimenetelt sohase tapasztalván, a várakozó és figyelmes tárgyilagosságon alapján eszközzendő szorgos gyógyeljárásra a legnagyobb súlyt fektetem, s tekintetbe véve az idézett kitűnő írótól felsorolt minden agyályokat és ellenjavakat, a csilapíthatlan hányásnál rendszeren elkerülhetőnek tartom a művi elvetélést.”

Másrésztől szintoly számos orvos ellenkező véleményben van, s jelentékeny azon közzétett esetek száma, melyekben csilapíthatlan hányás folytán kimerült nők, midőn majdani haláluk már bizonyosnak látszott, a művi elvetelés által megmentettek. Ezek ellenében azon, nem egészen czáfolható mozzanatot hozhatni föl, hogy az erőkimérés azon fokát, mely okvetlenül halállal fenyeget, egyes esetben meghatározni a legnehezebb feladat, s ez az orvos alanyi nézetétől függ, minélfogva azon esetek nehánya vagy többje, hol a művi elvetelés életmentőnek mondatik, talán anélkül is gyógyulásnak indulhatott volna. Ilyen, igaz fölötté szigorú, de tényleg érvül használt kételkedés lehet az czáfolása végett hasznosnak vélném, ha a csilapíthatlan hányás következtében halálosan végződött minden eset közöltetnék, — s csak ezen tekintet által érzem magamat indíttatva, Fehér tr. úr fenidézett tételének mintegy támogatására, a következő esetet közzé tenni, ámbár nem észlelhettem ezt egész lefolyása alatt.

Kohn N., 36 éves zsidónő, gyenge alkatú, hétszer szült. Négy élő gyermeke közt az egyik fiú legnagyobb fokban hülye (cretin), egy leánya süketnéma és a legifjabb két éves fiú kistokban angolkóros. Mult évi aprilhóban váltólázban szenvedett, mely kinal adagolására elmúlt. Juliushó második felében több lázas roham, de nem szabályszerű ismétlődve, gyomorfájdalmakkal és többszöri hányással egybekötve. Kinal beszédese után amazok elmaradtak ugyan, de annál gyakoribb lett a hányás, s augustus 8-ától fogva kinteljessé vált. Midőn 12-én lakhelyéről hozzám jött, 4-dik — 5-dik hónapban terhesnek hitte magát, mely állításának a kül- és belvizsga eredménye meg is felelt, különben ez utóbbi a méh és egyéb szervek semmi rendellenességét se derítette föl. A hányás akár éhgyomor mellett, akár étkezés után, s a méh tapogatása vagy belvizsgálata után azonnal föllépett. A legkülönbözőbb kül- és belszerek, miket valahol az irodalomban ajánlva találhattam, sikertelen használata után a beteg egy hét mulva haza tért, de nemsokára egy közel városba vitette magát, hol gondosabb ápolásban részesülhetett, s 2 orvos által néhány hétig kezelteték. Többek közt hozzájárultommal szűnyaltartalmú hüvelyesapok is alkalmaztattak, eleinte állítólag a hányás némi csilapulásával. Midőn pedig minden kezelés eredménytelennek bizonyult, onnan is hazatért. November 1-én hozzá hivatván, annyira kimerültnak találtam, hogy ágyában alig tudott mozdulni, s csak halk, sugdosó hangon beszélgetett; az orsóútér verése igen kicsiny, alig tapintható; alteste, bár a méh a bordaszél közeléig terjedt, egészséges, nem terhes asszonyénál alig terjemesebb; a magzat tapintható részei külynyomásra kitérnek, de a szív hangjait nem halhatni; a méh ezen tapogatása azonnal nagy hányást okozott. Ezen lelet szerint oda nyilatkoztam, hogy ámbár a baj kezdetén azon lehetőségre figyelmeztettem, miszerint a művi elvetelés szükségessé válhatand, s azt utolsó szerként ajánlottam vala, — a beteg ily nagy fokú kimerülésénél fogva most már az elvetelés művi előidézését is nagyon kétes eredményű gyógykísérletnek kell tartanom, miért is másik szaktársnak tanácskozással végetti meghívását kérném. Mielőtt ez még létrejöhetett, t. i. harmadnapon, a várva várt esemény halott fimagzat születésével magától beköszöntött ugyan, mire aztán a beteg csak ritkán hányt, de ennek daczára néhány nap mulva kimerülés következtében meghalt.

KÖNYVISMERTETÉS.

Notizen über chirurgische Paediatrik von P. Guersant, aus dem Französischen übertragen von H. Rehn, Dr. med. in Hanau. Erlangen, 1869, Enke Ferdinand kiadása. Nagy 8-rét, 298 l.

Lapunk jelen évi folyamának 19-dik számában Holmes-nek, a 27-dikben pedig Giraldeés-nak a gyermekek sebészetére vonatkozó munkáját ősmertettük, s ott ezen egyes munkák méltatása mellett a gyermekgyógytani sebészet fontosságát is nyomatékkel kiemeltük. Most pedig alkalmunk van Guersant hasonirányú könyvének sikerült német fordítását bemutatni, melyet Enke Nándor vállalkozó könyvkiadó czége nyujtott át a közönségnek, mi annál inkább elismerést érdemel, mennyiben — tudomásunk szerint — a sebészet ezen ágában jeles német czikkek jelentek ugyan meg, de az a német irodalomban rendszeres munkával képviselve nincs, s annál inkább kötelességünknek tartjuk ügyfeleink figyelmét Guersant munkájának előttünk fekvő fordítására irányozni, mert közöttük többen lesznek, ki Holmesnek angol, míg Giraldeés-nak francia nyelven írt kétségtől igen jeles munkáit nem használhatják.

Guersant húsz éven át Európa legnagyobb gyermekórházában, t. i. a párisi gyermekórházban mint sebész működött, s habár előttünk fekvő munkájában az újkori kórboneztani vizsgálatok eredményével nem is találkozunk, mindenhol a helyes észlelés, óvatos itélet és érett tapasztalás nyomait találjuk abban, minélfogva ezen könyv az orvosi gyakorlatban mint jól használható munka tekinthető, mely a gyermekek sebészeti betegségeinek nem teljes tankönyve ugyan, de benne azon különösségek, melyek a sebészeti bántalmaknál gyermekkorban mutatkoznak, híven és egyszerűen tárgyalvák. Az előadás rövid és tömött tétélekből áll, mi a fordítónak nem kevés gondot adhatott, hogy a szerző gondolatait és tapasztalatait helyesen kifejezze.

A tartalom igen dús. Hatvankét fejezetben a gyermekek sebészeti bántalmainak mindegyikéről megemlékszik, s csak az kár, hogy a munkához se tartalomjegyzék, se betűrendes névjegyzék nincs csatolva, mi a könyvnek tárgyabani gazdagsága mellett a keresést igen nehezíti.

Lehrbuch der praktischen Toxikologie zum Selbststudium und zum Gebrauch für Vorlesungen von Dr. Anton Werber, Privatdozent in Freiburg B. Erlangen, Enke Ferdinand kiadása. 1869. Nagy 8-rét, 140 l.

Azok számára, kik a Husemann-ok, Taylor és Tardieu méregtanait nagy terjedelmük miatt nem használhatják, Werber tr., kitől mintegy két év előtt gyógyszeratan is jelent meg, méregtant írt, mely röviden a méregtan mindazon tétéleit magában foglalja, melyek a gyakorlati életben szükségesek.

A tizenöt lapra terjedő általános részre mindjárt a különös rész következik, melyben a szerző a mérgeket izgatókra, idegekre hatókra és fertőzőkre (septische) osztja; minden egyes méregnél pedig a következő pontokat találjuk feljegyezve: az anyagra vonatkozó általános észrevételeket és tudnivalókat, a hatást, a heveny mérgezés tüneteit, a lefolyást, hullaleletet, gyógyítást, idült mérgezést és a vegytani kutatást. Itt megjegyezzük, hogy a vegyi kutatásra csakis annyi gond van fordítva, miszerint a kémhatások elősorolvák, de az előállítás nem igen tárgyalatik, minélfogva Werber munkája azokat ki nem elégítheti, kik a méregtant körülmenyesen akarják megtanulni; míg az olyanok, kik ezen tanba némi betekintést akarnak, vagy kik, a méregtant ismerve, rövid emlékeztetőt szükségnek, azok ezen füzetet haszonnal forgathatják.

— a —

L A P S Z E M L E.

(—h—n) A fejei mirigyek velőszzerű rákja, — a rák általános elterjedése hajszali érdugulások útján.

(Vége.)

A bonczolás 24-kén, halál után harminckét óra mulva történt. A baloldalon a nyak bőre és pólyája alatt nagy tyúktojásnyi

kevésé lapos daganat feküdt, mely a fejbicczentőt, ezt maga előtt tolva, igen kifeszítette, egészen a belső torokalatti visszérig ért, s alsó vége ezen és a kulcsalatti visszér által képezett szegletben feküdt. Nyilvánvalóan elfajult fejei mirigynél nem volt egyéb. Alatta másik, kisebb mirigy találtatott, mely külemében az előbbihez hasonlított, s felső végével a bal névtelen visszértől indult ki. A többi baloldali fejei mirigyek rendes nagyságnaknak látszóttak, s fehéresen néztek ki. A bolyg- és a rekeszideg a daganatok által nem nyomattak.

A legnagyobb mirigy, mely életben tapintatott, metszéslapján helyenkint sárgás volt, verhenyes csíkokkal, s ezeknek megfelelőleg a szike fokával könnyen fehéres gyurma volt kivájható.

A belső torokalatti visszérben, mely a daganattal érintkezett, alvadék nem foglaltatott; alsó végénél azonban, valamivel a kulcsalatti visszérrel való összenyílás felett, kicsiny dag volt, mely annak ürébe beleért. Ezen daganat szőlőszemnyi, eperkülemű, verhenyes, kocványos, kevésé mozgatag, szabad felületén pedig fekélyes volt. Azáltal jött létre, hogy a nyakon levő elfajult nagy mirigy alsó vége magát az edényfalán keresztülfúrta. Az átfúrás helye kerekded volt, s egészen a beérő daganat által töltetett ki, mely felett a szétfosztott edényfalat lehetett kivenni. A bal névtelen visszér hátsó falán befelé emelkedés látszott, mely borsónyi volt, s az elfajult mirigyek kisebbike által okoztatott. Az edényfalak ezen helyen csak be felé tolattak, de nem fekélyesedtek el.

A tüdőben számtalan rákos gócz volt, melyek nagy része a szabad felületen mint gömbölyded, fehéres vagy piros testecsek kiemelkedtek; közülük némelyik legalább tallérnyi nagyságú, míg mások cseresznye, vagy szőlőszemnyiek voltak. Ezen daganatok teteje a mellhártya felszínénél 2–3 milliméternyivel magasabban állott. Ezen rákos góczok közül némelyek keményebbek, de többnyire igen lágyak voltak. Ezen góczok között a tüdőszövet jobboldalon egészséges.

A baltüdőben a rákos góczok általában nagyobbak és lágyabak voltak; az alsó lebenyben pedig a góczok közti helyen szürke májasodást lehetett látni.

A mellhártya jobb oldalon egészséges, míg a balon kevés genyes mellhártyaizzadásmány volt, ezenkívül pedig igen kiterjedt sárgás álhártyák. A mellhártya lemezei baloldalon majdnem mindenhol egymáshoz tapadtak.

A bal szív egészséges, alvadékok nélkül. A jobb szívben, mely petyüdt, az izompamatok között fehér, szívós, régi alvadék, ezenkívül pedig vörhenyesfekete, törékeny, újabb alvadékok.

A tüdőútér fala élénkpiros, benne igen kevés folyó vér. Az említett szinezés leginkább a félholdképzű billentyűk magaslatán, s az útér baloldali ágában tűnt ki. Az útér a legvékonyabb ágcsáig bemetszvé, ezekben alvadék nem találtatott, azonban majdnem mindegyikük a rákos góczok valamelyikénél végződött, s ezentúl szemmel követhetők nem voltak.

A gyomor, belek és a hasnyálmirigy rendes. A lép kevésé meglágyulva.

A májban cseresznyenagyságú egyetlen rákos gócz, mely a máj jobb lebenyének közepe táján fekszik, mely helyen kívül ki nem emelkedő fehér folt látható, hol, bemetszve, fehér és igen lágy tömeg találtatott.

A jobboldali vese mellső felületén, körülbelül a közép felé, szinte kicsiny ráknövedék fekszik, mely ékalakban a kéregállományba hatol. A húgyvezeték a hasürbeli daganattal érintkezett ugyan, de azzal nem volt összenöve. A baloldali vesében rákos növedék nem találtatott; a húgyvezeték azonban a hasürbeli daganat által körülvetetett, anélkül, hogy a vesemedence ki lett volna tágalva.

A bélfordor mirigyei alig voltak túlfejlettek, de egészen fehéresen néztek ki.

A hasürbeli hosszúdad daganat a keresztcsont-csigolyaszeglettől a tizenkettedik agyékcsigolyáig ért, a középvonaltól kevésé balra feküdt, s az agyékcsigolyákhoz feszesen oda volt növe. Dudorosan nézett ki, s elfajult agyékcsigolyák által alkottatott, melyek közép nagysága tyúktojásnyi lehetett. A jobb csipővisszér két túlfejlett mirigy között feküdt, míg a baloldali a daganat alsó végének tömegében haladt az alsó nagy visszérig (vena cava inferior), anél-

kül, hogy ezáltal nyomtatott volna. Az alsó nagy visszér barázdában feküdt, melyet a növedék kifelé képezett, s ez megfejtí, hogy a lábak miért nem voltak sohase vizenyősek. A főér (aorta) a daganatba egészen be volt mélyesztve, úgy hogy ennek egész vastagságába be kellett metszeni, miszerint ahhoz félni lehessen. A főér sehelse volt megszűkülve.

A daganat a metszéslapon fehéres tömegeket mutatott vörhenyes csíkokkal és sárgás, többé-kevésbé meglágyult foltokkal, melyek a tüdőbeli daganatokhoz hasonlítottak.

A hashártya, húgyhólyag és az ivarszervek nem szenvedtek. Az agy szinte egészséges volt, kivéven a belső burok (pia mater) vizenyőjét, mi alkalmasint hullaszármazék volt.

A göröcsői vizsgálat kiderítette, hogy a nyakon levő elfajult mirigyek, a tüdőbeli góczok és az agyékcsigolyák részint kerekded, részint sokszegletű és orsóalakú hosszúdad sejtekből állottak, közönségesen $O_{01} - O_{015}$ átmérővel, de a tüdőben voltak olyanok, melyek átmérője O_{025} milliméterre ment. A sejtek közül némelyek kétmagvasak voltak, közöttük a legnagyobbak szélei rendetlenül néztek ki, s sok zsírcseppet tartalmaztak. Ha a sejtek felett a fedőlemez nyomtatott, azokból sok zsírcsepp szabadult ki. Rostoknak semmi nyoma.

A jobboldali szívgyomorban talált vörhenyes alvadékok színes és szintelen véresejteken kívül orsóalakú és rendetlen idomú sejteket tartalmaznak, mely utóbbiak a nyakon és a tüdőben talált növedékek sejteivel hasonlítottak. Ezen sejtek részint elszigetelve, részint kicsiny halmazokban nagy mennyiségben voltak jelen. A fehéres alvadékok legnagyobb részben rostosak voltak, de egyszersmind rákos sejteket is tartalmaztak, nem ugyan oly nagy számmal mint a veres alvadékokban, de sokkal inkább elzsírosodva.

A jelzés nagy nehézségekkel járt, így a beteg gümőkóros küleme mellett a nyak és a has daganatai a tájékozást még inkább akadályozták. S valóban sokkal közönségesebb, hogy a fejei és a bélfordor mirigyek gümösen elfajuljanak, mintsem az, hogy elsőlegesen rákos képződés színhelyeivé legyenek. Ide járul, hogy a fejei mirigyek rákja igen alattomosan lépett fel, mennyiben tyúktojásnyi nagyságát hat hónap alatt érte el, s fájdalom nélkül növekedett. A tüdőbeli rákot sejteni talán lehetett volna, de jelezni nem. A mellhártyadörzsölés, a baloldalon a mellhártyaürbeli esekély savós izzadásmány és a nehézlégzés mellhártyagümösödésre látszótt mutatni. Ezek mellett egészen hamisnak tűnik fel Grisolle-nak a „Traité de pathologie“ munkájában közölt következő, tisztán elméleti tétele: „A tüdőbeli rák és gümösödés jelzése között nem habozhatni, ha nemcsak az általános állapotot vesszük tekintetbe, hanem ezt még a természettani jelekkel megvilágosítjuk, melyek a két betegségben egymástól annyira különböznek.“ (Id. m. II. k. 572 l.) Ezen jeles író a tüdőbeli rákképződés tüneteül a tomputalon kívül a fokozott mellremegést, a mellhangzást, továbbá a hörgi légzést, barlangos és korszóhangzást említi, melyek ezen betegnél hiányoztak, s meglepetés volt, midőn mindkét tüdő rákos növedékekkel telve találtatott. A természettani tünetek hiányát abból lehetett megérteni, hogy a rákos góczok nagy számmal voltak ugyan jelen, s jókora nagyságot értek el, de mindenhol egészséges szövetet vétettek körül.

Az inkább gümőkórra mutató általános tüneteket illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy éjjeli izzadás és láz nem volt ugyan jelen, de ez nem egyszer a gümőkóros tüdővész eseteiben is hiányzik.

Szóval az általános elterjedt rák és a tüdőgümösödés jelzése igen nagy nehézségekkel van egybekötve, így a tüdőszövet nagyobb részét ráknövedékek foglalhatják el, anélkül, hogy természettani jelek lennének, melyek a mély bántalmazottságot elárulnák.

Itt azon kérdés támadhat, valjon a test különböző részeiben talált rákos növedékek egymástól függetlenül keletkeztek, vagy egymással összefüggésben jöttek-e létre? Laveran tr. hiszi, hogy legalább a fejei nyirkmirigyek rákja és a tüdő rákos góczai között összefüggés volt. Így a nyakon levő rákos növedék a belső torokalatti visszér falán keresztülhatolt, az ürbe beérő lágy, fekélyes és egyentelen tömegből pedig a véráram által kicsiny darabkák vitettek tova, melyek a szívbe, s innét a tüdőútéren keresztül a tüdőbe jutottak, hol a hajszál- és más apró edényekben megakadva, a kör-

nyezetre izgatólag hatottak, mi a meglevő rákos hajlam mellett ennek megfelelő növedékek keletkezésére vezetett. A visszerbe beérő növedékről mindig csak kicsiny darabkák szakadhattak le, mi megfejt, hogy a beteg egyszerre nagy mértékben légszükségben nem szenvedett, nemkülönben hogy a tüdőútér nagyobb ágaiban érrögök nem voltak. Ezenkívül a tüdőkön keresztül némely darabkák az ágyékmirigyekhez, a májhoz és a vesékhez eljuthattak. (G. h. de m. et de ch. 1869, aug. 13).

(—h—n) Tut-méreg.

Sokáig gondolták, hogy Oceania nagy szigetén, Új-Zeelandon mérges növény nem tenyész; későbbi felfedezések azonban kiderítették, hogy ott tizenháromnál nem kevesebb faj található, melyek mérges anyagot tartalmaznak. Az előjövő mérgek között legnevezetesebb a tut-méreg, mely *coriaria ruscifolia*, *thymifolia*, *augustissima* és *arborea* Hooker és Lindsay fajoktól való; de úgy látszik, hogy ezek inkább a *coriaria ruscifolia* L. válfajainak tekinthetők, mely lelhelye szerint levelei nagyságát és alakját, nemkülönben szőrösségét nagyon változtatja, s a mi éghajlatunk alatt több vidéken *c. sarmentosa* név alatt ismeretes, mely a chilei fajjal azonos. Ezenkívül megjegyezzük, miszerint a *c. ruscifolia*-val rokon európai faj, a *c. myrtifolia* levelei szinte nagyon változók, úgy hogy némely példányokon a levelek *cassia augustifolia* var. Royleanához, míg másokon a *cassia obovatá*-hoz hasonlóak. Husemann T. figyelmeztet, hogy a tut-méreg hatását valószínűleg már Cook észlelte, általa Új-Zeelandba vitt juhok, s a fiatal hajtásokat és a szederalakú gyümölcsöket említ mint olyanokat, melyek leggyakrabban szolgáltatóknak alkalmat mérgezésre, még pedig az előbbi állatoknál, míg az utóbbi embereknél. A lovakra és némely madarakra, milyen a *prothemadera Novae Zeelandiae* (tui) és a *strigops habropteros* (kakapo) a bogycsóba hatással, melynek húsos részében egyébiránt méreg sincs, s azt savanyú lé (limonádéféle) készítésére is szokták használni.

A szarvasmarhákon és a juhokon észlelt mérgezési tünetek részint úgynevezett csikaró bőrfelfuvódásra mutatnak, részint bódulatból állanak, ritkábban derme vehető észre. Több eset ismeretes, melyekben embernél a tut-méreg halálosan hatott, midőn bódulat jelenségei állottak előtérben, azonban örvöngési rohamokkal keverve. Ezen mérgezés hatását a *coriaria myrtifolia* hatásával összehasonlítván, kitűnik, hogy a bódító hatás ennél sem hiányzik, s a déli franciaországi megmérgezett juhnyájokon észlelhető jelenségek az új zeelandiakhoz egészen hasonlóak.

A *coriaria myrtifolia*-ból készült kivonatokkal Mayer által különböző állatokon tett kísérleteknél kiválólag a gerinczagy látszott bántalmazva lenni, valamint a bódulat jelenségei az embernél is háttérbe szorulván, s kiválólag gerinczagybeli jelenségek lépnek fel. Ilyen mérgezések bogycsóba hatása folytán is történnek ugyan, de főleg akkor fordultak elő, midőn a levelekkel hamisított szennalevelekből (*sennae parvae*) öntelék készítették. Husemann gyanítja, hogy a *coriamyrtin*-melyet Riban a *coriaria myrtifolia* leveleiben felfedezett, s nem az agyra hanem a gerinczagra van befolyással, nem az egyetlen hatóanyag, hanem mellette még valamely bódító is van, miáltal az európai *coriaria*-fajok az új-zeelandi tutnövény közelében állanak, de az előbbieken az- csekélyebb mennyiségben van képviselve mint az utóbbiban.

Skey, új-zeelandi vegyész, a tutnövényből alát állított elő, melyet tutuin-nak nevezett; de mindeddig kimutatható nem volt, hogy ez Riban *coriamyrtin*-jével mily viszonyban áll; Skey kutatásai folytán még kitűnt, hogy a tutnövényben sok csereny (tannin) van, kivált pedig a növény fiatal hajtásaiban, mi a *coriaria myrtifolia*-val újabb hasonlatra mutat.

Husemann T. megjegyzi, hogy a csereny a *coriamyrtin*-t nem csapja le, miért *coriaria*-val netán történő mérgezés eseteiben csereny vagy ezt tartalmazó szerek nem ajánlhatók. Az újzeelandi orvosok a nadragulyát tekintik ellenmérgező, de a tüneteket tekintve, nem igen találhatni valamit, miben ezen mérgek egymást ellensúlyozhatnák.

A tut-mérget még tutu, nemkülönben tupa-kihi néven is ismerik, s legteljesebben L. Lindsay által Edinburghban iratott le. Az új Zeelandban növő *coriaria*-fajok között pedig legmérgeesebbnek a *coriaria thymifolia*-t tartják, mely 5000 lábnyi magasságban

tenyész, a többinél szőrösebb, cserjealakú, s *small ground tutu* név alatt ismeretes. (N. Jahrb. f. Pharm. 1868, nov. dec. 25 / 1.)

(—h—n) Hüvelykujj a megtartó sebészet netovábbja által megmentve.

V. Stone, Laurencekirk-ben, a következő történetet beszéli el:

Körülbelül három hónap előtt J. W., tizenöt éves ifjút lemetstett, vagy inkább zuzás által leválasztott hüvelykujjal hoztak hozzá. Ez a kézközép-perczizületben volt leválva, s a kézzel csak körülbelül félujjni széles bőr által függött lazán össze. A sértés aközben történt, mint a lovakat kocsiából kifogta, midőn ez egész súlyával a hüvelykre zuhant, mely lánccs és vasrúd között foglalt helyet.

Stone-t a csonkítástól csak az tartotta vissza, hogy a gyermek lakásától távol volt, azután pedig a műtéltre alkalmas eszközök nem voltak kéznél. Ezeknél fogva azonnal megelégedett, hogy a csontforgácsokat eltávolította, s a sebet általában véve jól megtisztította, minek megtörténte után a csontok és a bőr kellő helyzetbe tétettek, s a tenyéri oldalon három ezüst fonál alkalmazásával abban rögzítették. Könyved kötés alkalmaztatott, ezenkívül pedig Stone vizes ruhát rendelt. A beteget azon szándékkal hagyta el, hogy másnap a hüvelyk csonkítását véghezvigye; Stone azonban a következő reggel, midőn az ujjról a kötszereket eltávolította, igen meg volt lepelve. A seb ugyanis a szenvedett sértéshez képest igen jól nézett ki, mihez még járult, hogy a beteg fájdalomról nem igen panaszkodott. Ezen körülmények őt a csonkítás további elhalasztására birták. A vizes kötés, kevés Condyl-féle folyadékkal elegyítve (felcselenysavas hamany, kalium hypermanganicum), ismét alkalmaztatott, még pedig egy nap alatt kétszer lett változtatva, midőn egyszermind arra gondot fordítottak, hogy a részek kellő helyzetben tartassanak. Két nap múlva a seb még mindig jól nézett ki, minél fogva az eddigi eljárás folytatott. Csak a seb legalantibb részén mutatkozott némi genyedés, melynek szabad lefolyás engedtetett. Az első hét végén az ujj háti felületére vékony papirlemez tétetett, hogy a kötésnek nagyobb szilárdsága legyen. Ily módon a második hét végén a seb gyógyulása igen előre haladt. A Condyl-féle folyadék mindvégig alkalmaztatott.

A gyógyulás teljes befejeztével, mi körülbelül a második hónap múltával ért véget, a közepesont-ujjperi ízület még mindig merev volt ugyan; a hüvelyk azonban minden irányban eléggé mozoghatott, s a fiú rendes földművelő munkáját, így magát a szántást is, mindegy hátráltatás nélkül végezhette. (M. T. & G. 1869, aug. 14).

(—h—n) Kénsavas puszpángal (sulfate de bussino).

A kénsavas kinalnak új versenytársa támadt. Pavia ugyanis a „*buxus sempervirens*“-ből (puszpáng) alát állított elő, mellyel Libaldi, Bazzoni, Vitali, Senna tudorok és mások kísérleteket tettek.

A kénsavas puszpángalal összesen ötvenkét kísérlet történt, melyek közül tizenkettő sikertelen volt, s a sikertelenségek ezen jelentékeny száma nem igen látszik arra mutatni, hogy ezen újszerű a kénsavas kinalt méltán megérdemelt helyéből ki fogja szorítani; a fáradságot azonban mindenesetre megérdemli, hogy a kénsavas puszpángalal kísérleteket tegyünk. (G. heb. de m. et de chir. 1869, jul. 29).

(—h—n) Inga-kéreg.

Barbatiamo d'inga nevű kéreg akácia-, inga- és mimosa-fajoktól való, melyek Brasiában tenyésznek, s a hüvelyes növények közé tartoznak. Ezen kéregnek erősen összehúzó sajátosságai vannak, s Amerikában igen jó hírnek örvend. Mint zsongító és összehúzó használják hasmenés, takár, vérvörös, szövetek lazasága és más hasonló bántalmak eseteiben. Külsőleg mint bomlásellenes (antisepticus) port alkalmazzák.

25%-os borszeszszel kivonatot nyernek, mely a *ratanhia* kivonatnak semmiben se enged. (Tr. de th. et de m. m. I, 161).

T Á R C Z A.

Az orvosi gyakorlat nőknek való-e.

Nemcsak Amerikában találkoznak nők, kik magukat az orvosi tanulmányokra adják, hogy azután az orvosi gyakorlattal foglalkozzanak, hanem Franciaországban is komolyan kezdenek afelett gondolkodni, vajjon nem volna-e czélszerű a nők számára tanintézeteket felállítani, melyekben különösen Algir számára orvosok képeztessenek. Annyi bizonyos, hogy nemcsak Algirban, hanem a mohamedánok között általában a nők közül úgy szülsé alkalmával, mint egyéb betegségekben igen sokan elpusztulnak, mert férjeik, illetőleg uraik féltékenysége közönségesen meg nem engedi, hogy hozzájuk férfiorvosok közeledjenek. Ezenkívül Angolországban azon irányban erősen izgatnak, hogy az ottani orvosi iskolák a nők számára is megnyitassanak, vagy éppen részükre egészen új intézetek létesíttessenek. Továbbá többször halljuk, hogy a zürichi egyetemen, majd egy orosz nő, majd valamely angol hölgy avattatott tudorrá. Végül pedig már nálunk is hallhatni hangokat, midőn különösen ivarszervi bántalmakban szenvedő nők abbéli panaszaikat fejezik ki, hogy mennyire elhanyagolják a nők érdekei, miszerint betegségeikben bizalmukkal nőket nem ajándékozhatnak meg, s majd nyugodtan, majd kisebb-nagyobb szenvedéllyel a férfiakat zsarnoksággal vádolják, hogy a társadalomban mindent magukhoz ragadnak, még azt is, mi őket tulajdonképen meg nem illeti, t. i. a nők ivarszervi bántalmainak kezelését is önzőn maguk számára tartják fenn.

Látható, kézzelfogható cselekvények és jelenségek kétségtelessé teszik, miszerint a nők úgynevezett felszabadítási (emancipatio) kérdésében az is befoglaltatik, hogy az orvosi pálya számukra szinte nyitva álljon. Nálunk ezen tárgy semmiesetre se nagy mérvű; azonban azt sem mondhatjuk, hogy taglalása a nők között talán igen szűk térre szorítkoznék. Mindenesetre megérdemli, hogy erről néhány szóval megemlékezzünk. Ezzel rövid idő múlva körülbelül úgy lehetünk, mint a munkások kérdésével vagyunk. Még néhány év előtt csakúgy fülhegygel hallottuk, hogy Páris és London, nemkülönben a többi Franciaország és Angolország munkásai a tőke ellen hadat folytatnak; most azonban már odáig jutottunk, hogy fővárosunkban a munkások között nagyon socialistikus elvek keringenek, melyek nem maradnak pusztán szónál, hanem a munkabérek tervszerű felhágatásában egész határozottsággal nyilvánulnak; s már az általános választási jog is egyik gyűlésükön nemcsak megpendítettett, hanem mindjárt határozattá emeltetett, hogy amellet haszanak, vagyis kereken kimondva, hogy annak érdekében igazs-

Sokáig setétségben voltunk, s míg a tőlünk nyugotra fekvő Európa különösen a tizenhatedik század nagy szellemei által felvilágosodásban és az evvel járó polgárosodásban gyarapodott, ez pedig a jelen évszázban szakadatlan fejlődésnek örvendett, mi még a jelen évszázad harmadik tizedében is igen ott voltunk, hol minket a tizenhetedik század hagyott. Mintegy negyven éve lehet, hogy a polgárosodás fejlődésének majdnem százötven év óta nyugodtan fekvő fonalat ismét kezünkbe vettük, hogy a mulasztottakat pótoljuk, s azután a magas értelmiségben levő népekkel lehetőleg lépést tartsunk. A gyors közlekedési eszközök, a külfölddel való gyakori érintkezés és a sajtó nagy tevékenysége, kivált a legközelebbi múlt években, az eszmék tisztázására és újak alkotására akként folyt be, miszerint rohamosan, amerikai módon mentünk előre. Előre mentünk abban is, hogy más nagy városok példájára mi férfiak kényelmesebbnek kezdjük találni a nőtlen életet, minek tudvalevő különböző okait elősorolai ezen cikknek nem tárgya, — hanem csak felhozzuk a tényt, hogy ezáltal utaljunk azon kényszerűségekre, miszerint mind inkább szaporodni fog azon nők száma, kik arra utalva lesznek, hogy ne mint házi asszonyok, férj oldala mellett éljenek tulajdonképi hivatásuknak a háztartásnak és gyermekeik nevelésének, hanem hogy a férfiakkal, mint versenytársakkal szembeállva, küzdjenek az élet rögzös terén. Kétségkívül enrdellenes állapot, de hogy a dolog illetően fejlődésnek indul, ta-

gadni nem lehet, ha csak magunkat csálni nem akarjuk, ahelyett hogy annak lényegébe bátran beletekintsünk. S ha a nők egy részét a létérti gondoskodás, a fentartásérti küzdés odatereli, miszerint oly foglalkozást keressen, mit eddig férfiak láttak el, bizonyosan találkozni fognak közöttük olyanok, kik azon eszmét teljes határozottsággal fel fogják karolni, hogy nőket, különösen a szülessnél és az ivarszervi bántalmak eseteiben, nőorvosok lássák el; s minthogy az étvágy evés közben növekszik, legalább addig, míg az ember meg nem telik, természetesen be fog következni azon vágy is, hogy a nőorvosok számára az említett tudományágakon kívül az orvosi gyakorlat többi részeiben minél nagyobb tér szereztessék. Meglehet, hogy ez ma még mosolyt támaszt, de holnap már hozzá szokhatunk. Úgy lehetünk, mint az 1860-ban gyártott „tüntetés“ szóval, melyet először kineveltünk, azután megmosolyogtuk és tréfából utánmondottuk, most pedig már szélteben használjuk azt. Nem akarom ezzel éppen azt mondani, hogy a nőorvosok jövője éppen olyan fog lenni, mint a tüntetés szóé, mely ma már teljes polgárjogot nyert, hanem mindenesetre igen valószínű, hogy oly komoly kérdéssé fogja — talán nem is sok idő múlva — magát kinőhetni, mely a mosolyt ajkainkról elkergetheti, s követelni fogja, hogy tüzetesen taglaltassék, s mind az megtörténjék, mi észszerűen lehetséges.

A küzdelem, mely ezen irányban létre fog jönni, nem leendő csekély, még pedig annál inkább nem, mert a nők ebbeli törekvéseikben nem lesznek egyedül önmagukra hagyatva. Angolországban és Franciaországban már akadnak szószólók, igaz hogy kevesen, de számuk láthatólag szaporodik, s igen hihetjük, hogy ez nálunk sem fog másképp lenni. A szószólók pedig szaporodni fognak, ha ezen kérdés odáig növi ki magát, hogy államgazdasági szempontok az ügy rendezését kívánai, sürgetni fogják. Annyi bizonyos, hogy ez társadalmi életünkben előbb-utóbb hullámmásokat fog kelteni, s ha a hullámok nem is lesznek akkorák, hogy rombolólag hassanak, az állam- és társadalmi élet intézőinek mindenesetre nem kis gondot és elég bajt fog okozni, míg sikerülni fog azokat lecsendesíteni és a felszint simává tenni.

Részemről ezen ügy taglalását szükségesnek tartom: részint azért, mert művelődésünk és társadalmi életünk fejlődésének egyik mozzanata; részint pedig azért, mert megérdemli, miszerint lehető legnagyobb tárgyilagossággal kijelöljük, hogy a küzdelemnek mily sikere várható. Sokkal könnyebb a küzdés, ha ennek remélhető végére higgadt és elfogulatlan pillantást vethetünk, míg tetemesen meg van nehezítve az, ha az elérhető végcél tekintetbe nem véve, tájékozatlanul harcolunk, még pedig talán szenvedélyesen, mi könnyen az igazságtalanság és méltanytalanság fátyalával boríthatja szemünket.

A pontok, melyek tárgyalásába belebozsátkozni szándékozom, következők:

a nők testi és elméleti tulajdonságaiknál fogva az orvosi gyakorlatra képesítvék-e, — s ha igen remélhető-e, hogy orvosi gyakorlatra számíthatnak, — végül pedig

hogy orvosokká való képeztetésük miként történjék, a férfiakkal vegyest, vagy pedig külön intézetekben-e. A—s.

(Folytatása következik.)

Párisi kórházak.

III. A „Charité“ kórház.

A Charité Páris nagyobb kórházai közé tartozik, 424 ágy van benne; czélszerű berendezése, különösen a szép és jól berendezett fürdők, a betegek számára, dicséretes megemlézésre méltók. Ezen kórház az, hol egykor Corvisart tanított és működött, azon férfú, ki Franciaországban először rendezett be kórodát, mi előtte Párisban nem volt; itt tanított még csak rövid idő előtt Cruvelhier, Andral, Velpeau, kik a francia orvosi irodalom méltó büszkeségei.

Ez időben itt működő öt orvos közül csak e három férfúró akakok szólni: Gosselin, Bouillaud és Sée-ről.

Gosselin pontos, lelkiismeretes kórházi orvos; azonban mint tanár nem tudta sebészeti osztályát oly kedvelt iskolává tenni, mint milyen Broca osztálya Pitié-ben, Verneuil-é a Lariboisière-ben és Richet-é az úgynevezett sebész kórodán. Sokkal nevezetesebb Bouillaud és Sée osztálya, mint belgyógyászati kóroda, vagyis jobban mondva iskola, mert mint később ki fog tünni, az orvosi egyetem e két belgyógyászati tanára különböző elveket vall. Ki a belgyógyászat terapiájának fejlődési történetét ismeri, jól ismeri Bouillaud-t is, kinek gyógyászati alapelve „a heveny betegségekben az orvosi fegyvertár különböző gyógyszereit nyomról nyomra (coup sur coup) alkalmazni, a betegséget mint ellenséget minden oldalról, különösen pedig ott megtámadni, hol a megtámadásnak leginkább ki van téve, hogy így nyomról nyomra üldözöttetvén, végre kényszerüljön az orvosnak átengedni a tért.“ Bouillaud gyógytani fegyvertára pedig a lobellenes érmetszés és ismét érmetszés, még pedig „coup sur coup“ a hagymáznál éppen úgy mint a tüdőgyulladásnál, mellhártyalobnál, csúznál, stb.

Bouillaud gyógytanát a hasi hagymáznál (fièvre typhoïde) következő pontokban lehet összefoglalni: könnyű esetekben, habár gyakran az egyszerű étrend, hashajtók, hánytatók is czélhoz vezetnek, biztosság végett mégis czélszerűbb az érmetszéshez nyúlni; még pedig csekély helybeli tünetek mellett, midőn a beteg nyomásra semmi vagy csak igen csekély fájdalmat érez, s gyenge hasmenés van jelen, az érverés pedig percenként 76—100, egyszerű érmetszés vagy piócázás elegendő; ritkán kell két érmetszést tenni. Valamivel súlyosabb esetekben éppen oly veszélyes volna a várakozó gyógymód, mint a hashajtók és zsongítók alkalmazása. Kedvező körülmények között a kórházban felvett betegnél ugyanaz este alkalmaztatik az első érmetszés, következő reggel a második, s ugyanez nap este a harmadik. Veszélyes, súlyos esetekben, hol az érverés magas hőmérsék mellett 120—132, egészen a harmadik és negyednapig folytatatik. Bouillaud a hagymáz ellen segítő szerekül még savanyús hűsítő italokat, a hasra alkalmazott borogatásokat, keményítő csököket és néhány csepp mákonyfestvényt használnál. Andral már 25 év előtt lépett fel Bouillaud ezen tana ellen, s gyógytani sarkelve „saignée coup sur coup“ ma már csak a történeti nevezetességekhez tartozik, s ha Bouillaudnak öreg napjaira el is kellett érnie, hogy egyes tanai nemesak vele együtt elévültek, hanem már előtte sirba szállotta; a szelleműs kórjelzőt (diagnosticus) mégis mindig tisztelik benne, s elismerik azon érdemeit, melyeket magának az orvosi tudományban szerzett, különösen a szívhajók kifejtésében. Paul, agrégé, ki ideiglenesen most Bouillaud-t helyettesíti, mesterének még mindenben hű tanítványa és követője; ő is szereti a vért, de emellett még másik gyógymódja is van a hagymáznál, az úgynevezett „médication stibiée“, mely szerint a kezdetszakban gyenge hashajtók mellett sok ivást enged; ha pedig a hagymáz tökéletesen ki van fejlődve: Rp. Tartari stibiati 15—20 cutgr., aqu. dest. 100 gramm., syr. diacodii 25 grm., aquae florum naphae 15 grm. Óránként egy kanállal. Hogy hányás ne álljon be, s hogy minél kevesebb hányborkó szívassék fel, az első 4—5 órában a betegnek semmiféle italt nem enged inni. Ha a beteg jól tűri e keveréket, s csak a szomj kínzó, akkor enged citromlét vagy mézgás vizet inni: ezen gyógyszer kedvező hatásának jele pedig, ha semmi vagy csak gyenge hányást okoz, kevés hasmenés mellett; azonban kevés hányás mellett még a gyakori székelés sem tekintetik rossz jelnek. Gyakori hányásnál ezen adagolás va y egészen félbehagyatik, vagy csak hosszabb időközökben, 3—4 óránként adatik, Paul állítása szerint, ritkán kell ezen gyógyszert ismételni.

Bouillaud és Paul ellentéte Sée tanár: ő nem vesz fel egyénített betegségeket, s ezek alkalmazására gyógyszereket; az emberi szervezetben csak vegy- és természettani törvényeket ismer; természettani törvények határozzák meg a szív rendes hangjait, s ugyanezen törvények tették lehetségessé a rendellenes hangokat megismerni, melyekből ismét a szív szövetének kóros elváltozására következtethetünk; természettani törvények alapíták meg a hallgatódzást, mely szerint már minden orvosnővedék a test üregében elrejtett szerv állapotát meghatározni képes; honnan pedig fülünkhez hang nem érkezik, hová közvetlenül érkeink nem hathatnak, ott a górsó képes kipuhatólni, hogy valamely szerv szövete mily kóros elfajulásnak indult, így gyógyszereket csakis kóros szövetekre, nem pedig egyénített betegségek ellen alkalmaz a tudományos gyógytan, s hol a természet és vegytan határai megszüntek, ott megszünt az öntudatos gyógytan is, ilyenkor a gyógy-

szerek próbálgatásánál helyesebben cselekszik azon orvos, ha a természet gyógyerejébe bízik, a czélszerű étrend és más egészségügyi hatások megtartása mellett.

Ennek első javalatához tartozik: tartózkodni az érmetszéstől, a vér elvevésétől, s ezt minél ritkábban alkalmazni. Ha lobos részén helybeli vérelvonást alkalmazunk, a lob jellemző tünetei — a forróság, fájdalom, daganat stb. — mindenesetre enyhíthetnek; de az érmetszés nem nyújtja ezen enyhítő előnyt, sőt a lobos részre egyáltalában semmiféle hatást vagy befolyást nem mutat, hanem csak azon hatást tanúsítja, melyet rendszeren nagyobb mennyiségű vérvesszeségnél észlelünk. A belső szervek lobjánál ugyanazon viszony van, mint a külső részek gyuladásánál. Helybeli vérelvevés tehát belső loboknál is mindannyiszor hasznos, valahányszor közvetlen edényösszeköttetés létezik a bőr és az alatta fekvő lobos rész között, mint p. o. a hashártyalobnál. Más esetben a helybeli vagy az általános vérelvevés semmiféle kedvező befolyással sincs a lob folyamatára, s ha ennek daczára a gyakorlat loboknál mégis szentesíté az érmetszést, nem tehetjük fel, hogy ez csalárdáson alapuljon, — fontos ezért kimutatni, valjon tüdőlobnál az érmetszés hasztalan-e vagy czélszerű-e? Hogy erre felelni lehessen, tisztában kell lenni az érmetszés hatásával. Egészen hamis azon elmélet, mely tanítja, hogy az érmetszés közvetlen kedvező befolyással van a tüdőlob lefolyására, annak daczára, hogy a gyakorlatnak igazsága van, midőn állítja, miszerint érmetszés után a tüdőlobos betegnél tünetbeli könnyebbülést észlelhetni. Minden tüdőlobnál a tüdő nem lobos részletében kisebb-nagyobb mértékben vértorlás van jelen, valamint a szívben is, minél fogva nagyobb mennyiségű vérvessztésnél mindenesetre könnyebbülés fog beállni, a keringés a tüdőben és a szívben szabadabb válván. Azonban az élettani alapismeret hiányzik azon gyakorlatnál, mely ebből így következtet: minél nagyobb kiterjedésű e vértorlás, annál nagyobb a fuladási hajlam, s annál sürgetőbb egyszersmind az érmetszés.

Az élettan az ilyen eljárás mellett csak a halált látja gyorsítva. A tüdők ugyanis a leglényegesebb vértápláló szervek, melyek ezen fontos működésükben oly mértékben vannak akadályozva, mily mértékben szövetük a lob folytán ezen fontos működésre lehetetlenné vált. Egészséges tüdők mellett nagy vérvessztések aránylag még könnyen kiegyenlíthetnek, míg a tüdőlob fennemlített viszonyainál a vérvessztés kikapcsolhatlan.

Az érmetszéshez tehát még akkor is, midőn tüdő- vagy szívbeli vértorlás kíséri a tulajdonképeni betegséget, így a tüdőlobot vagy a hashártyagyuladást, csak igen nagy óvatossággal nyúlhatni.

Éppen így ellenkezik ismét más irányban a hagymáz lényege, az érmetszők elméletével. Nem gyengíteni kell a hagymázos beteget, hanem erősíteni, mennyire lehet; észszerű kezelés mellett a beteg emésztő szerveit kell gyámolítani, míg azok rendes élettani működésüket ismét visszanyerték, — az emésztési működést kell fenntartani, nem pedig azonnal a gerelyhez nyúlni, mert a hagymáz főlényege az erőtlenségben rejlik.

Ennyi a „Charité“ belgyógyászati jelentőségéről Párisban.

Konrád Márk.

V e g y e s e k .

—α— Boldogult Balassa tanár által 1865-ban a magyar orvosok és természetvizsgálók pozsonyi nagy gyűlésén, melynek alelnöke volt, 100 darab arany tüzetett ki azon orvosi vagy ezzel rokon természettudományi munkák legjobbjára, melyek 1868-dikig terjedő három év alatt megjelentek. A bíráló bizottság Margó Tivadar tanár állattanának eddig megjelent első kötetét találta a kitűzött jutalomra érdemesnek, míg a Kátai Gábor és Felletár Emil tudorok által szerkesztett „Gyógyszerészeti tudományok alapvonalai“ dícséretre méltóknak nyilvánítottak. Minthogy pedig a száz darab arany már több év óta le volt téve, határozatott, hogy a tizenhat darab aranyból álló kamat új pályadíj alapjául szolgáljon, melyhez Korányi Fr. tr. husz darab arannyal járult.

—α— Schweiger tr. Pest városához nőgyógyászati intézet felállításáért folyamodván, ezen kérvénye a tisztí főorvos által ajánlólag terjesztetett a tanács elé.

—α— Mint értesülünk Klein, a kolosvári orvos-sebészeti intézet sebészeti korodájának segéde, húsz szemer szunyal bevétele által vetett véget életének. Az elhunyt igen tehetséges és szép reményekre jogosító fiatal ember volt. Este szobájába elzárkozott, s miután a szu-

nyalt bevette, a magán észlelt tüneteket mindaddig feljegyezte, míg a méreg rajta annyira erőt vett, hogy többé nem írhatott.

† Heyfelder tr. Szent-Pétervárott meghalt. A boldogult a jelenkor nevezetesebb és tudományos sebészeinek egyike volt. Kezdetben az erlangeni egyetemen a sebészeti kóroda tanára volt, honnét Szent Pétervárra hívatott meg, melynek katonai kórházaiban magas állást foglalt el, s az orosz kormány egészségügyi tanácsadója volt. Több jeles munkát írt, melyek között kétségkívül legkitünőbb a „Traité des résections et amputations“ (1859).

—α— A német természetvizsgálók és orvosok innsbrucki nagy gyűlésén Virchow, Vogt Károly, Helmholtz, Kékulé és más tudósok nyilvános előadásokra vállalkoznak, s remélhető, hogy ezek a jámbor tiroliak értelmének átalakulására és fejlődésére kedvező hatást fognak gyakorolni, mi nem csekély befolyással lehet ezen ország előmenetelére, hol a középkori eszmék és intézmények harczosai mindeddig túlnyomó többségben látszanak lenni.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1869. aug. 27-től egész 1869. aug. 2-ig apolt betegekről.

1869	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülónő	gyermek	elmekór	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Aug. 27.	25	8	33	21	9	30	2	—	2	447	471	28	15	16	977
„ 28.	24	10	34	19	12	31	3	4	7	445	467	26	18	17	973
„ 29.	20	17	37	26	12	38	2	1	3	437	474	26	18	18	969
„ 30.	16	6	22	13	15	28	1	2	3	435	462	27	18	18	960
„ 31.	33	13	46	33	17	50	4	—	4	431	460	25	17	19	952
Sept. 1.	23	49	42	28	15	43	4	3	7	425	461	25	15	18	944
„ 2.	31	13	44	16	4	23	3	1	4	434	469	25	15	18	961

H I R D E T M É N Y E K.

Fogfájdalom.

Száj-

és

fog-

betegségek.

Scorbut.

!! Hamisítás ellen óvás tétetik !!

Cs. kir. kiz. szab. ujonan javított, amerikai és angol szabadalomlevéllel ellátott általános kedvelt

ANATHERIN-SZÁJVIZ
POPP J. G.

gyakorló fogorvos és szabadalomtulajdonos, Bécsben, Stadt, Bognergasse 2.

E szájviz, megvizsgálva a bécsi orvosi egyetem és saját 20 évi gyakorlat által, kitünően hasznosnak bizonyult a száj minden kellemetlen büze ellen, valamint mű- és odvas fogaknak és gyökereknek elhanyagolt tisztítása, agy a dohányiszag ellen. Felülmulhatlan szer ez: beteges, könnyen vérző, üdült lobos foghús, súly, különösen tengeren utazóknál, csúzos és köszvényes fogbetegségekben, a foghús elválása és enyészében, különösen az előhaladt életkorban, miáltal időváltozáskor különös érzékenység áll be: szolgál a fogak tisztítására általában, szintugy hasznosnak bizonyult a foghús rohadásnál, különösen megbecsülhetlen inogó fogaknál, oly baj, melyben annyi görvélyes szenvedni szokott; erősíti a foghúst s a fogakhoz való szilárdabb odaragaszkodását eszközli; beteges fogakkal bírkat óvja fogfájás ellen, s az igen gyakori fogkőképződéstől; a szájnak kellemes üdeség és hűvességet, valamint tiszta izlésképeességet kölcsönöz, minthogy abban a szívós nyálkát feloldozza, s így könnyebben eltávolítható, miért is a szájiz-javításra behatással van.

Egy palack ára 1 frt 10 kr. osztr. ért. Pósta bepakolásért 20 kr.

Növényi fogpor. Tisztítja a fogakat olykép, hogy naponkénti hasznátata által nemcsak az általában oly kellemetlen fogkő eltávolíttatik, hanem a fogak máza is fehérség és szépségben fokozódik.

Egy doboz ára 63 kr. osztr. ért.

Anatherin fogpaszta. E fogpaszta egyik legkényelmesebb fogtisztítószer, mivel semminemű az egészségnek ártalmas anyagot nem tartalmaz; ásvány alkatrészei a fogak zománczára hatnak anélkül, hogy azokat megtámadnák, a paszta szerves vegyrészei pedig tisztítják azokat, és valamint azok zománczát és a nyálkabórt élénkítik, a szájrészeket a benne levő olajak frissítik; a fogak fehérsége és tisztasága is növekszik. — Különösen ajánlható az vizen és szárazföldön utazóknak, minthogy sem ki nem ömölhet, sem pedig a naponkénti nedves használat által el nem romlik.

Egy szelencze ára 1 frt 22 kr. osztr. ért.

Fogóloom. Ezen fogóloom azon por és folyadékból áll, mely az üres korhadt fogak kitömésére azért használtatik, hogy a fogak eredeti alakjai ismét helyre állítsanak, s hogy általa csontszú tovább terjedése megakadályoztassék, miáltal az ételmaradékok további összegyűjtése, valamint a nyál és egyéb folyadékok, s a csontanyag további megingása a fog inyig (mitől a fogfájdalom származik) meggátoltatik.

Egy tok ára 2 frt 10 kr. osztr. ért.

B a k a t á r a k

ezen kitünő tulajdonságai miatt mindenütt, sőt Németország, Helvétzia, Török- és Angolország, Amerika, Holland, Belgium, Olaszország, Kelet- és Dél-Indiában méltán érdemlett elismerésben részesülő czikkeek léteznek valódi és friss minőségben.

BIZOMÁNYOSOK: Pesten: Török József gyógyszerárban, király-utca 7. sz., Thallmayer A. és Társa, Jezovich Mihály a „Magyar király“-hoz, Scholz János városi gyógyszerárban, a lipótvárosi gyógyszerárban a „Nádor“-hoz címzett gyógyszerárban váczí-uton és Bayer Arnót gyógyszerárban üllői-uton; Unschuld Ede, Baliczky S. váczí-utca, Molnár, ezeltott Laykauf testvérek ágykereskedésükben, Lueff M. és Vértesy Sándor illatszerárusoknál, Mosch és társa, Kertész és Eisert urak kereskedésében. B u d á n: Bakats testv. udv. gyógyszerészeknél. T a b á n b a n: Ráth gyógyszer., ugy Grünberger udv. gyógyszerész uraknál.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félvéve 4 frt. 50
 vidéken egész évre 10 frt., félvéve 5 frt. A közlemények
 és hirdetések bérmentesítendők.
 Hirdetéseikért soronként 15 uj kr.

Megjelen minden vasárnap.
 Megrendelhető minden hír. postabiztatónál, a szerkesztőségben
 Erzsébet-ter 10. sz., és Kilián György könyvkereskedésében
 vaczi utca Drasche-fele házban.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenharmadik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markosovszky Lajos tr. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

Tartalom. Kovács J. h. tr. Sérülési karütértágulat (aneurysma traumat. arteriae brachii). — Meixner J. tr. Az idült tüdősorvadás és gümőkór éghajlati gyógytanához, különös tekintettel Brehmer Herman tr. Görbersdorfban levő gyógyintézetére. — Könyvismeret és Ueber den exanthematischen Typhus in klinischer und Sanitäts-polizeilicher Beziehung etc. von Dr. O. Passauer. — Lap-szemle. A koponya alapjának törése, gyógyulás némely koponyaideg hűdése mellett.
Tárcza. Az orvosi gyakorlat nőknek való-e. (Folyt.) — Megemlékezés Purkinje felett. — Vegyesek.

Sérülési karütér-tágulat (aneurysma traumat. arteriae brachialis).

Kórodai előadása után közli Kovács József, h. tanár.

Szrapkó István, 58 éves, abonyi pór napszámos, bal karjának belső-mellső felületén kiterjedt lüktető daganattal vétetett föl a sebészi kórodára, ez évi május 3-án.

A daganat nem egészen egyenletes, nyújtott gömbölyeget képezett, a kar alsó harmadánál volt legkiemelkedőbb, körülete itt 40 cm. meredek letetődéssel tűnt el le a könyök hajlásba, — lejtősebben ért 1 hüvelykre a hónaljredőig. A kar két alsó harmadán ennek belső nagyobb felét öleli, s itt a külső épbe megy. A bőr ez egész karon feszültebb, a daganaton fényes, szederjes; fényessége és szederjessége a daganat emelkedettebb dombjain kifejezettebb. Két hüvelykkel a könyök hajlás fölött, a kétfejú karizom irányában egy szűrési sebnek hátra és fölfelé irányuló 4 vonalnyi fehér hegje látható.

A feszes daganat nagy domborulatán, főleg ennek dombjain, puha, ezek körül tömöttebb. A ráfektetett tenyér azt emeltebb hőfokúnak, falait szabványosan kifeszülő és lankadó mozgásban, s a feszülés alatt csergedező zöreijének érzi. Domborulatára nyomott ujjaink a feszüléssel egyidejű lüktetés által emeltetnek, e lüktetések a szívével azonosidejűek. Nagyobb fölületére intézett nyomással az egészben hullámzó daganat kisebbithető, ekkor a bőr rajta apró redőzetű lesz, nyomásunk szüntével hamar megtelik, s ismét feszes és fényes lesz. Telése alatt lüktetése élénkebben látszik. Ha a hónalji ütérre a kar fejcsére nyomjuk, a daganat puhább lesz, s se láthatólag se tapinthatólag nem lüktet. Szünnén nyomásunk, a lüktetés azonnal, s a feszesség is gyorsan beáll. Az ez oldali orsó-ütér lüktetése gyengébb és vontatottabb, késedelmes. Újjesúcsaink nyomása a daganat tömöttebb környi részein fájdalmat okoz, s mélyedéseket hagy.

Beteg e karját szabadon nem mozgathatja, kezében jobbadán zsibbadás és tompa fájdalmat panaszol, mely a hónaljütér lenyomása alatt kis időre enyhébb. A szív és az ütér hangjai tiszták; az ütér megbetegedésének semmi nyoma.

Betegünk baja keletkezéséről azt mondja: mintegy 6 éve szaladás közben elesett, jobb kezében levő bicsakjával bal karját, egy hüvelykkel a könyök hajlás fölött, megszurta. A rögtön fecskendő élénk vérzést előbb ő újjnyomással, azután orvosa nyomkötéssel állította el. A seb elég gyors behegedése után nemsokára a heg alatt

babnyi göböt vett észre, mely újjnyomásra eltűnt, s azután előbbi alakját és nagyságát azonnal visszanyerte. Ilyen maradt az ez év január haváig, mely időtől általa föl nem ismert okból sebesen nőtt. Sebes növése alatt időnkint éles, majd tompa fájdalom kísérte. Az orvos, kihez april végén folyamodott, kórodánkra utasította őt.

A karütér lefolyása szerint fekvő, körül letetődő, lüktető, összenyomható, a hónalji ütér lenyomása alatt kisebbedő, nem lüktető és lágyuló daganat, mely hat éve történt késszurás által okozott vérző seb hegedése után keletkezett: sérülési ürértágulat v. ütérdaganat (aneurysma traumaticum).

A sebzés után azonnali lüktető vérzés a karütér beható sebzésére mutat. Hogy az újjnyomás, meg a nyomkötés az első időben a vérzés uraivá lehettek, dacára annak, hogy a szűrás iránya az ütér lefolyásával nem párhuzamos volt, hanem arra mintegy 45°-nyi szög alatt esett — mely körülmény köztudat szerint a vérzést előmozdítja — az ütérsebzés kicsinyisége mellett szól. Támogatja a kis sebzés fölvetelét az ütérdagnak a megjelenése után majd 5 évig változatlan teriméje. Sebes fejlődésnek csakis ez évi januárban indult, egyszerre, beteg előtt ismeretlen okból.

Sok okunk van sejtteni, hogy a szövetek, melyek 5 évig egyenlően tarták a daganat terelmét, melyek a vér lüktetési feszélyének 5 évig sikerrel álltak ellen, januárban oly erőművi bántalmat szenvedtek, mely bennük lobos izgatottságot szült, miáltal veszték ellenállási képességüket, nőtt az ütérnyílás, s így lön, hogy azontúl a szív lökés feszélye pólyák s izmok közti tovaterjedésében csakis gyorsan legyőzhető akadályokra talált. A szív lökés feszélye elégséges volt a terjedő daganat előtt egyre fejlődő lögátat szétmállasztani, s így sebes növéseinek utat törni. A daganat fölületeni puhább dombocskák bizonyítják azt is, hogy ezen ellenállási folyamat már nemcsak az izmok és pólyák közt, hanem a karpólyán át a bőrnek, s ezen keresztül a fölületre is irányul és halad.

E sérülési ütér dag utóbbi 4 havi története minden kétségen kívül helyezi a daganat jövőjét magára hagyatás esetén. Bizton várható, hogy a daganat az ütérres feszély folytán minden irányba nőni fog, hogy a máris puhább dombocskák helyén a még vastagabb, de beszűrődött bőr vékonyodni, el-

lenállásban veszteni fog, utóbb fel fog törni, s elvérzésnek nyitandó utat. Látni azt is, hogy ezen kimenetelig csak napok, de hetek nem telhetnek el.

Azon kimeneti módok, melyek főleg központibb ütértágulatoknál az ütér daganat megpukkanása nélkül is véget hozhatnak, tárgyalásunkból itt elhagyhatók. Elhagyhatjuk a környi tömődés (peripherische Thrombose) esélyei és következményei tárgyalását is, mennyiben rostanyzafatoknak, az ütértörzsszel csak oldalnyílás által közlekedő nagy tágulati ürből, a környi ütérrebe sodortatása azon csekély mozgás mellett, mely az ürben fönáll, nem egy könnyen történik.

Midőn magára hagyatás esetén a rossz kimenet ily közel, s ily bizton várható. Midőn e közel rossz kimenet tényezőül az ütéri feszélyt és a tágulatot záró lobos képletek ellenállási csekélységét ismertük föl; önként kínálkozik, hogy ezen tényezők elhárítása elhárítja a rossz kimenetet is.

A feszély megszüntetése lehetséges, ha a karütér ürét elzárjuk.

Hogy a bántalmazott képletek ellenállása kisebb feszély ellen nagyobb, — magából jó; de növekedik is ez ellenállás, ha a feszély szűnése reparatív = hegedő fejlődésre, zsugorodásra nyit módot, lehetőséget. E hegedő fejlődésnek és zsugorodásnak előmozdítására lesz, ha oly étrend és gyógyhatányokat veszünk alkalmazásba, melyek az ütér feszélyt és a lobos tenyészést alább szállítják, s a kártékony befolyásokat távoltartják. — Így lesz: a lobos tenyészés ellen a hőfok leszállítása jeges borításokkal; így elvonó hűvös étkezés, esetőleg hűsítő és a szívtevékenységét elnyomó szerek; így a kar feltétlen nyugalomba helyezése.

Ezekbe foglalvák föladataink.

Nem terjeszkedünk itt mindazon módok és eljárások bírálati részletezésébe, melyek eddig az ütérre ideiglen vagy állandó elzárására egyes esetekben kívánt sikerrel alkalmaztattak, s melyeket esetünk kórodai tárgyalásánál fény és árnyoldalaikkal vázoltunk. Azon két gyógymód részletezését adandjuk csak, melyektől, a föntebb jelzett föladatak nyomán, a gyógyulást legelőnyösebben vártuk. Ezek:

1) Ideiglenes ütérlezárás, lenyomás alakjában, oly czélból, hogy az ütértágulat ürében a vér megalvadjon; — képlekeny elemei kötszövétté szerveződén, általuk az ür állandón eltöméssek, s heges zsugorodás elé vezetessék. 2.) Állandó ütérlezárás, a tágulat központi oldalán ütérlekötés által, ugyancsak az iménti folyamat előidézésére.

Az előbbi, t. i. a lenyomás által alvadék = tömeszképzés a tágulati ür elzárására sebzés nélkül történik, itt az eltömődés jobbadán csakis az ürre szorítkozik, s magasabban nem megy, mint az ütértágulat fölötti első elágazásig. Így az előkarnak, sőt a fölkar dagadt képleteinek is kívánatos helyes táplálkozása és fönartására előnyös elágazásokból több nem záratik el, mint mennyi a kóros résznek keringésen kívülhagyására = a gyógyulásra okvetlen kell, hogy elzárassék.

Súlyt helyezünk e pontra, mert a daganat nagysága és feszessége, magasabban való elzáráskor az oldalkeringés kifejlésére úgy is elég hátrányos körülmények, intnek a lenyomási gyógymód alkalmazásától előbb el nem állni, míg elégtelensége be nem bizonyult.

Az ideiglenes elnyomási módok közül az ujjali elnyomás az, melyet a lenyomási hely szűk és az ütérnek a hónalj fonat idegei közé rejtett volta egyedül enged kivihetőnek.

Ajánlja ezen eljárást azon körülmény is, hogy az újabb irodalom a tapasztalatoknak már egész sorát bírja, melyek ezen eljárás sikere mellett szólnak; ezen kóroda is több mint 10 esetben aratott fényes sikert ezen eljárással.

Esetünknel, midőn ez előnyöket fölhasználni óhajtjuk, lássuk azon viszonyokat is, melyek ez eljárást, s így a sikerre való kilátást módosítják.

1) A tágulat előhaladottsága, s utóbbi napokban gyors, majd szemlátomásti fejlődése, mellyel szemben áll, hogy az elzárás folytonos nem lehet, s a tágulat e fokán már a lenyomások közbeni feszély is elég lehet a tovafejlésztésre.

2) A daganat nagysága, mely a kar bel $\frac{3}{4}$ -dét köríti, s lefelé a könyök hajlason majdnem túl, — felfelé pedig a sebeszi nyakig megy, nemesak utal bennünket lenyomási helyül a hónaljat választani, de ide kényszerít. Mindenki tudja, hogy a kulcsesont feletti lenyomás, főleg kövérebb egyéniségeknél, minő betegünk volt, csak rövid időre lehetséges. — A hónalji ütér lenyomására is csak az újnyomás választathatik. Egyrészt, mert az újjak leginkább irányoztathatnak az ütérre e tájon, hol az oly szorosán véteik körül idegtörzsekkel, melyek együttnyomása ez eljárást hosszabb időre elviselhetlenné teszi; másrészt, mert bármely kötelék is, melynél az ellennyomás a kar kül oldalára támaszkodnék, e végtagban a keringést, mely a daganat feszessége által úgyis a kóros ütérre utaltatik jobbadán, teljesen megakasztaná.

Mindezek számbavétele előreláthatóvá teszi azt, hogy a hónalj alatt gyakorlandó ütér lenyomás folytonos nem lehet. Az idegek kikerülhetlen együttnyomása, s azon körülmény, hogy a lenyomás helyének főlebb és alábesúztatási tere alig $1\frac{1}{2}$ hüvelyknyi lehet, az okozandó fájdalom által szüneteket parancsoland, mely szünetek alatt a több órai lenyomás alatt képződött vérrög jó része, az ujonnan keringő vér áramlása által feloldatva, elmosathatik. Ismételt tapasztalat arról győzött ugyan meg, hogy a jövő lenyomási időszak az így részben megkisebbült vérröget nagyobbá teendi, mint volt az előbbi lenyomás végén, s így a 2-ik szünet feloldása és elmosása után nagyobb rög marad, mint volt az első, de meggyőződtem arról is:

1) hogy a vérrög szünetelő lenyomások alatt lassan többnyire növekszik, gyorsasága körülbelül azon idővel állván arányban, mely a lenyomási és szünetelési idő közt van.

2) A vérrög növekedési gyorsasága szünetelő lenyomások alatt függ az ütértágulat alakjától is. Az orsóalakot megközelítő tágulatoknál — a rögeképződés gyorsabb*, s minél inkább kiesik a tágulat öble az ütér tengelyéből, a rögeképződés annál lassabb. Ugy vélem értelmezhetni e tüneményt, ha fölvevessük, hogy a vér áramlata a lenyomás alatt képződött röget a tengelybeli tágulatoknál a centrifugál nyílásra nyomja, s a mint e rög a nyílásra támaszkodik, s a mint azt teljes vagy hiányos záródásig fűdi, aszerint lesz e rög az általa is gátolt keringéssel a további rögeképződés vagy feloldás közvetítőjévé.

Összevág ez értelmezéssel a tapasztalat, hogy oly tágulatoknál, melyek tengelyenkívüliek, a rögeképződés lassú; mert szünetelés alatt az egyszer képződött rög minden lökés

*) Észleltem egy esetet, melyben a czombütér ily önkéntes tágulatánál 6 órai lenyomás után petényi rög lett áttapiutható. Szűnén a lenyomás, a mellső és hátsó sípüterben csak alig érezhető gyenge örütés állott be. Más napra a tegnapi rög nem kisebbült, hanem még nagyobb, a tágulat pedig tömött tapintatú s elzárt lett. A sípüterek verése kimaradt. Az egyén 10 nap mulva gyógyultan ment el.

által az oldalnyilástól el, a tágulati öbölbe löketik, s ott a keringő vér által egyre mosatik és oldatik.

Ily fölfogás alapján előre láttuk, hogy a rögzéződés a szünetelő felnyomás mellett lassú lesz. Sikert aratunk-e vele, attól függ, hogy a daganat és tágulat tovafejlését a főntebb vázolt hatányok együttes alkalmazása mellett lehet-e gátolnunk addig, míg azt ily lassú rögzéződés záródásra vezeti?

Úgy állítók ezért javulatunkat, hogy: biztatva a szép eredmények által, melyeket ezen kóroda az ütértágulatok gyógykezelésében az újnyomás szünetelő alkalmazásával már elért, a vázolt nehezítő körülmények közt is e módszert alkalmazzuk; s csak ha ez eljárás a daganat tovafejlődését nem gátolhatná, vagy éppen ha ezalatt máris elpuhult helyein az elmálás jelei mutatkoznának, s a fölfakadás veszélye állna be, akkor mennék át az ütértörzs állandó elzárására lekötés útján.

(Folytatjuk.)

Az idült tüdősorvadás és gümökör éghajlati gyógytanához, különös tekintettel Brehmer Herman tr.-nak Görbersdorfban (porosz Szilézia) levő gyógyintézetére.

MEIXNER JÁNOS tr.-tól Pester.

Az idült tüdősorvadás és tüdőgümökör ellen habár nem birunk is még különleges gyógyszerekkel, mindazáltal a tudomány mostani álláspontjából indulva ki, s tekintetbe véve e baj lényegét, annak eredetét és lefolyását, állítható, hogy ezen kór kezelése, mely tudomás szerint évente az embereknek majdnem $\frac{1}{8}$ -át ragadja magával, még sem oly kétségbeejtő, ha csak a természet irányadó intéseit követni képesek vagyunk.

Azon gyógyszerek, különösen gyógyhelyek tárháza, melyek az idült tüdősorvadás és gümökör gyógyítása körül naponta nagyobb jelentőségre vergődnek, az orvos elé, megválasztásuk alkalmával, nagy nehézségeket gördítenek; mert bizonyos az, hogy mint a különböző gyógyszerek megválasztásánál, úgy a gyógyhely kiszemelésénél is a legnagyobb óvatosság és megfontolással kell eljárunk, ha csak a beteget meggondolatlanul olykor maradandó és soha többé nem javítható káros befolyásoknak kiténni nem akarjuk.

Az idült tüdősorvadás kezelésének első és főkélléke, hogy az előrement különböző idült kórfolyamatokból eredő táplálkozási zavarokat eltávolítván, ezáltal az anyagcsere emeltessék. Hiszen az idült tüdősorvadás és tüdőgümökör tulajdonkép úgy sem egyéb, mint táplálkozási zavar, vagyis folyton tartó nagyon meglasztított táplálkozás, hogy úgy mondjam, a z összes szervezet bizonyos inanitionális folyamata.*) Az idült tüdősorvadás gyógyításának első és elkerülhetlen feltétele tehát az anyagcsere, mi csak alkalmas tartózkodási hely, tiszta és üde hegyi légbeni mozgás, s a beteg egyéniségéhez mért tápláló egészséges étrend által érthetik el, — mert zárt helyiségben, rekedt szobai levegőben, s kellő mozgás hiányában a táplálkozás nem javíthatván, az anyagcserenek ohajtva várt javulása sohase idéztetik elő.

Mi a tüdősorvadásban szenvedőket, ha körülményeik engedik, a téli hónapokra rendszeren melegebb és szelídebb éghajlat alá szoktuk küldeni; még pedig nem azért, mintha ott a lég behatása folytán gyógyulásukat remélhetnők, hanem egyedül azon okból, hogy a gyakori szabad légbeni tartózkodás által az anyagcsere fokozódása beálljon.

Azon fontos elvből kiindulva, hogy a tüdősorvadás és a gümökör fejlődése körül főszerepet játszó táplálkozási zavar az anyagcsere élénkítése, egészséges és szabályozott táplálkozás mellett megszűnhetik, különböző fensíkokon állítottak fel gyógyintézetek, melyekben a betegek szigorú orvosi felügyelet és ellenőrzés alatt

állván, ekként azok legnagyobb része bajának tetemes javulását, sőt gyógyulását is elérte, azáltal, hogy e gyógyhelyeken zsírdús és kizárólag állatországiból étrend, egészséges tej, friss irósvaj, mérsékelt mennyiségű ó bor, rövid ideig tartó zuhany és rendszeren alkalmazott tiszta légbeni mozgás behatása alatt a beteg lehangozt anyagcserejére tetemes befolyás gyakoroltatott.

A tüdősorvadások részére alkalmas tartózkodási hely fel-találásáról és ennek megbirálásáról lévén szó, nem csupán specia-lis éghajlati viszonyok veendő figyelembe, hanem egyszersmind számos, alaposan és lelkiismeretesen megfigyelt kórtörténetek, va-lamint azon kórtörténeteknek, lefolyásnak és kimenetnek gyakor-lati alapokra fektetett és szorosán tárgyilagos festése, melyek a tüdősorvadás és gümökörnél az illető gyógyhelyen beállni szoktak.

E sorok írója méltányosság szülte kötelességének ismeri, hogy egy ily szerű gyógyhely czélszerűsége mellett, hol már annyi száz sorvadásos beteg tapasztalta bajának üdvös javulását, a so-rompóba lépjen, s háromhavi ott tartózkodása alatt szerzett ta-pasztalatait ügyfelei figyelmeztetésére ezennel közzé tegye.

Az említett gyógyhely neve Görbersdorf, porosz Szilé-ziaiban, Boroszlódtól délnyugatra $3\frac{1}{2}$ órányira, a Waldenburgi vasúti állomástól (sziléziai hegyi vonal) délre $\frac{1}{2}$ órányira, szoro-san a cseh határszélen, az óriáshegység utolsó éjszakketei ki-futá-sai között fekszik, s Brehmer Herman tr., igazgató, sajátja.

Görbersdorf, 1600 lábbal a tenger színe felett, éjszaknyugat-ról délkelet felé vonuló, kellemes, hosszukás, magas völgyben fekszik, lúcz- és jegenyefenyővel jól benőtt 2—4000 lábnyi hegység által védve. A körüle levő vidék a gümökörtől feltétlen mentességet mutat. Ez és kiválólag előnyös, valamint meg-lépőleg szép tájképies fekvése legkedvezőbb oldalai. Ezenkívül Görbersdorfnak még az is kitünő előnye, hogy folytonosan üde, fenyvek illatát hordó levegője van, minek a beteg tüdőre, kétség-kívül a legelőnyös hatást kell gyakorolnia. Az éjszaki szelek el-len 3—4000 lábnyi erdős hegyek által jól védetvén, benne a gyors és gyakori hőmérsékváltozatok nem állnak elő; a hőmérő a leg-melegebb hónapokban sem emelkedik fel R. sz. 24°-nál magasabb-ra, a súlymérő állása pedig középszámítás szerint 26° 3'-nál soha-sem több.

Az intézetet környező hegység porphyr és melaphyr; a falu délkeleti részén pedig kővületeket mutató palakő van túlnyomón képviselve. Az ősképletű hegyekből eredő forrásvíz ásványrészeket rendkívül csekély mennyiségben tartalmazván, igen lágy és tiszta ivóvizet ad, s gümökórosok gyógyításánál nagy fontossággal bír. Görbersdorf tehát sajátos éghajlati viszonyánál fogva már magá-ban is sorvadásosak nevezetes gyógyhelyeként tekintendő; azon-ban kétszeresen fontossá válik az ily gyógyhelyek főkéllékét tevő azon körülménynél fogva, miszerint egész környékében a gümökör teljesen hiányzik.

Fensíkok, magas fekvésük és földirati helyzetükből kifolyó-lag rendszeren zordonabb és szárazabb levegővel bírnak, mint ma-gas fekvésű völgyek, rajtuk majdnem szakadatlanul zord szelek uralkodnak, vagy közlükben jéghegyek (Gletscher) vannak, mi-nél fogva ha gümökórosoknak való gyógyhelyről van szó, ezek soha-se vehetők tekintetbe.

Azon körülmény, hogy Görbersdorfban és környékén a tüdő-gümökör egészen hiányzik, újmutatásul tekintendő a végre, hogy mily fekvésű vidéknek kell annak lenni, hová sorvadásos beteg-jeinket küldjük. S habár azon előnyök, melyekkel egy égalji gyógy-hely mások felett bír, még semmikép sincsenek kellőleg megállá-pítva, mindamelllett az orvost sohasem lehet eléggé felelőssé tenni, ha phthisicus betegét egyszerűen csak magas fekvésű helyre küldi, s nincs tekintettel arra, vajjon a kijelölt hely fensík-e, eléggé vé-dett helyzetű-e, s hogy betege folyton értelmes és szigorú or-vos felügyelete alatt állandó-e vagy sem?

Azon nézet, mintha hűvösebb éghajlat a gümökörnek úgy keletkezésére, mint lefolyására kedvezőtlen hatást gyakorolna, s a hegyes vidékeken való tartózkodás csakis a nyár legmelegebb hó-napjaiban engedhető meg, határozottan téves, — így bizonyíté-kaink vannak afelől, hogy a gümökör egész földünkéről, az egyen-lítőttől a sarkkörig, kérelhetlenül megkívánja áldozatait; nemkü-lönbben tudjuk azt is, hogy e baj a melegebb tartományokban aránylag sokkal nagyobb számban, gyorsabb és makacsabb lefo-lyással lép fel, mint mérsékeltébb éghajlatú vidékeinken. Ezen,

*) Dr. Brehmer H. Archiv für Heilkunde, II B. IV, V Heft. Pag. 318.

mondhatom szomorú tapasztalat oka abban látszik rejleni, hogy emeltebb hőmérsék az egész testet petyüdté teszi, s ennek megerősödését, edzését és bővebb táplálkozását akadályozza, mennyiben némelykor a hús és zsírosabb étrend élvezete iránt valódi undort gerjeszt, mi a gümőkört fejlesztő oktani mozzanatoknak már egész seregét hordja magában; míg a mérsékelt hűvös légkör épen az ellenkező hatással van, t. i. a szervezetet fentartja és erősíti, a testet mozgásra serkenti, az étvágyat emeli, s a hús és zsír felvételét, mint melyek a jó táplálkozáshoz okvetlen szükségesek, sokkal nagyobb mértékben teszi lehetővé.

Nem akarom ugyan állítani, hogy, éghajlati szempontból ítélve, Görbersdorf volna az egyetlen hely, hová gümőkóros betegek küldhetők; annyi azonban kétségen kívül áll, miszerint ezen hely rendkívüli előnyei minden követelményeknek megfelelnek, s a benne elért gyógyeredmények, miknek valóságáról ottlétem ideje alatt elég alkalmam volt meggyőződhetni, az intézet áldásdús hatásossága felől bennem semmi kétséget sem hagytak fel.

A Görbersdorfban tartózkodók gyógyulása gondosan meghatározott életmód, időszakonkénti és orvosi felügyelet alatt álló óvatos hegymászás, a kövér és tápláló állati étrend mellett mérsékelt mennyiségű ó bor használata, zuhanyok és permetefürdők (Regenbäder) vétele által felette elősegítettik.

Hogy az említett gyógyhatányok hogy és miként értékesítetnek, bátor leszek egyenkint röviden megemlíteni.

Az ottan időző betegek a szerves tenyészetnek minden egyes kellékét feltalálják, u. m. tiszta, pornélküli, egészséges és kellemesen mérsékelt erdei levegőt; alkalmuk van továbbá a fákkal beültetett, fokozatosan emelkedő hegyi utakon a nap bármely időszakában sétákat tenni, különösen pedig rendszeresen hegyet mászni, s ez utóbbi határozottan kedvező befolyását senki se fogja kétségbe vonni akarni. A hegymászási kísérletek egyéniesítettek, s csupán orvosi felügyelet alatt foganatosítottak; mert csupán csak rendszeresített és kiskövi fáradságot eredményező izomtevékenységnek lehet jó hatása úgy a táplálkozás emelésére, mint a ki- és belégzést előidéző izmok erősítésére, nemkülönben a tüdőszármnyaknak hatalmasabb kitágulásra való serkentésében.

Az élvezendő étkek mennyiségét természetesen az emésztőszervek állapota határozza meg. Gümőkórosak, kiknél az emésztési és áthasonítási képesség jó, biztos kilátással néznek javulásuk, sőt körülményekhez képest gyógyulásuk elé. Minőségükre nézve a tápszerek túlnyomólag állatiaknak nevezhetők, mennyiben leginkább édes és aludt tej, nagy mennyiségű friss írósvaj, választékos és tápláló húsétek, egri vörös vagy tokaji aszúborral egybekötve, képezik az étlap tételeit. Megjegyzendő, hogy itt a bor nem csupán étrendi szerepet játszik, hanem mint hathatós gyógyszer jön használatba; czélszerűen adagolva, rendkívül hatályosnak bizonyult a rázóházak elnyomására, s az ezután következő lázas forróság enyhítésére. Az előttünk félelmes éjjeli izzadásoknál hasonló jó sikerrel adagoltatik hamisítatlan és régi cognac, melyből a beteg 1—2 kávéskanálnyi veszen 1 pohár tejben. Miután Brehmer tr. tapasztalta, hogy a csukamájolajat más, undort és gyomorrontást nem okozó zsírok és zsírképzők tökéletesen helyettesítik; továbbá, minthogy a savó adagolásától semmitse várhatni, ő az említett szereket betegekkel sohasem használta.

Brehmer tr. a permetefürdőknek kettős hasznót tulajdonít, t. i. edzést a test, a tüdők meghülés irányában fogékonytalannabbakká lesznek; továbbá gümőkór és sorvadás ellen hathatós ellenszerül tekinthetők.

Ezen fürdőknek (+ 8—10° R.) legfeljebb ötven másodpercnyi használata után az egész test letöröltetvén, száraz ruhákkal erősen ledörzsöltetik. Ezen, minden elmélettel ellenkező tapasztalat itt rendkívüli bizalomra, mit aligha fog valaki megbánni, szolgáltat okot. Lázas betegnél alkalmazott permetefürdők tárgyilagosan kimutatható hőmérséki változat az eredménye. Aszkórosak lázas borzongásai és izzadása ellen a rövid ideig tartó permetefürdők csaknem sajátságosul tekinthetők, mennyiben az izzadás csakhamar csökken, majd egészen megszűnik, anélkül, hogy roszabulást hagyott volna hátra.

Az itt említett éghajlati hatányok egyesült használata által a legtöbb esetben bámulatós eredmény mutattatik fel, mely eredmények leginkább az emésztési képesség javulásában, a táplálkozás és vérkészítés emelésében, az összes izomrendszer, de különö-

sen a mellkas izmainak erősítésében, valamint ennek tágíthatóságában, nemkülönben a hurut és vércöpés iránti fogékonytalanságban nyilvánulnak. S a beállott javulás a test súlyának emelkedésében (egyes esetekben három havi gyógyhasználat után az 20—30 fontot is tesz), a tüdőképességnek (Lungencapacitát) rövid idő alatt 1000 centimetryni nagyobbodásában (ez utóbbi a Hutchinson-féle spirometerrel, a test súlya pedig Schöneman mértékével határozatatik meg), — de végre leginkább abban mutatkozik, hogy minden, a mellkasban székel és természetanilag kimutatható körtünetek ott tetemesen csökkentek, vagy teljesen megszüntek.

A beteg Görbersdorfban megérkezvén, róla a kórelőzmény és jelen állapot azonnal felvétetik; a test súlya, a mellkas tágulékonyossági foka, az életi tüdőképesség, s a tüdőben és mellben előforduló és kimutatható minden egyéb változások a legnagyobb pontossággal megállapíttatnak, szóval mindenkiről szabatos körtörténet készítettik.

Brehmer tr. gyógyintézetében használtatni szokott gyógyeljárásnak pontosabb körülrását azért nem adhatom, mivel, tekintve a felmerülő körülményeket és a betegek különféleségét, azok alkalmazási módját, az mindíg csak az esetenkint előforduló változatokhoz és szükséghez képest állapíttatik meg.

Számos olyan beteg, ki a délies gyógyhelyek valamelyikében baja előrehaladott volta miatt a feladottak közé soroztatott, Görbersdorfban javult, s nem ritka esetben a nagyon előre ment gümőkór folyamában vagyis tovafejlődésében megakadt. — Ha tehát az előadott természetszerű kezelés folytán az erősen kifejlett gümőkórnál és tüdősorvadásnál is nevezetes javulási, illetőleg gyógyulási esetek mutathatók fel, mennyivel többet remélhetünk, ha a bajjal ennek kifejlődési időszakában vagy csupán a kórra való hajlammal kell megküzdenuk, mely utóbbi esetben, míg időnk van, kövessünk el mindent, hogy e borzasztó kór tovafejlődését megakadályozhassuk.¹⁾

KÖNYVISMERTETÉS.

Über den exanthematischen Typhus in klinischer und Sanitätspolizeilicher Beziehung nach Beobachtungen während der ostpreussischen Typhus-epidemie des Jahres 1868 und 1869 von Dr. O. Passauer. Erlangen. Enke Ferdinand kiadása, 1869. Nagy 8-rét 120 l. Kilencz kómetszetű táblával.

A múlt télen sokat hallottunk afelől, hogy Poroszországnak legkeletibb tartományában, keleti Preussen-ben nagy inség uralkodik. S ez valóban oly borzasztósággal lépett fel, mint ez mai nap Európa közepén csak lehetséges, a baj pedig tetéztetett azért, hogy kíséretében hagymázjárvány pusztított. A szerző, Passauer tr. ezen járvány elleni küzdésben mint orvos vett részt, s ezen alkalmat felhasználta, hogy tapasztalatokat szerezzen, melyeket ezen füzetben bocsát nyilvánosság elé.

Passauer tapasztalatai különösen a 298¹/₂ négyszegmértöld terjedelmű és 642,000 lakossal bíró Gumbinnen megyére vonatkoznak; azonban úgy látszik, hogy az itteni viszonyok egész Ostpreussenre illenek. A népesség kiválólag földmivelésből és ipara úgyszólván semmi. Vas és kőszén nincs, a porosz vámpolitika pedig azok bevitelét szerfelett drágítja, mi Szilézia és a rajnai tartományok vasiparát fejleszti ugyan, de Ostpreussen-ben gyárak keletkezését lehetlenné teszi. Ezen tartományban ezelőtt voltak virágzó nádcukorfinomító intézetek, de a répacukorgyártás előmozdítása kedvéért hozott vámok azokat tönkre tették, s a munkásokat kereseteiktől megfosztották. Azonban nemcsak ipar nincs, hanem a kereskedés is teljesen pang. Egész Ostpreussen-ben nincs valamire való kereskedőváros. Tilsit az orosz határzárolás miatt, mely a határrészek közti közlekedést úgyszólván feltétlenül gátolja, tönkrement, Königsberg lakossága csökken, Insterburg-nak pedig még csak lehet jövője. Ezen képből látható, hogy az emberek csakis földmivelésből és marhatenyésztésből élhetnek, mert a gaz-

¹⁾ Dr. Brehmer Herman „Die chronische Lungenschwindsucht und Tuberkulose der Lunge, ihre Ursachen und ihre Heilung“ című utolsó munkája, alig néhány hónap előtt, második újrát dolgozott és bővített kiadásban Th. Chr. Fr. Enslin berlini kiadó bizományában jelent meg.

dag halászatok inkább begyűl az uraságok javára szolgálnak. S nincs nagyobb nyomor, mint midőn a nép keresetága csak egyféle, mi ha megakad, okvetlenül inségnek kell bekövetkezni, — így láttuk ezt ezen évtíz alatt már két ízben gazdagnak tartott alföldünkön, s így történt ez a szinte vagyonosnak tekintett Ostpreussenben. Azonban aligha van oly mostoha föld, hol a nyomort és inséget kikerülni nem lehetne, ha az ott lakók előrelátók, értelmesek, szorgalmasak és áldozatkészek; de Ostpreussen lakosai között nincs meg az értelem azon foka, mely belássa, hogy a jövő biztossága nem egyszer csak a jelenben megfeszített munkaerő, helyes intézkedések és takarékos gazdálkodás által lehetséges. A germán letteknek, kiktől ilyesmit várni lehetne, csak némi maradékaik vannak; míg a szláv mazúroknál csak a piszok, tisztátlanság és rendetlenség otthonos; a bevándorolt német törzseknek pedig, úgy látszik, Ostpreussen éghajlata nem kedvező, mert körülbelül csak annyit képesek keresni, hogy középszerű termés mellett épen megéljenek. S ha ezek között találkozik egy-kettő, ki többet szerez, az pénzét őrzi; de oskolákra, utakra, ápodákra, kórházakra és más közhasznú célokra bizony egyetlen batkát sem áldoz. Mondhatnók, hogy egészen úgy van, mint nálunk, — akár csak Szolnokról, Békésmegye városairól vagy más valamely alföldi városról lenne szó. Ezenkívül azt sem szabad felednünk, hogy Ostpreussen adóban sokat fizet. Midőn a termés kitűnő, a földmivelő különbféle adókban és természetbeli szolgáltatásokban jövedelme 20%-át odaadja, ha pedig jó és rossz évek vegyesen vétetnek, azt évi átlagban 40—50%-ra tehetni.

Ilyen Ostpreussen, s ily tartományban az 1867-diki évről végzetesnek kellett lenni. A tél májusig húzódott el, s mindjárt tavasszal tartós esőzések léptek fel, melyek nemcsak pusztító áradásokat okoztak, hanem úgy az aratást mint a szénatermést tönkretették; burgonya se volt elég; a nedvesség miatt pedig a turfát, mely a lakosság legnagyobb részének életojszere, használni nem lehetett. Éhség és hideg legszomorúbb következményei mindjárt az ősz elején láthatók voltak, s a legnagyobb aggodalmakat keltették. Hogy az inségről fogalmat szerezzünk, példakép csak azt említi meg, hogy Goldapp városának 4000 lakosából alig volt egy-kettő, ki segélyre nem szorult; így a labiaui járás egyik felében 16,000-nél nem kevesebb inséges találtott sat.

A nyomor az úgyis otthonlevő tisztátlanságot csak fokozta, míg a szervezetnek a kóros tényezők irányában ellenállási képességét csökkentette. A nyomor, tisztátlanság és rossz táplálkozás egymagukban hagymázjárvány, hol ama tényezők megvoltak; de annyi ismét bizonyos, hogy hol azon feltételek találhatók, ott a hagymáz kifejlődésére igen alkalmas tér kínálkozik. A szerző felveszi, hogy ezen betegség szerves csírok által okozatik, ezek pedig igen jól tenyésznek, hol állati részek bomlásnak indulnak, mi ott sohase hiányzik, hol a tisztátlanság otthonos; ezen csírok pedig szerinte a táptömlő vagy a tüdők által vétetnek fel, s ha itt ismét — bomlásban levő anyagokkal találkozunk, váltermények jönnek létre, melyek azután a szervezet mérgezését okozzák. Ezen feltevényében azon hasonlóságra támaszkodik: hogy mint az állatok gyomrába jutott penicillum glaucum, mely közönségesen csak a tejsav erjedését okozza, bizonyos körülmények között a fehérnyeféléket oly módon bontja szét, miszerint a tejet kékre színező anilin származik; egészen ilyképen hozza létre a hagymáznak eddig nem ismert szervi csírja a szervezetet megmérgező anyagot, lehetőleg anyagokat. Passauer ezenfelül még azt is tárgyalja, valjon ezen csír helyben fejlődött-e ki; erre azonban határozottan nem felel, hanem hiszi, miszerint az becipeltetett. Ostpreussenben ugyanis a kúteges hagymáz már régóta folytonosan uralkodik, habár nem nagy terjedelemben, mihez még járul, hogy járványos fellépése nem egyszerre támadta meg az ugyanazon inséges viszonyok között levő helyeket, hanem községről községre terjedt tova.

A szerző a hagymáz okai tüzetes taglalásán kívül figyelmét ezen betegség tüneteinek tárgyalására, nemkülönben a gyógytanra, s a baj fellépésének és tovaterjedésének megelőzésére terjedő orvosrendőri szabályokra kiterjeszti, mindezen dolgokban pedig otthonosságot és tájékozottságot tanúsít. Nemcsak Griesinger és Murchison ezen tárgybeli munkáit ismeri, hanem látszik, a ki-

sebb nevű írók munkálatait is gondosan tanulmányozta. Gondot fordított a hagymázos betegek hőmérséki változataira, — a mellékelt táblák idevonatkozó vonalakat mutatnak. A gyógytan szinte kiváló gondoskodásának tárgya volt; találta, hogy a jó levegőnek, bornak, erőteljes levesnek és a gyakori langyos fürdőknek (C. sz. 20%) volt a legkedvezőbb hatása. Hideg fürdők mellett a halálozás jelentékeny volt, s a nagyfokú hőelvételnek nem volt meg a kívánt hatása.

Az előttünk fekvő füzet mindenestire tanulságos tartalmú, s minden orvos érdeklődéssel forgathatja azt, ki a hagymáz járványos fellépését, uralkodását és az ellenében követendő eljárást tanulmányára tárgyává tette.

— α —

L A P S Z E M L E.

(—h—n) A koponya alapjának törése, — gyógyulás némely koponyaideg hűdése mellett.

Hulke a „Middlessex Hospital“-ból közli:

W. R., erős egészséges férfi, kocsis, 29 éves, a kórházba 1869-diki ápril 7-dikén hozatott a következő történettel.

A beteg nem érezte magát mindig jól, noha a folytonos és szokatlan szívdobogáson kívül egyébről határozottan nem panaszkodott. Híntán ült, midőn egyszerre szédülni kezdett, s fejével a talajra leest, hol azt megütötte. Azonnal felvétetvén, kórházba vitetett.

A kórházban eszméletét csakhamar visszanyerte. A jobboldali halántéktájon kicsiny szaggatott seb volt, mely nagyon vérezett. Jobb füle szinte jelentékeny zúzást szenvedett. Bal füléből vér folyt ki, míg jobb szeme szokatlanul kidüledt, majdnem egészen vak volt. A láták egyenlő nagyságúak és kitágulvák. 100, eléggé erős érlökés. Jobb karja és bal keze szinte zúzatott.

Felvétele után két óra múlva a halántéktáji seb újra vérzésnek indult, ez azonban nyomásra könnyen megállott. A szemteke kidüledése nagyobbodott. A beteg az első éjszaka jól aludt, kivéve, hogy alkalmilag hányt. A vizelet és székelés rendesen történt.

Következő nap a jobboldali láta, kitágulva, mozdulatlan állott. A köthártya vérrel belövelve és aláfutva. A szembéjak vérömlenyből duzzadtak. A beteg ezen szemmel még mindig nem látott, jobb fülére egészen siket volt, míg bal fülére nehezen hallott. A három osztatú ideg arci ágaiiban nem teljes érzéstelenség volt jelen; máshol azonban hűdés nem észleltetett. A fej jobb oldalán egy ideig erős fájdalom szenvedett, mi a legközelebbi napon valamennyire csökkent; a nyelv és a nyelv kinyújtása azonban nehezzé vált. A haj a jobb oldalon lemetszetett, s ide állandóan jégborogatások tétettek.

Harmadik napon az arcz jobb oldalán határozott hűdés látott, mindegyik fülből savós válmány folyt ki, s úgy a látás mint a hallás ugyanazon állapotban maradt.

Nyolczadik napon a beteg ismét könnyen nyelt; az arcz jobb oldalán levő hűdés azonban öregbedett, s úgy a száj mint a nyelv jobbra huzatott. A helybeli fájdalom igen enyhült.

Tizenharmadik napon a bal füléből savós kifolyás, mely majdnem megszűnt, visszatért, s ezzel együtt a süketség és a koponyabeli fájdalom is. Az étvágy megmaradt, s a beteg általános egészségi állapota javult.

Huszonegyedik napon a beteg egészségét helyreállottnak lehetett mondani, de jobb szemével nem látott, bal fülére nem hallott, s jobboldali arca bizonyos mértékben érzéstelen volt. A bal füléből kifolyás csengésnek engedett helyet, mi azonban a hallást nem gátolja. Az előbbi fájdalomból a jobboldali szemöldök megett alkalmi nyilaláson kívül egyéb nem maradt vissza.

A beteg a kórházat öt hét múlva, június 9-dikén hagyta el. Régi ereje és egészsége teljesen visszatért, de jobboldalon vak és süket maradt. (M. T. a. G. 1869, augusztus 28).

T Á R C Z A.

Az orvosi gyakorlat nőknek való-e.

(Folytatás.)

Azon kérdést, vajjon a nőkben van-e annyi erő és egészség, mennyi az orvosi gyakorlattal járó fáradalmak elviselésére megkívántatik, nemkülönb van-e náluk elég értelem, ügyesség, leleményesség és kitartás, mennyi t. i. az orvosi gyakorlatban szükséges, elméletileg eldönteni nem lehet. Annyi bizonyos, hogy például a zürichi egyetemen nők orvostudori szigorlatokat jó eredménnyel tettek le; míg más részről akárhány férfi van, ki mint orvos vagy a szigorlaton vagy a gyakorlati életben, vagy ezek egyikében sem tud boldogulni. Azonban mint egyes sikertelen példák után képtelenség volna mondani, hogy az orvosi gyakorlat nem férfiaknak való, úgy egyes sikeres esetek után azon kérdést eldöntöttnek nem tekinthetjük, vajjon a nők orvosi gyakorlatra alkalmasak-e. Ezen dologgal körülbelül úgy lehetünk, mint a nők katonáskodásával. Úgy függetlenségi harcunk alatt, mint más alkalommal is találkozunk nők, kik vitézül verekedtek, sőt meglehet, hogy itt-ott hadvezéri tehetséget fejtettek ki; de ezen egyes esetek nagyon kivételek maradtak, utánzókra nem akadtak, s igen kirívón válnak ki a mindennapiság köréből. Történeteik többnyire oly körülményekkel állanak kapcsolatban, hogy csak annak erősítésére szolgálhatnak, miszerint védelmi harcban jogosan fegyvert ránt-hat mindenki, még a leggyengébb is, — sőt lelkesedéstől elragadtatva, támadóként is viselheti magát; de a nő gyenge izomzatának, könnyen kimerülő idegrendszerének, s a szelidségre és engedékenységre hajló szellemének a harcos durva munkája nem való. Az orvosi gyakorlat nem vad és kemény ugyan mint a katonáé, de az értelem nagyobb fejlettsége, az ismeretek nagyobb terjedelme és bő-sége, nemkülönb behatódott tanulmány szükséges hozzá, — mimellett még megkívántatik, hogy az orvos érzések küzdelmétől és nyilvánulásaitól szabad legyen, s hogy minden cselekvésekor nyugalom uralkodjék annak egész lényén. Ehhez járul, hogy az orvosnak nem egyszer embertől várható legnagyobb erőfeszítésre van szüksége, miszerint a magára vállalt kötelességeket teljesítse. Hogy pedig a nők mindezekre képesek legyenek, az eddigi tapasztalatok szerint nagyon kétséges, de az ebbeli törekvések tárgyila-gos és határozott megítélésére eddigelé elég adataink nincsenek.

Annyi bizonyos, hogy a nőket könyvkereskedésekben, s más hasonló üzletekben, könyveisnél, pézstáraknál sat. igen jól használhatják; de mint rajz-, zene-, nyelv- és számtanítókat nem kedvelik őket, közülük még a legjobbak is a jó férfitanítókat megett visszamaradván, miért ezek inkább kerestetnek. Továbbá az is áll, hogy ott, hol jelenleg nőorvosok vannak, például az északamerikai egyesült államokban, ezek még női betegségekben és szülések alkalmával se kerestettek. Különösnek tetszhetik, hogy a nők a nő-orvosokat ott, hol ezek nincsenek, egész hévvel kisebb-nagyobb mértékben sürgetik; míg őket ott, hol már megvannak, nem igen veszik igénybe. Ennek okát könnyen megtalálhatjuk. A new-yorki asszonyok például azt mondják: szüléskor inkább hívunk férfit, mert ezek erősebbek, megbízhatóbbak, kitartóbbak, kevésbé szé-szélyesek és készségesebbek, mint milyenek a nők egymás irányá-ban lenni szoktak: mihez még s ámithatjuk, hogy a férfiak titok-tartóbbak, s közönségesen nem kevésbé szerények és kielégíthetők. Ebből azután megérthető, hogy a szüléset azon része, mely kéz-beli műveletekkel, illetőleg műtétellel jár, a polgárosodott orszá-gokban mindenhol férfiak kezében van. S nincs ez másképp a női betegségekre nézve sem, — úgy látszik, hogy ott, hol kórtant kell tudni, a nőkre nézve nincs kedvező működési tér.

Azon hitben vagyok ugyan, hogy az illető nők az időt, fá-radságot és pénzt, melyet az orvosi tudományok megtanulására fordítanak, magukra nézve más irányban sokkal inkább értékesít-hetnék; ezen kérdés megoldása végett azonban nem tartom helyes-nek azon eljárást, mely a jelenkező nőket az orvosi tanulmányok hallgatásától visszautasítja, s őket a szigorlatokra nem bocsátja. Azt hiszem; hogy azt, vajjon a nők orvosoknak való-e vagy sem,

mint gyakorlati és tárgyilagos kérdést, csak akkor dönthetni el, ha a siker és sikertelenség felett esetek elegendő nagy számmal tanus-kodnak. Ha nők találkoznak, kik magukat az orvosi fáradalmakra elég erőseknek érzik, továbbá kik az orvosi tanulmányokhoz meg-kívántató iskolai nevelésben részesültek, kiknek elegendő költsé-gük van a tanulói és az első gyakorlati évek kiadásai fedezésére, kikben elegendő kitartás van, hogy pályájuknak éljenek, s kik végül hiszik, hogy betegek lenni fognak, azokat szándékukban semmiképp se kellene akadályozni, hanem engedni, hogy tegyenek, mint nekik tetszik. Azután nincs is helyes ok arra, hogy a nők, ha kimutatják, miszerint valamely oklevél elnyerésére a törvény, il-letőleg a szabályok által kijelölt képesítvényekkel bírnak, miért ne nyerhessék el azt.

Hogy ezen kérdésből eredhető minden vizsgálódásnak a fen-tebbi módon lehet leginkább elejét venni, s ekként lehet azt leg-helyesebben megoldani, azt nemesak Franciaországban, hanem Svédországban is belátták. A párisi orvosi kar sokáig vonakodott nőket hallgatói sorába felvenni, végtére azonban belátta, hogy itt merő tagadással semmire se mehetni, — belátta azt, hogy mostani anyagi századunkban az elmélkedésekből élő okoskodásoknak nincs kelete és nincs hatása, hanem midőn valamit bizonyítani akarunk, tényekre van szükségünk. A nők kétségkívül ezen helyes felfogás-nak köszönhetik, hogy most nem egyedül a zürichi egyetem szol-gáltat nekik menhelyet, hanem számukra az „école de médecine“ ajtai is megnyíltak, s ennek tantermeiben ezután mint rendes hallgatók foglalhatnak helyet. A jelen év reájuk kedvező volt. Három nőhallgató használta fel az új alkalmat, — egy fran-czia, egy amerikai és egy orosz. Mindegyikük tehetséges, s szorgal-masan tanult, a vizsgálatokon pedig, melyeknek franciaországi szokás szerint az év végén alávetettek, a boncztanból nemesak elméletileg, hanem a boncztan gyakorlatokból is, továbbá a kór-tanból és a szülészeti műtételekből alapos ismereteket tüntet-tek elő.

A svéd országgyűlés által legújabbán hozott törvények között pedig olvassuk, hogy a nőknek meg van engedve, mi-szerint magukat rendes orvoshallgatókúl beirathassák, s a kor-mány már intézkedett, hogy a nők a középtanodákban azon vizs-gákra előkészíttessenek, melyeken azoknak keresztül kell menniök, kik magukat az egyetemen hallgatókúl felvétetni akarják.

A—c.

(Vége következik.)

† Purkinje.

1865-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók pozsonyi nagy gyűlésén fűrge öreg ember vonta magára mindnyájunk figyelmét, ki az orvosi szakosztályon több rendbeli apró tárgyról német előadást tar-tott. — szívesen társalgott mindegyikünkkel, midőn nem késett a magya-rok iránti rokonszenvét szavakban melegen kifejezni, mondva, hogy saj-nálja, miszerint magyarul még nem tud, de tanulni akar, s a jövő nagy gyűlésen magyarul fog szólni. Ezen barátságos öreg ember Purkinje evangélista János, prágai egyetemi tanár volt, kinek körében gyorsan telt az idő, mindnyájban bámultuk a hetvennyolcz éves agg elevenségét, s úgy tetszett, mintha második ifjúkorát élné.

Purkinje 1787-ben Libochovic-ban, Csehországban, született, s mint korának jeles életbuvára tünt ki. Munkálatai most már nagyon is arra emlékeztetnek, hogy az élettan bölcsőkorában keletkeztek; de annyi bizonyos, hogy azokban több értékes tény van, melyekhez neve mindenkorra kötve fog maradni. Azok közé tartozott, kik a természet jelenségei felfedezésében termékenyek és szerencsések voltak; azok megfejtése és értékesítése azonban, a korabeli ismeretek mellett lehető nem lévén, későbbi időre maradt. Ezen iránybeli felfedezései közül csak a porczhártya és a lencse által okozott tükröképeket, továbbá az ideghártya edényeinek árnyékképét akarom megemlíteni. Az előbbieket a szemalkalmazás élettanának kikutatásában nagy szerepet játszottak; az utóbbi pedig az ideghártya fényfogyó rétegének meghatározásában

volt fontos tényező. S míg a jelen nemzedék Purkinjé-ben a szabatos életbuvárt méltányolja, megemlékeltlenül nem hagyhatom, hogy ő kór-társaira nem egyedül dolgozatai tudományosságánál fogva volt befolyással, hanem egyszersmind azon ingerlő újdonságok által, melyek a látérzésekről írt munkájában találhatók. A szem villamos ingerlésekor nyert és leirt fénytűnetek, továbbá az álmok világa és más hasonló dolgok a természettudományok műkedvelőire kétségtelenül nagy befolyással voltak, s számára megszerezték Goethenek, a fejedelmi költőnek barátságát, kit meglátogatott.

Mint gymnasiumi tanulmányait végezte, a piarista rendbe lépett, hol már növendékpap korában tanítással foglalkozott. Apró gyermekekkel vesződött; szabad idejében azonban Fichte bölcsészettel megismerkedve, ez a benne levő tudásvágyat igen felkeltette, — s midőn látta, hogy ezt a zárda szűk falai között ki nem elégítheti, 1806-ban a szerzetből kilépett; mint pedig bölcsészeti tanulmányait bevégezte, Hildprandt bárónál nevelésködött, mi őt azon kedvező helyzetbe hozta, hogy magát sebészeti tanulmányokra adhatta. Ezen pályán szorgalma és értelmessége által oly hírnevet szerzett magának, hogy a berlini katonai szemgyógyintézethez tanáruul meghívták; de tudor nem lévén, azon megtisztelést nem fogadhatta el. Ezen meghívás azonban hatalmas ingerül szolgált, hogy a tudori oklevelet minélhamarabb megnyerje, mely célját 1818-ban valóban el is érte.

Öt éves tudor volt, midőn a boroszlói egyetemhez az élettani tanszékre meghívatott, hol mint alkotó erő tüntette ki magát. Ekkor még azt gondolták, hogy az élettan előadásához tanterem, s ebben egy tanszék, elégséges; Purkinje azonban azon kevesek közé tartozott, kik másköpen vélekedtek, s ezen vélekedésükhez képest cselekedtek. Az első gyakorlati intézetet szállásán rendezte be, miután pedig innét jeles értekezések hosszú sora került ki, végtére sikerült kivinnie, hogy a kormány élettani intézetül házat építtetett, s a tanszékét évi költségjárulékkal látta el. Itt volt ő 1849-ig, midőn az élettani tanszékre Prágába kineveztetett, hol tágas bérházban kapott intézetet, s a munkálatokra tisztességes költség adatott neki; de Purkinje többé már nem állott a korabeli tudományosság színvonalán. Az élettan határozott természettani irányba lépett, s az összehasonlító bonczattal, mint élettani alaptudománnyal végképen szakított; ő azonban ezen új irányba többé nem tudta magát beleélni, s élettani intézetéből valóságos összehasonlító bonczati gyűjteménytárt alkotott, mely maga nemében beveses volt ugyan, de a mai élettan igényeinek többé meg nem felelt. Ezenkívül intézetében görcsös lencsék készítésével sok időt töltött el, — a készített lencsék szinte jók voltak, s harmincz év előtt kitűnőknek tartathattak volna; de a korunkbeli látszereszek termékeivel nem versenyezhettek. S prágai tanárságát mint elmúlt nagysága nyugalmi éveit tekinthetjük. Az egyetem és a kormány tudta ugyan, hogy Purkinje, mint tanár, ebbeli kötelességének többé meg nem felel, de tisztelte benne Csehország egyik nagy férfiát és a jeles életbuvárt, kinek ifjúkori tudományos működéséről csakis méltányló elismeréssel emlékezhetni meg. Noha azt tartjuk, hogy a multak emlékeiért máskép kell jutalmazni, mint tanszékének odaengedése által, melyek a jelen és a jövő kedvéért vannak; minthogy azonban tudományos, s fájdalom — sokszor más érdemeket eddigelé máskép jutalmazni nem tudnak, nem tagadhatjuk, hogy a jutalmazás ezen esetben arra méltó férfit ért.

Purkinje tudományos munkái közül legjelentékenyebb, mely „Beobachtungen und Versuche zur Physiologie der Sinne“ cím alatt két kötetben Berlinben (1823—1826) jelent meg; nevezetes továbbá a ruganyos rostokról írt munkálata, melyeket a párisi akadémia az első jutalomra érdemesített, valamint meg kell említenünk a béka fejlődéséről és a madártojás keletkezéséről szóló értekezéseit.

Az elhunyt nemcsak tudományosan képzett férfi volt, hanem egyszersmind a szépirodalom terén is vannak érdemei. Schiller lyrai költeményeit és Shakespeare egyes darabjait a cseh nyelvre sikeresen lefordította. Mint konok szláv és cseh a nemzeti párt egyik vezérének tekintetett. 1848-ban a prágai szláv értekezleten jelen volt. A hatvanas években pedig az első cseh országgyűlésen mint képviselő vett részt; a másodikra azonban jelöltül nem lépett fel. Utolsó időben már valami másfél év óta ágyban fekvő beteg volt, betegségét pedig mindvégig stoikus nyugalommal tűrte. Folyó évi július 28-kán halt meg.

Több tudós társaság tagja volt, az osztrák, porosz és orosz uralkodók pedig tudományos téren tett szolgálataiért érdemrendekkel tüntették ki.

— V.

V e g y e s e k.

—α— A magyar orvosok és természetvizsgálók fiemei nagygyűlésén az ismerkedési estély, Fiume városa által rendezve, szeptember 5-én a tengerészeti akadémia kertjében tartatott meg, s ugyanitt volt 6-án a közebéd, melynek vége felé a pohárköszöntések politikai térre csaptak át, mi nem csekély zavarra szolgáltatót okot. — Ugyancsak 6-án volt az első közülés, melyet Vécsey J. br., elnök, nyitott meg, mire Verneda Ernő, polgármester, a jelenlevőket magyar és olasz nyelven üdvözölte. Scarpa lovag az elnökségtől még augusztusban leköszönvén, az alelnökök közül pedig Ipolyi Arnold meg nem jelenvén, Halász Géza, alelnök, tartott beszédet, s egyszersmind közegészségügyi munka jutalmazására pályadíjra száz darab aranyat ajánlott fel. A Balassa által kitűzött száz aranyat Margó állattana kapta, mint ezt mult számunkban említettük. S miután a hivatalos ügyek befejeztettek, következtek az értekezések: a) Domini V., gróf, olaszul, különös tekintettel a hajózási viszonyokra kérdéseket fejtegetett az egészség-, természet- és légtűnet-tan köréből; b) Bódogh A. tr. Darwin fajátváltozási elméletét ismertette; c) Balogh Tihamér tr. a természetnek a népekre való befolyását tárgyalta; végül pedig d) Arányi Lajos, a *kórboncztan nyilv. rendes tanára* magyar és olasz nyelven szent István dicsőítésére felállítandó emléket indítványozott, s az illető emlék mintáját bemutatta. — 7-kén, 9 kén és 10-kén szakülések voltak; 8-kán pedig kirándultak Zeng és Veglia városokba.

—α— A magyar orvosok és természetvizsgálók fiemei nagygyűlése Halász G. alelnök indítványára határozta, hogy a Balassa által létrehozott pályadíj továbbra is fentartassék, s e célból a már meglevő összeg (lapunk mult számának első vegyes cikkét megigazítva 39 arany) száz aranyra kiegészítették. Egyszersmind határozatott, hogy Balassa arczképe az idei évkönyvbe felvéttessék.

—α— Kocianovich József, gyöngyösi gyógyszerész által felajánlott húsz aranypályadíjhoz Szurmák Vilmos tr., Egerben, száz forinttal járulván, hogy a kinal nem keserű gyógyszeralakban állíttassék elő, az ekként megnövekedett jutalmat Rozsnyai Mátyás zombai gyógyszerész nyerte el. — Májor István, esztergomi kanonok „Népünk gazdasági iparát“ tárgyazó 100 forintos jutalom-díjra senkise pályázván, most már második, ízben, az harmadszor fog kitűzteni. — Kovács S., Endre tr. százaranyos pályakérdésére „A magyarhoni ásványvizek kimerítő leírása“ a beküldési határidő 1870-diki ápril 15-dike.

—α— A fiemei nagygyűlésen Giacich A. tr. a skriljevéről, Rózsai J. tr. az abbazia di st. giacomoi fürdőről, Linzbauer X. F. tr. pedig a zsirviaszról és a magyar gyógyászat pragmatikus történetéről értekezett; továbbá Bódogh A. tr. államorvosi értekezést tartott; ezután Bolyó K. arról szólt, hogy miként lehet az elmebetegségek kifejlődését némileg gátolni; Batizfalvy S. tr. ismert féleségű testgyógyászati kóreseit mutatta be. A többi értekezők voltak: Mauer K. tr. az ember rívókátömlőiről és néhány húgykőműtétről; Hamary D. tr. vészes váltólázi esetről; Poor J. tr. a skerlievo és izzag fogalmáról; Oláh Gy. tr. a himlőanyagáról; Breiner A. tr. a hárkányi fürdőről; Müller tr. a méhenküüli terhességről; Ambró J. tr. törvényszéki orvostani tárgyról; Miskolezy M. tr. sebészeti tárgyról; Korbély E. tr. a húgyhólyag bántalmairól; Kriek R. tr. a lázról; Raisz G. közegészségügyi teendőkről az iskolák körében; Révay J. tr. a rákos növedékek műtétéről; Molnár J. tr. az orvosi, törvényszéki és orvosrendőri eljárások és intézkedések hiányairól a vidéken; Török J. tr. a császármetszésről; Kövessy T. tr. a tetszhalál történeti mozzanatairól.

—α— Szeptember 8-dikán a fiemei öbölből két gózhajó indult ki, hétszáz részvevővel, Zeng és Veglia városokba. A hajók zászlók felhúzásával tisztelegtek, s a látogatók mindenhol szívesen fogadtattak. A viszály, mely a hétfői ebéd politikai pohárköszöntései által okoztatott, lecsillapult, s a nyájasság minden irányban visszatért.

—α— Lapunk szerkesztője üdülési utjából jó egészségben hazakerkezett.

—α— A megüresedett pest-Ipótvárosi kerületi orvosi állomást Fromm tr., terézvárosi kerületi orvos nyerte el, kinek helyébe Schmidt Gy. tr. ferenczvárosi ker. orvos neveztetett ki, s í y most a ferenczvárosi kerületi orvosi állomás üresedett meg.

—α— A francia orvosi akadémia az elhunyt Grisolle helyébe a belkörtani osztályba tagul Sée tanárt, a Charité nagylírú orvosát választotta meg.

† Charles D. Méigs tr., az északamerikai egysült államok

legkitünőbb orvosainak egyike, június 22-dikén meghalt. Az elhunyt szülési hírneve az európai tudományos irodalomban és gyakorlatban is, még pedig különösen méhtartaszai által ösmeretes. Georgiában született; de 1820 óta Pennsylvania-ban lakott, 1840-ben a Jefferson Medical College-ben tanárul alkalmaztatott, hol 20 éven át működött; a Pennsylvania Hospital szülészeti osztályával tíz éven át állott kapcsolatban.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1869. sept. 3-tól egész 1869. sept. 9-ig ápolt betegekről.

1869	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülónő	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Sept. 3.	31	11	42	24	14	38	4	—	4	437	469	22	15	18	961
" 4.	34	13	47	20	8	28	4	—	4	446	474	21	17	18	976
" 5.	32	24	56	30	23	53	—	2	2	448	470	23	18	18	977
" 6.	25	12	37	30	7	37	7	—	7	436	472	26	18	18	970
" 7.	25	10	35	26	14	40	3	2	5	431	466	26	19	18	960
" 8.	31	17	48	14	11	25	3	—	3	445	474	24	18	19	980
" 9.	12	14	26	12	9	21	4	1	5	442	480	23	16	19	980

H I R D E T M É N Y E K .

Figyelmeztetésül

bátorkodom ezennel tudtúl adni, hogy **Török József**, pesti gyógyszerésznél, malátakészítményeimnek u. m.

maláta-kivonat és vastartalmú maláta-kivonatnak
(mindkettő erjedésmert)

főraktára létezik.

Ezt a gyógyszerész és orvos urak szíves figyelmébe ajánlván, tisztelettel

Grosch P.

Maláta-készítmény-gyár **Oslauban Coburg** mellett.

Megjegyzem, hogy bérmentesített levelekre szívesen szolgálok híres tekintélyektől kiállított bizonyítványokkal készítményeimről, s pedig bérmentve és ingyen.

A fenebbi.

LIQUEUR DE GOUDRON CONCENTRÉE GUYOT

Töményített kátránylikőr
Guyot-tól

az Ecole de pharmacie gyógyszer. Párisban. (Ezüst érem 1860).

Az egyedüli készítmény, mely a párisi kórházak minden orvosaitól el van fogadva, kátrányvíz azonnali készítésére. Sikeresen használják hörg- és hólyaghurutnál, rekedtségnél, bőr kóroknál hökköhögésnél, idült és hosszas nyákfolyásoknál stb.

A likőrből 2 evő kanál elég 2 meszely kátrányvíz azonnali készítésére.

Főraktár Pesten: **Török József** gyógyszerész Kormány-útcza 7 szám alatt.

Cs. kir. kizáról, szab.

Fog-szivarkák

fog-bántalmak ellen,

feltalálva **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerész által
Pest, Király-útcza 7. sz.

Egy egész doboz ára **1 frt**, fél doboz ára **50 kr.**
Kapható minden jelesb gyógyszerertárban.

A legjelesb orvosok újabb és legújabb fürkészeteli nyomán a gyógyszerek helybelített alkalmazása mindinkább nagyobb fontosságot nyert, és kivált a gáz- és gőzalak mint legkitünőbb és legbiztosb alkalmazási mód lön elfogadva. Ezen elvitázhatlan tapasztalati tényre támaszkodva sikerült az alúlrtnak igen czél-szerű módszert föltalálni, melylyel közvetlenül a beteg fogidegre hatni lehet. Ezen új találmány jelessége feől meg lévén győződve, alúlrtn ajánlja azt az orvos uraknak a gyakorlatbai fölvételre, és pedig annál nagyobb megnyugvással, minthogy ezen eljárás kitünő hatása és kényelmes alkalmazási mója folytán már is általános elismerést és a legszélesb körökbeni elterjedést nyert, melyben csak minden tekintetben biztos és eszszzerű módszer részesülni szokott. Egy rendszer, mely oly általánosan alkalmazható alakban minden fogfájást — azon esetek kivételével, melyekben az tályog-tól származik — megszüntet és ezen bajt félelmetességétől megszabadítja, föltétlenül találkozni fog az orvos urak helyeslésével; miért is a föltaláló reményli, hogy nagy részvétre és általános használatra tarthat számot.

Berger Antal és társa Pinkaföldön.

Kátrány- és gyanta-készítményeinek gyógyhatása.*)

Ezen készítmények, melyek teljesen a legjobb tisztított fakátrány és gyantából nyeretnek, szigorúan tudományos alapelvek szerint vannak összeállítva, kellemesek alkalmazásukban s biztos gyógyhatással bírnak. Hivatkozunk:

Heller Flórián tanár s a körvegytani intézet főnökének bizonyítványára, valamint Schroff tanár és k. tanácsos elismerésére, ki a készítményeket a cs. k. pharmakologicus intézetben bevette, valamint más orvosi tekintélyek és szaklapok nyilatkozataira.

- Kátrányoldat* 1 üveg 60 kr. *Gyantaszappan* 1 darab 40 kr
- Kátránylikőr* 1 " 70 " *Gyantablabacsok* 1 doboz 50 "
- Kátrányszörp* 1 " 80 " *Fenyőgyantaszappan* 1 db 40 "
- Kátrányszappan* 1 db 40 " *Fenyőárkivonat* 1 üveg 60 "
- Kátránylabacsok* 1 doboz 50 krajczár.

Hogy mind az ép s valódi készítményeket kaphassák, felkértenek az orvos urak, mindég világosan a **Berger-féle** készítményeket kérni, melyek mindegyike védjeggyel van ellátva. A kátrány- és gyantakészítményekről szóló irat Bécsben Sallmayer és társánál kapható (Kärnthner-Strasse 30 sz.) Ára 40 kr.

Kapható Mödlingben a főraktárban.

Pesten: **Török József** gyógyszerertárban. Király-útcza 7. sz. a.

LABÉLONYE

DIGITALIS SZÖRPJE

(*Syrop digitale*).

E kitünő gyógyszer a vértörődést s vérkeringést szabályozza, s bármí által okozott szívdobogást csillapít s végre megszüntet. Ugy szintén a kezdődő vízbetegséget, szigorú életmód mellett, rövid idő alatt gyökeresen kigyógyítja.

NB. Hogy az orvos uraknak alkalmuk legyen meggyőződni ezen szer kitünő hatásáról, az a kísérletekhez megkivántató mennyiségben rendelkezésükre áll.

Kapható a magyarországi főraktárban: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerertárban, Király-útcza 7. sz. a. és **Scholz J.** városi gyógyszerertárban; B u d á n : az udvari gyógyszerertárban; és azon kívül Magyarország letebb gyógyszerertárban.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt. 50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetésekért soronként 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postahivataltal, a szerkesztőségnek Erzsébet-tér 10. sz., és Kilán György könyvkereskedésében váci-utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenharmadik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom. Kovács J. h. tnr. Sérülési karütértágulat (aneurysma traumat. arteriae brachii). (Vége). — Torday Ferencz tr. A váltólázzal gyermekeknél. — Könyvismeret és Emlékirat a hazai betegápolási ügy keletkezése, fejlődése s jelenlegi állásáról; különös tekintettel a betegápolási költségekre. — Lapszemle. A bárzsing megrepedésének esete. — A csontvelő kóros változatai.
Tárca. Naplótöredék a magyar orvosok és természetvizsgálók fiúmei nagy gyűléséről. — Kivonat a bars- és hontmegyei gyógyászati és természetbaráti egyesület aug. 9-ki ülésének jegyzőkönyvéből. — Vegyesek. — Pályázatok.

Sérülési karütér-tágulat (aneurysma traumat. arteriae brachialis).

Kórodai előadása után közli Kovács József, h. tanár.

(Vége.)

Vázoltuk már azon okokat, melyek miatt a kedvezőtlen viszonyok között is, szünetelő újjali lenyomást választánk, ezek voltak főleg: 1) a sebzés kikerülése, 2) annak kikerülése, nehogy a kóros végtag nagyobb részéről zárassék el az egyenes vérkeringés, mint okvetlen kell.

Ha majd e tekinteteket el kellene ejtenünk, mikép alkalmazzuk a lekötést? hogy sebzésünk a gyógyulásnak lehető sok igényeire tekintettel legyen, s hogy a lekötés többet el ne zárjon, mint mennyit a gyógyulás biztonsága követel.

Hosszasak lennének mindazok fölmondásával, miket a lekötési hely választásában tájékozasképen az ütértágulaton kívüli, és belüli, a tágulatok fölhasításávali lekötéseknek sebzési és gyógyhatányi értékéről, azok különbözőségeiről és a főnforgó eset-hözi viszonyaikról bíráltilag előadtunk. — Tárgyalásunk az ütértágulaton belüli lekötés választására vezetett (Anel, Hunter). Ettől vártuk: hogy utánna a daganat feszessége szünni fog, legalább egy időre, s ha később a tágulat oldaledényekből megtelés által oly nagy feszességű lenne, hogy a gyengébb lőkésű oldalkeringés gátoltatása a végtag életét veszélyeztetné, a tágulat kiürítését jelöltük ki a feszülés szüntetése módjául. — Mely eljárást azonban, tekintve bekövetkezhető vérzési — s a nagy ürnek, a légből ragályzás útján, üszkösödhetési esélyeit csakis nevezett szükség esetére tartók föl.

Az ütértágulaton belüli lekötési hely választásában azon főntebbi eszme által vezéreltetnők magunkat, 1) hogy a sebzés a gyógyulás föltéteit szemmel tartsa, vagyis ne annyira bántalmazott képletekben történjék, melyeknek a sebzés általi új izgatása szétmálló genyedést és utóvérzést helyezzen kilátásba; 2) távolabb — beljebb ne menjen a daganattól, mint hol a sebzendő szövetek ép voltában e föltéteket birandjuk.

Sok valószínűséggel vehettük föl, hogy maga az ütér a tágulat felső fele mögött egyenesen bántalmazva nincs. De mert nem lehattunk meggyőződve, hogy a tágulatot környező

lobgát, s ezt környező vizenyőben mily fokban részesülnek az edényhüvely és edényfalak is, szükségesnek véltük lekötési helyül a fölkar sebészi nyaka alatt pár vonallal eső tért választani, úgy hogy az ütér lefolyásával párhuzamos bemetszésünk nagyobb felső fele egészen épbe, s csak kisebb alsó fele eshessék vizenyős képletekbe.

Igaz, hogy e hely választása által a lekötés utáni tömeszképződés (thrombus) Malgaigne s mások által hangsúlyozott azon előnyéről kellett lemondanunk, melyet a lekötés távolodása nyújt a fölötté elágazástól; de mi alább adandó alapokon előnyösebbnek tartók e lemondást, a köteleknek eshetőleg vizenyősen beszűrődött, s így szakadékonny és elgenyedésre hajlandó ütérre alkalmazásánál. — Előnyösebbnek a sebzést ép szövetekben itt, mint izgatott lobos képletekben alantabb.

Magasabbra menéssel pedig, a hónalji elágazás kizárásának főnebb elítelt hátrányait választottuk volna.

A műtétnek jelölt térbeni kivitele általán nehézségekkel nem jár. Kellett mégis ezúttal inkább mint különben, hogy az a sebzendő képletek lehető kevés zuzásával történjék, s a közel szomszéd lobos folyamat ide átterjedésére minél csekélyebb okot adjon.

Hogy az ütérnek burkait nagyobb térben, mint mekkora a kötelék alávezetésére épen elég, letépni hátrányos; hogy a köteleknek a kikészített ütér tápútjaitól meg nem fosztott, legbelsőbb pontjára kell tétetni, hosszasan mutogatni itt fölösleges lenne. A burkaitól nagyobb téren megfosztatás az ütér megélhetése és gyógyulására hátrányos — oktalan sebzés lenne; lekötési helyül pedig legelőnyösebbnek kínálkozik bizonynyal a legbelsőbb azon pont, melynek közvetlen belső folytatásán az edényburok sértetlen. — Fölös említnem azt is, hogy a lekötendő ütér kikészítés közben csipeszek közé fogni nem szabad, — az okozandó zuzás miatt. A fonalválasztás és rászorítás azonban jelentékeny horderejű cselekvések, melynek már rég súly tulajdonittatik.

A fonalválasztás és rászorítás azon fölfogás folyamánya, mellyel valaki a lekötött ütérbeni elzáródási folyamatról bir.

Tudva van, hogy a széles fonal és gyenge rászorítás (Dupuytren), nem erősebben, mint hogy az ütér ürét összenyomja,

azon fölfogáson nyugszik, hogy a rögződés, a lekötés helye és a fölötte legközelebbi elágazás közt pangó vér alvadékának tömör szervesülése, s a vak ütérfalakkal összenövése útján jön létre. — Az ily csekély rászorítás az ütérfalakat át nem vágja.

A folyamat, melytől a gyógyulás váratik következő: az ütérfalak szorítás és idegen test = fonal által izgatván, jobosak lesznek = vizenyő és sejt túlképlés áll be, mely kisebb-nagyobb terjedelmű genyedésig fokozódik. Ha már most a szövetek ingerbirása oly nagy, hogy a szorítás általi állandó izgatás mellett is, a genyeképződés a rászorított idegen test környékére szorítkozik csak, s ha a vak érbeni véralvadék fehér vétekecesei elég képlő szervesülési tulajdonnal bírnak, úgy ezek hegszövétté fejlődve, az izgatott edényfalakkal összetapadnak az ér eltömülése = thrombus létrejön, — s ez a gyógyulás.

Ha az érintett szövetek izgékonyasága nagyobb, úgy a lob és genyes elmálás nem szorítkozik a rászorítás helyére, följebb és lejjebb terjed. Az alvadék fehér tekecesei a genyes ütérfalakra épen nem, vagy csak egyes pontokon, s oly hiányosan tapadnak, hogy a különben is szakadékonny és jobbadán kora átvágódás után az ütéri feszélynek ellen nem állhatnak, ezáltal kilökötve, vérzés áll be. Norris táblázata szerint 1785—1821-ig, midőn ez eljárás divatozott, 59 esetből 21-nél, több mint egy harmadnál vált ki 5-dik és 15-dik nap között a kötelék, s 1-szer 6 közt mutatja ki az utóvérzéseket. De nekem is volt alkalmam elődöm alatt ez eljárás mellett 4 esetben észlelni vészes utóvérzés beállását.

Lássuk a folyamatot vékonyabb fonal és erős rászorítás mellett: a rászorítás oly erős legyen, hogy a belső és középső hártya átvágása roppanás érzésében jelenkezzék.

Ez esetben a rászorítás által a bel falak egyszerre repedvén át, azontúl izgatás mentesek, visszapördülő széleik érintkeznek, s ezekben a reparatív képződés épen úgy áll be, mint azt metszések után egyesített sebek első érintésből (prima intentio) gyógyulásánál észleljük. A sarjadzás, mely a rászorítás helyén és a lekött ütér vak végén kívül képződött, amaz egyesülést támogatja azon időben, midőn az ily rászorítás után, rendszerint kisebb genyedés kíséretében később tapasztalt fonalleválás ezt kívánatosá teszi. Csakis ily támogatási föladat vár ama véralvadékból ily úton előnyösebben képződhető tömeszre, melyet a lekötés fölötti első elágazásig pangó vér ad. — E folyamat mellett szól Norris táblázata, melyből kitűnik, hogy 1821-től 1848-ig, midőn jobbadán ez eljárás divott, 90 esetben 18-szor vált ki a kötelék 9—15 nap közt, s utóvérzés 1-szer 12-re észleltetett. De e folyamat mellett szólnak azon újabb tapasztalataink is, melyek a kulesalatti ütéren, s más nagy elágazások alatt közvetlen lekötések sikeressége mellett (egy esetben általam is) tétetek, hol a pangó véralvadékból tömeszképződés az elzáródást igen kevésbé támogathatá.

Ezek alapján mi a fonalat oly vastagra szabjuk csak, hogy elégséges rászorítás alatt el ne szakadjon, s ha így műteszünk, nem irtóznunk egyéb okok sürgetése mellett lekött elágazások közelében is tenni.

Mielőtt végeznénk, tekintsünk át azon okokon, melyek többször a lekötés utáni jó elzáródásnak akadályai, melyek a lekötés helyéni genyedő lob támadására ingerül szolgálnak. Nem hagyhatjuk felemlítettlenül, miszerint minden sebész tapasztalata szerint az üterek leköttése

után (a folytonosságban) az utóvérzések sokkal gyakoribbak, mint sem azok bekötése után (átmetszés esetén) csonkításnál. A különbség mely a lekötés és bekötésnél elzáródás tekintetében van, főleg abban áll, hogy lekötés esetén a folytonosságát egyre bíró ütér a végtagok helyváltoztatásával némi vongálást szenved a lekötés helyén is, ez utólagos izgatás többször elég arra, hogy a kötelék környékében genyes elmállás által kísért lob fejlődjék, s a fonal kora kiválását eszközölje, mielőtt az ütérresz feszély ellen elég zár képződött volna.

A bekötésnél, hol az átmetszett ütér folytonossága hiányzik, e vongálás sincs meg. Arra pedig, hogy bekötés esetén a meghagyott kötelékvégek vongálástól menten maradjanak, a sebkötésnél mindig gondunk volt.

E vongálás elhárítására nyugalom és a végtag félhajtott helyzetben elhelyezése ajánlatik. Malgaigne ily helyzetben kemény kötéssel ajánlja biztosítani a nyugalmat. — Mi úgy véljük, bármely kötelék a fő ütértörzs leköttése után a végtag üszkösödését előnyösíthetné egyes esetekben. A lekött ütérresz feszülés és vongálás elül biztosabban védjük meg, ha egyszerre két fonalat viszünk a kikészített ütér alá, s egyikkel előbb a lemeztelenítési tér felső zugában, azután alsó zugában teszünk leköttést, s ezután az ütérnek kötések közé esett részét ollócsapással ketté metszük. Ez eljárással föl és le szabadon történhetik zsugorodás, épen úgy mint csonkítás utáni bekötésnél.

Ez utóbbi eljárást, melyre különben súlyt helyezünk, tekintettel betegünk korára, mely józan magatartást helyezett kilátásba, ütéréinek különben ép voltára, s a hónalj egyáltalán nyugalmas fekvésére, ezúttal előre is elengedhetőnek véltük.

Megállapításunk szerint május 6-án kezdetett meg az újjnyomás alkalmazása a hónaljban. 6 órai lenyomás végén az ütérdag puhábbnak mutatkozott általában. Beteg a hosszas lenyomás alatt mindinkább zsibbadtságot és fájdalmakat érzett, melyeket a lenyomó újjak följebb és lejjebb helyezése mind kevésbé enyhített. Beteg lázas nem volt, érverése 75—80 közt. Az újjnyomás megszűnése után a dag előbbi feszességét visszanyerte.

Másnap reggel a tágulatban falainak összenyomása után sem találtunk véralvadékesomót. Az újjnyomás ismét 6 órát alkalmaztaték, a szívlokések s az ütérreszély alább szállítására tra. veratri viridiből adtunk 2—3-szor napján 8—10 cseppet. A szívütés 68-ig szállt, de egyebekben a tegnapi eredmény ismétlődött.

Hat napon 32 órai lenyomás alatt betegünk egyre nyugtalanabb lett, az elnyomásokat mindig nehezebben tűrte. A tágulat alvadékkal meg nem telt, hanem nőtt folyton, 11—12-dikén sebesen. 12-én nagy domborulatának kerülete 40-ről 47 c. m. lett már, de terjedt föl és lefelé is, s a daganat a kart jobban ölelte mint fölvételekor. A daganat, belszíneinek régebben is leirt púpjain egészen puhának, s mintegy 8 krajezárnyi területen apróra felhólyagosodott barna-szederjes színűnek mutatkozott. A pukkanási indulat oly határozott jeleivel, hogy 13-án délután a másnapi előadást sem vélvén bevárhatóknak, 5 óraker esti látogatás alatt a fentebiekben jelölt helyen és módon az ütér leköttetett. Egy felső végével a hónaljba, alsóval a daganatra nyújtott 1½" sebben az ütér elkülönítése, s vékony fonalkötéléknek a mintegy 2—3 vonalnyi téren hüvelyeitől fosztott ütérre illesztése s erős rászorítása könnyen és gyorsan tétethetett.

A leköttést a daganat lüktetése és feszességének eltűnése nyomban követte. Félórával a leköttetés után a hanyatt fekvésben elhelyezett, s mozgás, meg az alj nyomásától annak egyenletes elsimítása által óvott karban szembetűnő hőmérséksülyedés és fájdalom

matlan zsidbadság érzése mutatkozott. Két órával a lekötés után a hőmérsék ismét emeltebb s a daganat valamivel ismét teltebb kezdett lenni, a zsidbadság alábbhagyott. — A beteget jelentékeny nyugtalanság lepte meg, mely csak éjjel után szűnt 14-én sós hasajtót vett.

Estenkint mutatkozó nyugtalanságon kívül semmi rendellenes sem mutatkozott. Étvágya jó, érverése 68, hőmérséke 38°, étkezését levesre korlátoztuk.

16-án a daganat belsejére puhult foltján gombnyi, 17-én egy huszasnyi pörk mutatkozott, mint a jövő áttörés előpostája. — Egyszerű beborítás alkalmaztatott rá halvanymeszes vízzel, a lekötsési seb tiszta, körében igen csekély izgatottság. — A közérzés úgy, mint a kar táplálata jó.

20-án. Éjjel az éjjel előtt ismét álmatlan és nyugtalan beteg ágyából kikel, s kimegy; ápolónéja vezeti vissza, s fekteti le ismét; Ezentúl este $\frac{1}{8}$ -ad gr. szunyalt vesz. Mire nyugodtabb lesz. 26-án este a lekötsési fonal könnyű meghúzásra kiesik. A seb akkora csak, hogy a fonal benne feketett. — Beteg jól érzi magát, karját, mely térfogatban igen keveset veszett, könnyebnek érzi.

27-én a már 10 napja észlelt pörk áttört, nyílásán vizenyős vér szivárgott ki. A nyílás halványvizes tépéssel borított, s a kissé magasb hőfokú daganatra $\frac{1}{4}$ óránként könnyű, hűvös, ólomvizes borítást rendelünk.

Egyelőre az önkényes zsugorodási hajlamra bízunk a tágulat kiürítését, a halványvizes borítással arról gondoskodtunk csak, hogy a már most nyílt üreg bennéke, külérj által bomlásnak ne indíttassék. Előnyösbnek tartók a zsugorodás szerinti kiürülést, mint azt, hogy egyszerre való kiürítéssel nagy távongó ürt nyisunk, mely a fertőzésnek annyival hozzáférhetőbb. — Az önkéntes összehúzódás útján ürüléstől, — odanyilatkoztunk, akkor állunk el, ha: vagy a daganat üréből vérzés mutatkoznék, mit várhatánk 1) a mellékeringés kifejlése folytán a tágulaton át, 2) a tágulat növése alatt bántalmazott melékütrágakból, ha azokra a tágulat rögtön kiürítésével, a künyomás megszűnt — az üteres feszély okozta repedés útján; vagy 3) ha ovatos eljárásunk mellett is fertőzési bomlás állna be a tágulati ürben.

Előnyösebbnek tartók a zsugorodás szerinti fokozatos kiürülést vérzés megelőzése szempontjából is, mely vérzés a daganat falainak bennéke részéről nyomatása alatt kétségkívül csekélyebb esélyű, mint enélkül, különösen a kötözési és tisztogatási kezelés izgatása alatt.

29-én. A borító kötelék változtatása mellett e nyíláson önként pár kanálnyi fekete pép ürült ki, a kiürülés csekély nyomásra nagyobbodott. Gyenge nyomkötés alkalmaztatott.

30-án. A falainak zsugorodása által jól megkisebbült tágulatba vitt újjunk ott egy majd lúdtójsányi tömöttebb rostonyagöröngyöt talált, mely újjfurással eldarabolható akkorákra, mint kisebb tyúktojás, s a kivett ilyeneken a rostonyamivolt kétségkívül volt felismerhető. Szembetűnő volt egyszersmind e darabokon a réteges alkat, egy magesomó körül 2—3 vonalnyi ráakodási rétegek látszottak, sárgás szürkés színűek, sötétebb lágyabb közti képződménnyel. Mi ezekben az újjnyomás alatti, szakonkénti véralvadék és rögzéződés nyomait ismertük föl, melynek tovafejléséhez ha a tágulat falainak ellenállási képessége időt enged, az a gyógyulást eszközölhetne volna.

A kiürített és kisebbült tágulati ür halványvizes tépettel lazán töltetett be. Rá gyöngéd nyomkötés. A beteg ezentúl főnjárhatott. Kétszeri tisztítás naponta.

Junius 2. és 3-dika közt éjjel a kötés mellett kinyomuló vérzés mutatkozott a sebürből, melyet segédünk a kötelékek eltávolítása és a sebnyílás tágitása után a fecskendővel vértől al-

öltésével állított el. — Betegünk 3-án a mintegy fontra becsült vérvesztés után kissé sápadtabb.

Ezentúl a megtisztult és sarjadzó seb 3-szori tisztogatás mellett sebesen zsugorodott, s a beteg junius 15-én csekély behuzódott, gombnál alig nagyobb sarjadzási felülettel, erőtlen de szabad mozgású karral mint gyógyult engedett helyet másoknak.

A váltólázról gyermekeknél.¹⁾

TORDAY FERENCZ tr. gyakorló gyermekorvostól Pesten.

A váltóláz, mely mint tisztán mocsárgerjes betegség hazánk több, — különösen a folyók mentében mélyebben fekvő-vidékein tájkörilag uralkodik, majd szörványosan és időnkint járványosan egybűtt is fellép, s a gyermekeket nem kevésbé gyakran támadja meg mint a felnőtteket.

Azonban a betegséget jellemző kórtünetek megjelenése, csoportosulása, főleg kisebb korú gyermekeknél sokszor annyira eltérő, hogy, bár a baj lényege, kór- és oktana V i r c h o w és G r i e s s i n g e r jeles műveiből eléggé ismeretes, nem tartom minden érdeken kívül esőnek, a t. orvosegylet előtt, ezen tárgyról röviden értekezve, azon érdekes kórmozzanatokat felemlíteni, melyeket különösen a múlt évi váltólázjárvány alatt a pesti szegénygyermek-kórházban, mint magán gyakorlatomban megfigyelni alkalmam volt.

A harmadik életéven alól aránylag jóval ritkábban találunk ugyan váltólázzal, de teljesen mentesnek még a legkisebb csecsemő sem vehető. — Azon föltevés azonban, miszerint a rendesnél nagyobb léppel világra jött gyermekek már a magzatkorban váltólázát állottak volna ki, azáltal, hogy az anya terhessége alatt váltólázrohamokban szenvedett, nekem nem látszik valószínűnek, s pedig azért nem, mert míg a terhesség tartama alatt igen sok anya áll ki váltólázrohamokat, addig a duzzadt léppel született gyermekek száma aránylag csekélynek mondható; más részről, legalább eseteinkben, egy alkalommal sem bizonyult be ezen oki viszony, sőt voltak anyák, kik állították, hogy magukat az egész terhesség alatt igen jól, egészségeseknek érezték. — Ellenvetésül talán fel lehetne itt hozni, hogy újszülöttek és csecsemőknel a nagyobbodott lép, mivel maga nem képvisel egy olyan önálló betegséget, hogy emiatt orvoshoz kellene folyamodni, nemcsak a szülők, hanem még az orvos figyelmét is kikerülheti. — Magán gyakorlatban ez megengedhető, de a kórházi rendeléseknél, hol a meztelenre vetkeztetett gyermekeknél minden egyes szerv pontosan megvizsgáltatik, ilyen elnézés nem igen jöhet létre; mert a csak némileg megnagyobbodott lépét gyermekeknél egyáltalában igen könnyű felismerni, mivel az a vékony hasfalakon át egészen kitapintható, körülfogható, s mondhatni a gyakorlott szemnek már külső megtekintéskor feltűnik.

A kórtünetek ezen korban távolról sem olyan kifejezettek mint felnőtteknél, vagy nagyobb korú gyermekeknél. — Leggyakoribb alak a mindennapos, ritkább a harmad-, s még ritkább a negyednapos. Az egyes rohamok beköszöntése nem tart szigorú időt, de a legtöbb esetben mégis a napnak egy és ugyanazon részére esik, így délelőtt, délután, vagy éjjel. A rohamszakok hiányosak, majd tökéletlenek. Így legtöbb esetben hiányzik a borzongási időszak; ha jelen van, azáltal küllöli magát, hogy a kisdedek bőrszine rögtön meghalványodik, az ajkak kékes veres színt öltenek fel; a test külső részei, főleg a végtagok tapintásra hidegebbek, az arc és végtagok izmaiban némi görcsös rángatózások állanak be, mi mellett a gyermekek nyöszörögnek, végtagjaikat összehúzzák, arcukat a vánkosba igyekeznek elrejtetni. Az érítés ilyenkor igen gyenge, rendesnél azonban csak valamivel gyorsabb; a vizelet visszatartott. Ezen tünetek, mivel rövid ideig tartanak, az anyák által többnyire figyelmen kívül hagyatnak.

Sokkal kifejezettebb a második, vagyis forrószápi időszak. Ekkor a gyermekek rögtön erős láztól lepetnek meg, mely az arcukon kigyuladása, nagy nyugtalanság, hánykolódás, s a bőrnek forró, száraz tapintata által árulja el magát. Ezen állapot 2—3 óráig is eltart, midőn az agy felé történő nagyobb vértörődés következtében nem ritkán ránggörcs roham köszönt be, mint ezt

¹⁾ Előadatot a budapesti kir. orvosegylet 1869 május 8-diki szakülésén.

múlt évi júl. és auguszt. hónapokban három esetben észleltem egy négy és két hat hónapos csecsemőnél. A négy hónapos csecsemőt édes anyja szoptatta, ki maga már hat ízben állott ki mindennapos rohamot, de azon hiedelemből, hogy teje gyógyszer bevétele által kis gyermekére kártékony lenne, vonakodott azt az orvostól elfogadni. Rajta kívül még két más gyermeke szenvedett e bajban. Midőn a családhoz hívtam, a kis gyermek már második ízben támadtatott meg ránggörcsroham által, még pedig a napnak ugyanazon óráiban, miért épen nem kételkedtem a baj váltólázás természeté felett; de kinalt kísérletképen csak az anyának rendeltem, melynek reá nézve kívánt eredménye lett, mennyiben a roham sokkal gyengébb fokban és rövidebb tartammal jelentkezett; ellenben a kis gyermeknél még nagyobb belterjű ránggörcsroham következett be ugyanazon órában, melyet néhány perczig tartó nyöszörgés, kelletlen sírás előzött meg, mialatt a gyermek arcát erősebben nyomta az emlőre. Maga a ránggörcsroham $2\frac{1}{2}$ óra hosszáig tartott, vége felé a homlokban arczban, majd az egész testben bő izzadás; utána három szemer kénsavas kinalt rendeltem két obon vízre (félóránként egy kávéskanállal), s a roham többé nem ismétlődött.

A másik két esetben az anya, majd a dajka mentesek voltak, de az apa és nőcseléd, majd ugyanazon házban több egyén váltólázban szenvedett. Kinal adagolása ezen esetekben is célhoz vezetett.

Nem ritkán a forrószázi időszak csak rövid átmenetet tart, s a gyermekek mély álomba merülnek, mialatt az egész testre elterjedő bő izzadás áll be.

A lázrohamok illetően tökéletlen, hiányos kórképénél a kórisme megállapítása az első időben némi nehézséggel jár, s nem ritkán egy-két rohamot be kell várni, hogy a baj valódisága felől magunknak teljes biztosságot szerezzünk. Így két esetben, egy két- és egy három éves gyermeknél naponta bizonyos időben, hányás mellett, erősebb fejfájás és mérsékelt fokú láz jelent meg; a gyomorcsorva ellen fogantatva vett gyógykezelés három napon át sikertelen maradt, míg kinalra a baj megszűnt.

A 3—8 éves gyermeknél aránylag legnagyobb a váltólázszám; de már ezeknél a kórkép, mivel az alanyi kórtünetek jobban kézre adatnak, a felnőttekétől nem igen különbözik. Az egyes rohamszakok azonban olykor itt is hiányosak, tökéletlenek, s ránggörcsroham épen nem tartozik a ritkaságok közé, főleg akkor, ha a váltólázsenyv az egyént erősebben megtámadja, a vérvérvítés hiányossá válik, s vízkórnak tünetei jelentkeznek. Így m. é. aug. 16-án K. O. 8 éves fiúcskához hívtam, kinél egy félóra óta igen erős fokban ránggörcsroham volt jelen. Megérkeztemkor S. tr. már jelen volt, majd a rendes rendelő orvos G. tr. is megjött. A benyomás, melyet a szenvedő gyermek első megtekintésre nyújtott, hasonlított nagyobb fokú általános vízkórban szenvedő végvonaglásához; bő hideg veritéktől fedett homlok és arc, majdnem sötét-kék ajkak, a szájból kitolululó tájtékozó nyálka, mély hangos, hosszú és hörgő légvételek, igen gyengült 140 érütés egy percz alatt, sárgult mozdulatlan láták, s heves görcsös izomrángatózások a legrosszabb kimenetel mielőbbi bekövetkezését gyanították velünk. A bőr és bőralatti sejtszövet az egész testben vizenyösen beszűmkedett, az újjnyomásokat kivált a lábfejekben hosszabb ideig megtartja, altest térfogata tetemesen nagyobbodott, ellentétes nyomogatásnál hullámzó; a tetemesen megnagyobbodott lép a bordaszélek alatt közel a csípőtarajig, mellfelé a kas függőleges középvonalán túl terjedve, szabad kézzel kitapintható; tüdőben igen bő, nagy és kisebb nedves zörejek, bugyborékolások; szív rendes térfogatú, hangjai tiszták, de gyengültek. Különbben a gyermek korának megfelelőleg van kifejlődve. Jelen bajára vonatkozólag rendelő orvosa által már egy hónap óta szereltetik váltóláz ellen. Kezdetben mindennap, majd harmadnap jöttek a rohamok. Ugyanis nyolcz, mindennapos roham után kinal vételére nyolcz napig nem jelentkeztek, s ez idő alatt a gyermek teljesen jól érezte magát, kellő étváagnak örvendett; ekkor azonban anélkül, hogy állítólag étrendi kihágás történt volna, a láz ismét beköszöntött, de most már harmadnapos jellemmel és sokkal makacsabbul, mert daczára a kinal rendes vételének, a rohamok mindig nagyobb belterjűvel jelentkeztek; a gyermek bőrszíne feltűnő sárgásfehér lett, s már a második roham után orvosa a vértágok bőrét vizenyösen puffadtnek, a lépét feltűnőleg megnagyobbodottnak találta. Tíz nap

eltelte alatt a lép és általános bőrvízkór tetemesen növekedett, miért az orvos tanácsára édes anyja elhatározá a gyermeket újpesti lakásáról Pestre szállítani. Mostani rohama d. u. 4 óraker jelentkezett, s egy félórari hideg borzongatás után igen erős ránggörcsroham lépett fel, mely egészen $3\frac{1}{2}$ óráig tartott; utána a gyermek igen gyengültnek érezte magát.

A kinalt eddiginél nagyobb adagokban, — egy adagra egy szemert, rendeltük oly meghagyással, hogy a legközelebbi roham előtt legalább tizenkét szemert vegyen be. Még két ízben észleltetett gyenge lázroham, de ránggörcs nélkül. Összesen hat hétig lett a kénsavas kinal szénsavas vassal kapcsolatban adagolva, — mindegyikből három szemer egy napra, — ezenkívül kellő tápláló, könnyen emészthető ételek és tokaji bor rendeltetett, mire a bőrvízkór teljesen elmúlt, a lép majdnem rendes térfogatára húzódt össze. Nevezetes, hogy a nagyfokú vízkór daczára a vizeletben fehérnyének nyoma sem találtatott.

Kisebb gyermekeknel sokszor igen hamar köszönt be az úgynevezett váltólázsenyv, s épen nem szükséges, hogy sok lázrohamot állottak légyen ki. A gyengébb testalkatúak, görvélyes egyének természetesen, nagyobb hajlammal bírván, fogékonyabbak. Ezen senyv a rendes vérvég megváltozásában, — általános kifejezéssel — vérhiányosságban — anaemia — küldi magát. Az ilyen gyermekek bőrszíne halavány, halaványsárga, majd barnás-sárga; a foghús és a nyákhártyák általában halaványak; az étvágy legtöbb esetben hiányzik, s ha van, leginkább csemegék, kenyér és tészta ételek után vágnak. Így a hiányos táplálkozás miatt csakhamar soványodás, majd askór következik be. Mindezen esetekben a lép tetemesen megnagyobbodott, elfoglalja a bordaszélek alatt a puffadt has baifelét, jelen van makacs hasmenési hajlam. A vérben görcsös alatt majdnem mindig találni fekete szemcsés festenyeket.

A gyógykezelést illetőleg szigorú étrend mellett a kinal rendszeres adagolása rendszeresen célhoz vezet. Leginkább a kénsavas kinalt szoktuk nyújtani, s pedig az egy éven alóli gyermekeknel három szemert két obon folyadékra, melyből a lázmentes idő alatt egy-egy kávéskanállal adagolatik; az 1—3 éveseknél 3—6 szemert, s a 3—7 éveseknél 6—10 szemert 3 obon folyadékban, óránként egy gyermekkanállal lázmentes időben. Sohase szabad egy adaggal megelégedni, még ha teljesen kimaradt is a lázroham, mert ekkor a váltóláz tapasztalat szerint rövidebb vagy hosszabb idő múlva ismét beköszönt, hanem legalább is két, három adagot kell elfogyasztatni; sőt hol több idő óta tart a váltóláz, avagy feltűnőbb lépnyagyobbodás, tehát lázsenyvre való hajlam mutatkozik, mindaddig meg kell maradnunk a kinal kisebb rendszeres adagolása — egy napra 3—4 szemer — mellett, míg a lép rendes térfogatát és a bőr rendes színét vissza nem nyerte. Ez utóbbi esetekben a kinalt rendszeresen vaskészítménnyel szoktuk összekötni. (Rp. Sulfatis chinini, sulfatis ferri aa. gr. 3—4; acid. sulf. dil. guttas 6—8; aquae destillatae simp. unc. 3. MDS.) Napjában három gyermekkanállal bevenni.

Miután a kinal átható keserű íze semmi javító szerrel sem pallástolható, más részről hat éven alóli gyermekeknel port ostyában, vagy labdacot beadni lehetetlen; a magyar orvosok és természetvizsgálók pozsonyi vándorgyűlésén pályadíj lett kitűzve a kinal kellemes, gyermekek és inyenczek által is könnyen bevehető alakban előállítására. A beérkezett pályaműhöz csatolt készítmények gyakorlati megbirálásával Bókai tnr. úr, igen tisztelettel fölkörm bizatott meg, ki szíves volt a tett kísérletek megfigyelését reám ruházni. A csokoládalakban előállított készítményről kedvezőleg nyilatkoztunk, mert amellett, hogy azt a gyermekek igen szívesen vették, sőt kérve kérték, a láz épen úgy elmaradt mint a kénsavas kinal adagolásakor. Az ezen alkalommal megészlelt négy eseten kívül még később két esetben győződtem meg ezen készítmény sikeres használhatóságáról, s jóllehet szerző a pályadíjat az egri nagygyűlésen nem kapta meg, mivel a vegyi vizsgálat a készítményben nem kinalt. Hanem chinoidint fedezett fel, melynek gyógyhatása azonban Wunderlich tnr. szerint a kinaléval teljesen megegyez: ezért orvosgyakorlati szempontból kívánatos, hogy a forgalomnak átadassék. Egy-egy csokolád állítólag egy szemer kénsavas kinalnak megfelelő chinoidint tartalmaz. (Készítője Rozsnyai gyógyszerész úr, Pesten kapható Jármái győgytárában.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Emlékirat a hazai betegápolási ügy keletkezése, fejlődése, s jelenlegi állásáról; különös tekintettel a betegápolási költségekre. A belügyminister meghagyásából hivatalos adatok alapján szerkesztette Grósz Lipót, orvos-sebésztudor és m. k. belügyministeriumi titkár. Budán, a m. kir. tudom. egyetemi nyomdából. 8-rét, 180 l., 7 fametszettel.

Nélkülöztünk oly művet, mely a magyarországi és erdélyi kórházi ügyeket élénk tüntesse, s csak örvendhetünk, hogy Grósz Lipót tr. ezen hiány pótlásának fáradságos munkájára vállalkozott. A könyv egyébiránt, melyet bemutatni alkalmunk van, nem szorítkozik a kórházak állapotát előtűntető csupasz számbeli kimutatásokra: hanem mennyiben a kórházi ügyek igazgatását igen körül-ményesen és kimerítőn tárgyalja, egyszersmind vezérfonalul használható segédkönyv az olyanok számára, kik ezen tárggyal foglalkoznak; valamint azok, kik magukat a kórházi ügyvitel felől tájékozni akarják, Grósz tr. munkájában a szükséges felvilágosításokat megtalálhatják. A szerző azonban pusztá adatok és szabályok egybeállításánál többet akart nyújtani, s figyelmét oda is kiterjesztette, hogy kórházi viszonyainkat a lajtántúliakkal összehasonlitsa; ezután pedig fejtegeti, hogy melyek ezen tekintetbeni hátramaradásunk okai, nemkülönbön miként lehetne a bajon leg-ézészerűbben segíteni. S mindez oly módon történik, mely ezen téren szerzett bő tapasztalatra és helyes itéletre mutat. Ekként az előtűntünk fekvő emlékirat, nem egyedül az orvosokat és kórházi tisztviselőket illeti, hanem ajánlható ez az olyanoknak is, kiket kórházaink ügye általában véve érdekel, s magukban hivatást érzene, hogy működési körükben azon lendítsenek. Megtalálják itt, híven leírva, mindazt, mivel bírnak, de láthatják még a hiányokat, valamint van útmutatás is, mely irányt ad, miként lehetne a bajon segíteni.

Hogy kórházi ügyeink az utolsó években javultak, az kétségkívüli. Így míg az országos alaphól 1853-ban Erdélyben 3044 ft. 57¹/₂ kr., Magyarországon pedig 21903 ft. 41¹/₄ kr. betegápolási költség fedeztetett, 1867-ben az abból fizetett költségek amott 49752 frt. 35 kr., míg emitt 377,917 forintra hágtak; ha azonban ebbeli ügyeinket a lajtántúli viszonyokkal egybehasonlítottuk, kitűnik, hogy még mennyire hátra vagyunk, s mily sok teendő vár reánk. Magyarországon és Erdélyben (4893⁸/₁₀ négyszegmértöld és 12,909,421 lakos) betegápolásra 510,186 forint van előirányozva, s minthogy összesen 33 kórházunk van, ezekből esik 148⁵⁰/₁₀₀ négyszegmértöldnyire és 391,194⁵⁷/₁₀₀ lakosra egy közkórház; míg a lajtántúli tartományokban (5,452⁶/₁₀ négyszegmértöld és 19,750,318 lakos) a betegápolásra 1,460,595 forint van előirányozva, s összesen 169 kórházuk lévén, minden 32²⁶/₁₀₀ négyszegmértöldre és 116,865⁷⁸/₁₀₀ lakosra jut egy közkórház. Ezenkívül meg kell említenünk, hogy Magyarországon a kórházi viszonyok jóval rosszabbak mint Erdélyben, mert míg emitt minden 110³⁵/₁₀₀ négyszegmértöldre és 232,801⁶⁶/₁₀₀ lakosra, amott 162³⁵/₁₀₀ négyszegmértöldre és 450,591⁹/₁₀ lakosra jön egy kórház; a horvát-tótországi és fiumei kórházi ügyek majdnem oly kedvezők mint a lajtántúliak, így az említett országokban hat kórház van, minélfogva minden 58¹⁶/₁₀₀ négyszegmértöldre és 160 ezer lakosra egy közkórház jut.

A könyv tartalmát teszik: a bevezetés után a hazai köz betegápolás ügye 1848 előtt, továbbá a későbbi években; az 1848—1860-diki és 1868-on innen a kórházi igazgatásra és ügyvitelre vonatkozó szabályrendeletek, a tápdíjak iránti intézkedések, s általában betegápolási költségek megtérítése; a magyarországi közkórházak és Erdély kórházai; a magyarországi és erdélyi kórházak költségi viszonyainak összehasonlítása a lajtántúliakkal; az osztrák-magyar birodalomban létező nyilvános közkórházak kimutatása; az 1869-re előirányozott betegápolási költségek; s végül a hazai köz betegápolási ügy hiányai, fejlesztésének akadályai, s e hiányok orvoslására vonatkozó javaslatok. A díszes fametszetek a pozsonyi országos közkórház, a nagyszebeni és budai tébolyda tér-, alap- és homlokrajzait tüntetik elő.

Ezen hasznos munka postáni utánvét vagy az ár beküldése mellett megrendelhető Baltay Gusztáv, belügyréségi igazgatónál, Budán a belügyministeriumban. —ω.

L A P S Z E M L E.

(—h—n) A bárzsing megrepedésének esete.

John Griffin tr. következő esetet beszéli el.

W., kocsmáros, negyvenkilenc éves, egészséges ember délutáni egy óraker kevés beefsteak-et evett, 5 óraker pedig ebéden volt, hol halból, kacsából, borsóból, plum-puddingből mérsékelten fogyasztott, s azután három pohár portóbórt és félpohár sert ivott. Magát rosszul érezve, háromszor hányni akart, s utolsó ízben találta, mintha valami kijött volna. Rosszabbul lett, hazament, s kilencezdfélkor orvosért küldött. A gyomor- és szívtájjon nagy fájdalomról panaszkodott, végtagjai hidegek voltak, bőrét pedig hideg veriték fedte. Mondotta, hogy hányni akarna, de nem tud, s a pudding, mint közönségesen, rosszat tett neki. A beadott borköves dárdanyra hányás következett, 10 óraker magát jobban érezte, 76 érverése volt, s igen szomjazott. Hasbajtót kapott. Reggeli 5 óraker nehezen légett, 125 érlökés, nagy nyugtalanság, s a kulcsontok feletti kötszövet levegőtől megduzzadva. Baloldali mellkasában mindig fájdalomról panaszkodott, s annyi bizonyosnak látszott, hogy a mellhártyaürben valami folyadék van jelen. 10 óraker a beteg fuladás tünetei közt meghalt.

A bal mellhártyaürben három quartnyi folyadék volt, mely borsó- és haldarabokat tartalmazott. A jobb mellhártyaürben csak véres savó foglaltatott. A bárzsing alsó részében, mindjárt a rekesz felett körülbelül újnnyi hosszú hasadás volt, melyen keresztül az ételrészek a mellhártyaürbe bejutottak. A repedés valószínűleg az erőszakos hányási erőködések közt következett be. (The Lancet. 1869, sept. 4).

(—h—n) A csontvelő kóros változatai.

Neumann a csontvelő változatairól a következőket írja:

1) Idült betegségekben, melyek elaszásra (marasmus) vezetnek, a csöves csontok sárga velőszöveve nyirkyszerű állománynyá lesz, s ebben azon sejtelemek, melyek színes véresejteké átváltozóban vannak, az átmenetel különböző fokozatain nagy mennyiségben található. Itt a véresejtek pótlólag képződnek.

2) A csontvelőben a véresejtek képződése nem élettani folyamat, hanem a velő edényeinek kóros állapota. Neumann ugyanis ötvennégy hullát vizsgálván, ezen elemeket összesen kilencz esetben találta, melyekben a halál aküteges vagy bélbéli hagymáz által okoztatott. Az edénybeli változatok abban állanak, hogy az edények falai nem zárva, s a vér szövetben szétterjedhet.

3) Azon változatok, melyekben a csontvelő gyuladéskor van, azon nyirkyszerű átváltozástól különböznek, mennyiben előbbi esetben a színes véresejtekbe való átmeneti alakok hiányzanak.

4) Hullákban, melyekben a szív működés gyengülése vagy egyéb okok folytán visszéri pangás következik be, a veres velőszövetben igen fénylő, gömbölyded tömegeket található, melyek két millimetryni átmérőjűek. Ezek összetapadt véresejtekéből állanak, melyek falai némelykor halvány határvonalakban láthatók, míg máskor nem vehetők ki.

5) Az általa leírt orsóalakú jegeczek halál utáni néhány napig majdnem minden hullában láthatók, s a velőszövet felbomlásából keletkeznek.

Bizzozero ezen leletre vonatkozólag értekezést írt, s különösen a második pontra megjegyzi, hogy ő sohasem mondotta, miszerint a csontvelő a színes véresejtek képződésének élettani helye, — hanem csak azt állította, hogy ott a színes véresejtek bomlásnak indulhatnak. Ezenkívül mondja, hogy a velőszövetben nyirksejtek az emberek 80%-kánál található, haltak legyen bár meg a legkülönbözőbb betegségekben, így hagymázban, rákban, veselobban, tüdő- és bélbéli gümősödésben, bujakórban, ronesololobban, hashártyagyuladásban, gyermekági lázban, vérvesztés folytáni vérszegénységben sat. Nyirksejtek, melyek verhenyes szemcsésedéseket mutatnak, nemcsak hagymázosaknál, hanem egészséges kutyáknál is találtattak. Bizzozero ezenkívül az elsőséget, hogy a csontvelőben nyirksejtek vannak, maga számára követeli. (Gazette hebd. de méd. et de chir. prat. 1860, sept. 10.)

T Á R C Z A.

Magyar orvosok és természetvizsgálók Fiumében tartott XIV-ik nagy gyűlése.

Naplótöredék.

I.

September 3-kán. A gonosz bóra Vulkan hajónkat ugyancsak kapkodja ide-oda . . . mélységből magasra emelkedő hullámok játszi könnyűséggel ragadták felfelé törekeny járművünket, mely a következő pillanatban rohanó sebességgel zuhant alá . . . mindenki idestova tántorgott . . . szép multság . . .

Sept. 4-kén. Fiume tisztasága, csinos és jó karban tartott, hazai kellemesen leptek meg . . . de mind ennél kellemesebb volt a jó szállás, miről a város bőkezűleg gondoskodott, tizenöt forintot fizetett egy személyért, — engemet a tengerészakadémiában helyeztek el . . . Kik idejutottunk, a rendezőknek ezer hálával tartozunk . . . Harminczával voltunk a nagy termekben, hol minden legcélszerűbben volt berendezve, s minden kényelemmel, kifogástalan szolgálattal elláttattunk . . . A pompás kilátást, mi a tengerészakadémiából nyílik, majd holnap fogom élvezni . . . Most fáradt vagyok, s pihenni akarok.

Sept. 5-kén. Megtekintettem a Gelcich tr. igazgatása alatt levő v. kórházat, mely 350 beteg számára csinnal van berendezve, nagy rend és tisztaság uralkodik benne; van belgyógyászati, sebészeti, bujakóri osztálya, s láttam a különosztályon levő skriljevós betegeket. Ezen betegség a chamaeleontermészetű bujakór egyik alakja lenne, mely a nyirkmirigyeket kiméli ugyan, de a test környi részeire roncólólag hat, s ragályzás által terjed; azonban skriljevónak elnevezve láttam egyszerű alszáríékélyt, lupust és bujakórt, szóval mindenféle bajt, mi roncól és fekélyt okoz . . . Giacich tr. a kórház rendelő főorvosa, ezen tárgyról, melyről olasz nyelven munkát is írt, holnapután előadást tartani szándékozik.

Megmásztam a Károlyvárosba vivő Lajosutat, s Tersact várából, a Frangepánok ezen ősi fészkeből Istria felé széttekinttettem . . . gyönyörű kilátás . . . Ősi dicsőségünk és szomorú történetünk emlékeitől távozva, széttekinttettem a munka és szorgalom helyein. Fiumét munkás, szorgalmas és erkölcsös nép lakja . . . figyelmet érdemel vasöntődéje és gépgyára, papirgyára, gőzmalma és vegytani gyára, s emellett egyéb gyárak is szép számmal vannak . . . Tanintézetekkel szinte bőven el van látva, melyek mindannyian a legjobb karban lévén, arról tanúskodnak, hogy Fiumében a költséget nem kiméli midőn az értelem fejlesztéséről van szó . . . Fegyintézetei kitűnők s mint dologházak vannak berendezve . . . Akárhová lép az ember, mindenhol kitűnik, hogy Fiume nagy város csiráit hordja magában, s csak ápolás és jó időjárás kell, hogy azzá legyen, mire hivatva van.

Este a tengerészeti akadémia szép kertjében, melyet buja déli növényzet díszít, ismerkedtünk bor, ser és hideg hús mellett. Felköszöntések szép számmal mondtak el . . . a társadalmi osztály legerősebben volt képviselve . . . Szerencsére bőven falatozhattunk . . . nagyon sokan megrohantuk ezen csinos kis várost, s étkezés dolgában jó pénzért is bizony igen szűkében voltunk . . .

Sept. 6-kán. A színház, mely építési szilárdság és terjedelem tekintetében nemzeti színházunk mellé állítható, s Adamits Lajos, fiumei polgár bőkezűségének élő emléke, fenállásának hatvannyolczadik évében ritka jelenet tanúja volt . . . a szereplő helyiségek léggel világítva és zászlókkal díszítve . . . ünnepélyes fény áradt szét mindenfelé, ünnepélyes hangulat uralkodott. A színpadon volt az ügyvivőség, s ott foglaltak helyet a tudósok . . . a többiek a nézőtérrel bámultak; a páholyakat pedig fénynyel öltözködött kíváncsi hölgyesereg foglalta el . . . A fiumei hölgyek szépség és divat tekintetében a mieinkkel nem állják ki a versenyt . . .

Az ülést Vécsey József báró, egykori tengerésztiszt, most szabolcsmegyei főispán, hír szerint leendő honvédelmi ügyér, s milliomas főúr, a magyar orvosok és természetvizsgálók tizennegyedik nagy gyűlésének elnöke nyitotta meg . . . ezeknek ugyanis a bárók, grófok és hercegek született elnökei . . . A szónok beszédében

megköszönte, hogy a gyűlés őt elnökvé megválasztotta, s hálásan megemlékezett Fiume városának rokonszenvéről, szíves vendégszereteléről, mit ezen nagy gyűlés irányában nyilvánít. Erre Ver-neda Ernő polgármester válaszolt, s csinos beszédében többek között mondotta „vajha jobbra forduljon az ország állapota az önök tudománya és tanácsai folytán“ . . . Vajha így lenne!! . . . Erre következett Halász Géza tr. alelnöki beszéde . . . Elég hosszúra terjedt . . . Kiemelte Fiuménak, mint magyar tengerparti városnak jelentőségét, s a bekövetkező „jobb kor biztos reményében, a jelen- és távollevők nevében“ üdvözölte Fiume városát sat.; ezután pedig áttért a vándorgyűlések eredményeinek tárgyalására, midőn kiemelte, hogy az eddigi tizenhárom nagygyűlés összesen 73 napig volt együtt, 5288-an vettek abban részt, tartatott 4/3 értekezés, s kiadott 441 iv . . . Valóban szép szám, — de csak szám, s azt megszámlálni nem volt nehéz. A munkálatok belső értékét nem latolta, hatásukat a tudomány emelésére általában, különösen pedig a hazai tudományosságra és a közművelődés fejlesztésére nem mérlegelte, — valamint az arányt, mely a városok anyagi kiadásai — Fiume például mintegy 60,000 forintot költ — és a gyűlések szellemi haszna közt lehet, nem kutatta . . . Vagy ez nem buvárlat?!

Miután a végzett ügyletekről szóló hivatalos jelentések hosszú sora befejeztetett volna, a népszerű értekezések sorát Domini Vince gróf, hajózási és kereskedelmi intézet igazgató tulajdonosa nyitotta meg, ki hosszú bár, de érdekes olasz beszédében találóan ecsetelte azon viszonyokat, mely a hajózás, az orvosi és természet-tudományok között létezik, s fejtegette, mint találkoznak ezek az egészségtan, természettan és légtünetisme terén . . . Felszólította az orvosi kart, hogy czélszerű egészségügyi utasítás kidolgozását eszközölje, mely minden bizonytalanságot kizárjon, s egyszersmind felszólította a gyülekezetet: ha ilyen utasítás csakugyan kidolgoztatik, ennek lehető legnagyobb terjesztésére minden alkalmas eszközzel küzdjön; ezenkívül kérdést intézett a szakértőkhöz, vajon vannak-e indokok, melyek hasznosnak tűntetik fel, hogy a beszótt hús a hajók fedélzetén eltiltassék, — s ha igen, melyek a netán jobb táplálékot nyújtó és gazdasági szempontból ajánlatos pótszerek. Ezután, a vízszintes holdról (luna horizontalis) szólva, kérte a gyülekezetet, tegye ezen kérdést különös vizsgálódása tárgyává, s igyekezzék azt szigorún és helyesen megfejteni. Végül a bóráról szólott, mely különösen Triestben és Zengben dühöng, s minthogy előjelei a magyar-horvát szárazföldön inkább felismerhetők, a nagy gyűlést kérte, hogy jelölje ki a legalkalmasabb módokat, miként lehetne a Fitz-Roy rendszer segítségével a magyar-horvát szárazföld és ennek partvidéke közt közvetlen, rendes és gyors közlekedést eszközölni; ha pedig ez megtörtént, az elnökségnek kellene a tanulmányok eredményéhez képest a kormánynál közben járni, hogy az, mi czélszerűnek találtatott, életbe is léptetessék . . . Nem hittem, hogy mindezt tárgyalni fogják, vagy hogy ezen kérdések bővebb tanulmányozása végett bizottságot nevezzenek ki . . . A nagy gyűlések tudományos kérdések fejtegetésével tudtommal komolyan még nem foglalkoztak, s aligha nem Domini volt az első, ki ilyenmő feladványokkal lépett a nagy gyűlés elé . . . Szerencsére olaszul beszélt, — nem értették!!!

Bódogh Albert tr., a gyűlés egyik titkára Darwin elméletét ismertette. A hallgatóságnak tetszett, — úgy hiszem nem igen olvasták a m. kir. természettudományi társulatnak 1500 példányban megjelenő közlönyét, melyben néhány hét előtt Margó Tivadarnak „Darwin és az állatvilág“ terjedelmes és kimerítő értekezése megjelent, mely külön füzetben is napvilágot látott.

Balogh Tihamér tr. a természetnek a népekre való befolyásáról bágyadt vonásokban értekezett . . . Legalább nekem úgy tetszett, ki Buckle „History of Civilisation of England“-jában ezen tárgyat, hatalmas és mégis arányos idomokká kivésve, olvastam.

Arányi Lajos, a pesti egyetemen kőboncztanár, miután Vajda-Hunyad várát kóros állapotából üdülő állapotba segítette, megkísértette, vajlon Szent-István dicsőségére nem lehetne-e emléket felállítani, minek mintáját bemutatta . . . Úgy láttam, hogy a

nagy gyűlésnek nincs kedve magát egy vagy több frttal ismét megadózni, mint ezt szánakozó kedvében Rima-Szombaton Vajda-Hunyad miatt tette . . . Három millió forint csekélységbe kerülne az egész, s van ott székestemplom, kiállítási csarnok, iparművek és képművészeti tárgyak számára, — van benne lakás a papnak és az orvosnak . . . hát a csósznek, kiállította fel valaki a nézőtéről . . .

Mind ennek meghallgatása után valóban jól esett, hogy asztalhoz ülhetünk . . . Az ebéd egyszerű, de izletes és jó volt . . . Vége felé majdnem harc és háború ütött ki a fiamei guelfek és ghibellinek között . . . Vécsey volt a békéltető. A bál és a további mulatság elmaradt.

Sept. 7-én. Miután az orvos-sebészeti szakosztály nagy nehezen napi rendre tért át, s Giacich tr. a skrijevórol csakugyan értekezett, Rózsay József tr. az abbazia di st. giacomoi fürdővel mutatta be magát. Egyébiránt a szóbanlevő tengeri fürdőnek, mely Fiume közelében fekszik, s hőmérséke R. sz. 18—23°, van jövője, ha t. i. európai kényelemről és elegendő szórakozásról gondoskodva lesz . . . Idővel, mondják, Nizzával a versenyt kiállhatja.

Mauer Károly tr., Verbászról, tizenötgy húgykővet mutatott be, melyet egy év leforgása alatt távolított el, még pedig mindannyiát oldalmetszéssel . . . A hólyagmetszések ezen számát sokalták. Mauer tr. ezenkívül még „echinococcus hominist“ is mutatott be, melyet Chyzer megvizsgáltatni ajánlott.

Miskolczy Pál a mony és a borék bőrének gépszij által történt leszakításáról szólott. Munkással történt ez, ki gép körül foglalkozott.

Több könyv osztott ki, s különösen Navratil Imre tr. a „Gégesebészeti adatok“ el nem kelt példányaival képviseltette magát; Rózsay J. tr. pedig hagymáz-, himlő- és cholerajárványokról szóló, a pesti könyvkereskedők raktáraiban el nem férő maradékeztekezéseivel kedveskedett.

Az államorvostani szakosztályban Bódogh A. tr. felolvasta Szabó Dávid tr. felszólalását orvosi rendünk és állásunk ügyében, melyben „a hazai orvosi rend“ zilált viszonyai tárgyaltatnak . . . Ebből folyólag Halász Géza tr. abbéli indítványát fogadták el, miszerint az országos egészségügyi tanács kétévi fenállása daczára az egészségügy rendezésében fontosabb lendület nem történvén, a m. kir. belügyér a nagy gyűlés által felirat útján kéressék meg, hogy az országos közegészségügy szabályozását hováhamarább indítsa meg, s egyszersmind a behozandó szabályok tervezete az illetők hozzászólása végett a szaklapokban közzététessenek . . . Sic! A közegészségügy, azt hiszem, jobb lakások építéséből, az utcák kikövezéséből és tisztántartásából, jó vízvezetések és czélszerű csatornázásból, nemkülönben alkalmas ápolódák és kellően felszerelt kórházak építéséből sat. áll, mindezek létesítése pedig első sorban a községekkel illeti . . . Ide vagyonság, fejlődött elméleti műveltség és áldozatkészség kell, ezt pedig se az országos orvosi tanács, se a belügyér nem teremthet . . . Mint a felvilágosodás, az értelmes munka, kitartó szorgalom és józan felfogás inkább meghonosodnak, a közegészségügy általában, s ezzel együtt az orvosok állása is javulni fog . . . Az orvos, ki egészségügyi tekintetben mint szakember csak tanácsot adhat, — mint polgár, állása és képessége szerint, talán többet is tehet. A ki tudja, tegye . . . Meg kell nyerni a közvéleményt, mihez értelmes munka és kitartás kell, s itt kérelmezéssel messze nem mehetni . . . Az orvosok ügye — talán azt értették — egészen más valami, mint a közegészségügy, — de talán nem egészen közügy . . . Ha a közegészségügyet oly könnyű volna rendezni, akkor Pest városa kinek egyik főorvosa Halász úr. kétségkívül már régen a legegészségesebb város volna, — azt mondják, hogy ettől igen hátra van . . .

Bolyó Károly tr. jól kikerekített elmeoktató értekezést olvasott fel, hogy „mi módon lehetséges az elmebetegségek kifejlődését némileg gátolni“, s utána Ambró János tr., Kisújszállásról, több törvényszéki orvostani indítványt fejtegetett . . . ezek voltak: a törvényszéki orvostani tanszék korszerű átalakítása, a törvényszéki orvosi állomások állandósítása, a törvényszabta minősítés, az állomásoknak nyilvános csőd utjánai betöltése, a felülvéleményezésnek porosz minta szerinti története és az elmeoktató kötelezett tantárggyá való tétele . . . Ambró tr. felvilágosodott, helyesen gondolkodó fő, ki sokat látott, tapasztalt és olvasott, s felolvasott értekezése kétségkívül figyelmet érdemel, tartalmára nézve azonban több észrevétele van . . . A törvényszéki orvosokra nézve

ugyanis kívánatosabbnak tartanám a franciaországi és angolországi szabad versenyt, s legjobb minősítésnek és csődnek tekintem, ha minden adott esetben szakértő szakértővel áll szemközt. Továbbá az esküdtszékek remélhető behozatalával, midőn az esküdt az ismert tények alapján egyedül lelkiismerete szerit mond bűnöst vagy ártatlant, a felülvéleményezés tekintélye meg nem egyeztethető . . . Mi az elmeoktató köteles tantárggyá való tételét illeti, ez a mostani idő áramlata mellett, mely az egyetemeken a köteles tantárgyak megszüntetése felé irányul, aligha kivihető . . . A törvényszéki orvostani tanszék korszerű fejlesztése végül sohasem tévesztetett szem elől, s ennek nagyobb mérvben való története csak idő kérdése . . .

Oláh Gyula tr. indítványára határozta, hogy az igazságügyér kéressék meg, miszerint az országgyűlés elé terjesztendő büntető törvénykönyvi javaslat orvostani pontjai ezen czélra össze hívott szakértő bizottság által vitattassanak meg . . . Mint tudjuk, az országos egészségügyi tanács egyik bizottsága törvényszéki orvostani eljárási javaslaton dolgozik, s ha ezen ügy tanulmányozása és tárgyalása odáig fog jutni, hogy az elfogadott tételek törvényjavaslatba iktattassanak, nyilvánosság elé kerülend, midőn mindenki hozzá szólhat . . . Itt is többet ért volna, ha a szakosztály nagy fontosságú pontokat, mint például az orvosi felelősség, orvosi titoktartás kérdése sat. megvitát, s a törvényszéki orvostani eljárás megállapításának nehéz munkájához használható adatokkal hozzájárul . . . de mindenesetre kényelmesebb a kézet bírálgatni, mintsem valami megállhatón dolgozni.

Raisz Gedeon értekezésében az iskolák körüli közegészségügyi teendőket vette szemügyre, s az országos egészségügyi tanácsot figyelmeztetni kéri, hogy az orvosügyi közegészségügyi javaslat készítésekor a hazai iskolákat és nevelőket orvosrendőri tekintetben a tisztis orvosok hatáskörébe helyezze . . . Érdekesek voltak az iskolapadok alakjára vonatkozó rajzok, valamint az oldalgörnye és az iskolapadok közti viszony tárgyalása . . . ez — mint tudva van — közelebb tudós német értekezések tárgya volt.

Azon másfélszázal több tag közül, kik az orvosi osztályokba bejegyeztették magukat, kezdetben megjelent vagy hatvan, mely szám az előadások érdekessége, s ezek iránti érdekltség folytán nemsokára lepadt körülbelül tizenkettőre . . . hoztak országos határozatokat . . . de a gazdasági osztályban sem volt más kép . . . beíratta ide magát kétszázal több, s a szakülésen megjelent eleinte hat, mely szám később harminczra szaporodott, de csakhamar ismét rohamosan csökkent . . . S a társadalmi osztály? . . . ide bejegyeztette magát körülbelül 126, s megjelent az ülésen mintegy huszonnégy . . . valóban nagy hév és buzgalom.

X. Y. Z.

Bars-Hontmegyei gyógyászati és természetbaráti egyesület.

A nevezett t. cz. egyesület jegyzője részéről a következő sorokat vettük:

Van szerezésem f. évi augusztus hó 9-én hontmegyei Szánthón tartott egyleti közgyűlésünk jegyzőkönyvének alábbirt IX-ik pontját hivatalos tisztelettel közölni, a t. szerkesztőiség tiszteletteljesen megkeresvén, miszerint azt egész kiterjedésében (csonkítás nélkül) becses lapjában minél előbb fölvenni szíveskedjék. — Tájékozásul egyúttal csak futólag megérinteni bátorkodom, hogy az említett helyen és napon az eddigi „barsi gyógyászati egyesület“ — hozzá tagokulcsatlakozván, a honti orvos és gyógyszerészek egy részén kívül, a hontmegyei értelmiség is — a fent kitett czímet nyerte.

IX. sz. a olvastatott Dr. Schaller sz.-fehérvári orvostudornak nyílt levélben közölt válasza — a barsi gyógyászati egyesület 1869-ik május hó 28-án tartott közgyűlésében Brach Ferencz tr. és megyei főorvos úr által felolvasott, és az Orvosi Hetilapban a 30-dik sz. 4 mellékletében az egyesület által közzé tett „A védhímlő oltási ügy mostani kezelésének kívánatos módosítása iránti javaslatát“ — ra határozatott:

Mint hogy Schaller tr. ezen nyílt levélben semmiféle tudományos czáfolatba nem bocsátkozván, csakis egyedül ama czikk köztiszteletű, és a tudomány terén kitünő érdemekkel bíró szerzője irányában a legocsmányabb, a tudomány embereihez legkevésbé illő rágalma zó kitételekkel él, s így elárulja, mikép czélja nem tudományos megvitatás; az egyesület méltóságával ellenkezik, hogy Schaller tr. úrnak személyével polemia ereszkedjék.

Ennélfogva az egylet, a mely Brach Ferencz tr., és megyei főorvos úrnak nevezte, s figyelmet keltett valóban tudományos cikkét magáévá tette, s azt ezután is minnenekben magáéknak lenni vallja, csak arra szorítkozik, hogy ezen kitűnő és osztatlan tiszteléssel bíró tagjának, ama levélben szándékba vett durva megsértését kellő méltatlankodással visszautasítsa.

Midőn ezt teszi, kötelességet gyakorol, s valamint nem mulasztatja el ez alkalomból Brach Ferencz tr., s egyletének kitűnő tagja iránti jól kiérdemelt tisztelésének adni kifejezést, úgy nem mulasztatja el másrészt egyhangulag hozott végzésben kifejezni azt; hogy a műveltséggel képes méltóságáról teljesen megfélekedett Sehallér tr. iránti megvetését kinyilatkoztassa.

Együttal elrendeli azt, hogy ezen végzésének közlése iránt, az „Orvosi Hetilap” tisztelt szerkesztősége haladéktalanul megkeressék. Kelt Szánthón, 1869-dik évi augusztus hó 9-kén.

A közgyűlés meghagyásából
Szirtey, jegyző.

V e g y e s e k.

—α— Eötvös J., báró, vallás-és közoktatásügyér Erdélybe utazott, az itteni oktatási ügyek tanulmányozása végett. Egyszersmind Kolozsvárt is meg fogja látogatni, hogy az itt felállítandó egyetemre vonatkozó viszonyokat helyszínen tekintetbe vegye. Ugyanezen czélból Markusovszky L. tr., orvosi tanügyi előadó szinte ide fog utazni.

—α— A magyar orvosok és természetvizsgálók jövő, 1869-dik évi nagy gyűlése Aradon fog megtartatni. Elnökül József főherceg, — alelnökül Atzél Péter és Poór Imre, titkároknak pedig Darányi János, Oláh Gyula és Szily Kálmán választottak meg.

—α— A magyar orvosok és természetvizsgálók fiúei nagy gyűlésén az orvossebészeti szakosztályon elnökök Kis Antal, Kőszeghy Mihály és Batizfalvi Samu, míg titkárok Korbély Endre és Hamary Dániel tr-ok voltak; az államorvostani szakosztályon pedig elnökökké Török József és Poór Imre, míg titkárokká Oláh Gyula és Révay János tr-ok választottak meg.

—α— A szülészeti taufolyam a m. kir. tud. egyetemen octóber hó 1-én veendi kezdetét.

—α— A legközelebb Budán, a promontori vonalnál felállított petroleum-gyárban, mint értesülünk, a szembántalomnak egy sajátos neme fordul elő a munkásoknál. A köthártya könnyen meggyulad, mire néhány nap múlva, néha teljesen is, látási képességüket elvesztik, s a gyárt odahagyni kényszerülnek. Legtöbb esetben a baj néhány nap alatt javul, mire az ember munkájához visszatér, s ismét megbetegszik. A hatóság ez iránt értesítették, mely a gyárt szakértők által meg fogja vizsgáltatni.

—α— Többen „budai Erzsébet sósfürdő és egyesült keserűsforrások részvénytársaság”-ot szándékoznak létre hozni, melynek czélja a budai összes keserű forrásokat, s az ezekhez tartozó területet megvenni, s itt nagyszerű fürdő- és gyógyintézetet alapítani, nemkülönben vízszállító üzletet nyitni. 4000 részvény bocsáttatnék ki egyenkint 100 forintjával. Igen örvendünk, hogy ezen alkalmas helyen egyesült erővel ily kitűnő intézet terveztetik, s óhajtjuk, hogy ez csakugyan minél előbb létesíttessék.

—α— Elischer Gyula, orvosnövendék, Bécsben tanuló hazánkfi „Über quergestreifte Muskeln der ins Herz einmündenden Venen des Menschen” című jeles értekezést írt, melyet Brücke tr. intézetében dolgozott, s a bécsi akadémia iratai között jelent meg.

—α— Megjelent „Emlékbeszéd, melyet néhai Balassa János felett a bekésmegyi orvos-gyógyszerészegylet 1869 május 12-kén Békésen tartott rendes közgyűlésében elmondott Dr. Hajnal István Békés város műtőorvosa.” Az emlékbészéd 4-rétű 11 lapra terjed, s a szerző, ki Balassa tanítványa volt, annak életéről, jelleméről és érdemeiről melegen szól.

—α— Megjelent „Aerztlicher Bericht des k. k. allgemeinen Krankenhauses zu Wien von Solarjahre 1868.” Bécs, 1869. A közkórház kiadása. 8-rét. 366 l.

P á l y á z a t o k.

A 12000 lakossággal bíró Kis-Kun-Dorosma városban miután a volt orvosnak előléptetése folytán a városi orvostudori állomás, mely évi o. ért 500 ft. fizetéssel van egybekötve, üresedésbe jött, annak folytán a közgyűlésnek f. évi 24-ik számú végzése szerint pályázat útján leendő betöltése határozottatván el, határnapul folyó évi október hó 13-ig tűzetik ki.

Minek következtében a pályázni szándékozók ezennel felhívattak, hogy orvostudori okmánnyal felszerelt kérvényeiket a fent kitett határnapig e város közönségében benyújtani szíveskedjenek.

Kelt Dorosmán 1869-ik évi szeptember hó 9-én tartott közgyűlésből.

(3—1)

Pesthi József, főbíró.

A pesti kir. egyetemen az élettani tanszéki segédi állomás megüresedvén, pályázat nyitattik. A folyamodási határidő szeptember 30-ka.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1869. sept. 10-tól egész 1869. sept. 16-ig ápolt betegokről.

1869	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülőknő	gyermek	elnekor	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Sept. 10.	20	19	39	25	13	38	3	—	3	473	447	25	15	18	978
" 11.	19	20	39	12	9	21	3	2	5	476	453	27	16	19	991
" 12.	29	18	47	31	24	55	4	3	7	470	447	25	15	19	676
" 13.	14	9	23	24	18	42	5	2	7	455	438	22	14	21	950
" 14.	21	16	37	29	16	45	5	2	7	443	440	20	11	21	935
" 15.	19	19	38	15	17	32	3	3	6	446	438	19	10	22	935
" 16.	17	9	26	18	9	27	2	1	3	443	436	19	11	22	931

H I R D E T M É N Y E K.

POPP J. G. gyakorló fogorvos úrnak.

Bécs, belváros, bogner-útcza 2-dik szám.

Uraim!

Indittatva érzem magamat, az igazságnak megfelelőleg, világ-hírű anatherin-szájvizének gyógyhatását bizonyítani.

Szajbántalmaim miatt több orvossal tanácskoztam, s különböző szereket siker nélkül használtam, míg barátaim ajánlata folytán üdvös anatherin-szájvizére figyelmesem lettem.

Két üveggel használtam el belőle és a foghús vérzése egészen megszűnt.

A foghús egészséges és meglazult fogaim visszanyerték előbbi feszségüket.

A hol tehát anatherin-szájvizét hasonló bajoknál ajánlhatom, legyen meggyőződve, hogy ezt el nem mulasztandom.

Hálaérzettel áthatva maradtam tiszteletteljesen

H. L. Schwaeninger s. k.

A m s t e r d a m, augustus 20-dikán.

Bizományosok: Pesten: Török József gyógyszerárban, király-útcza 7. sz. Thallmayer A. és társa, Jezovich Mihály a „Magyar király”-hoz, Scholcz János városi gyógyszerárban, a lipótvárosi gyógyszerárban, a „Nándor”-hoz címzett gyógytárban a váci-úton és Bayer Arnót gyógyszerárban az üllői-úton; Unschuld Ede Baliczky S. váci-útcza, Molnár, ezelőtt Leykauf testvérek ágykereskedésében, Lueff M. és vértesi Sandor illatszertárosoknál. Mosch és Társa, Kertész és Eisert úrnak kereskedésében és Gegats Jozefa illatszertárosnénál. Budán: Bakats testv. udv. gyógyszerészeknél, Tabánban: Ráth gyógyszer., úgy Grünberger udv. gyógyszer. uraknál.

Előfizetési ár: helyben egész évre 9 frt., félévre 4 frt.
50 kr., vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közle-
mények és fizetések bérmentesítendőek.
Hirdetésekért soronkint 15 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségnél
Erzsébet-tér 10. sz., és Kilian György könyvkereskedésében
váci-utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Tizenharmadik évfolyam.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

Tartalom. Gotthardt K. tr. Észleletek a tályogok és sebek Lister modora szerinti gyógykezelése felett. — Kövér K. tr. Beléndek-
maggi mérgezésről. Közlemény a pesti szegénygyermek-kórházból. — Könyvismertetés. A Treatise on the Diseases of In-
fancy and Childhood. By. J. Lewis Smith M. D. — Lapszemle. Körfürész által okozott koponyaseb, — gyógy-
lás. — Titkos szerek.
Tárcza. Magyar orvosok és természetvizsgálók Fiumében tartott XIV-ik nagy gyűlése. Naplótöredék II. — Az erdősor és a munkásházak. —
Vegyesek. — Kivonat Pest városa tiszti főorvosának 1869-diki júniushavi közegészségi jelentéséből. — Pályázat.

Észleletek

a tályogok és sebek Lister modora szerinti gyógykezelése felett.

GOTTHARDT KÁROLY tr., a pozsonyi országos kórház elsődorvosától.

Ambár a tulajdonképeni gyógytan (Therapie) az orvos-
tan nagy terén az újabb időben történt nagyszerű haladások
közt a legcsekélyebb eredményekkel dicsekedhetik, még sem
tagadhatni, hogy a tudomány a gyógyeljárást illetően is te-
temes és szép új ismeretekkel bővített; ezeknek pedig an-
nál inkább örvendhetünk, mivel többnyire nem a véletlen
vagy czélnélküli tapogatódzás, hanem más téren szerzett tu-
dományos tényeken alapuló következetes elmélkedés, vagy
tudományos észleletek czélszerű alkalmazása vezetett a be-
tegségek kezelésében új és czélszerű eljárásokra.

Az épen mondottakat az újabb időben különösen Lis-
ter, glasgowi sebész által ajánlott modorra is kell alkal-
mazni, mely szerint a sebek és tályogok a fertőztelenítés és
a levegő távoltartása segédelmével kezeltetnek, mely mo-
dor kétségkívül kitűnő helyet érdemel a sebészet terén az
újabb időben tett haladások közt.

A modor fontossága, noha a Lister-féle eljárás már
több ízben és különféle folyóiratokban kiemeltetett, minket
is rábir, hogy a pozsonyi országos kórház sebészi osztályán
ezen gyógyeljárással tett kísérleteket közöljük, s saját észle-
leteink nyomán tett tapasztalatainkat nyilvánítsuk. Mivel
azonban Lister modora felett megjelent jegyzetek külön-
féle folyóiratokban szétszórva vannak, legyen szabad nekünk,
mielőtt saját tapasztalásainkat közöljük, a Lister-féle eljá-
rás lényegéről és létrejöttéről tüzetes áttekintést előrebo-
csátani.

Minden sebész előtt régóta ismeretes a nagy különbség,
mely a nyílt, levegőnek kitett, s a bőralatti (subcutan), levegőtől
elzárt seb között létezik. Míg az előbbi, ha a gyors hegedés
nem sikerül, hosszadalmas genyedetéstől kísértetik, egyszers-
mind pedig a beteget a genyedés minden kártékony, sőt néha
veszedelmes következményeinek is kiteszi; az utóbbi minden
feltűnő tünetmentesség nélkül legrövidebb idő alatt begyógyul,
s később a sebesülés nyomát sem mutatja. Alig szükséges,
hogy például az inak bőralatti átmetszésére vagy pedig kö-

zönséges csonttörésre (mely szinte csak bőralatti sértés),
nyílt sebbel szövethézagok csonttörés lefolyása ellenében, figyel-
meztessünk. A sebek gyógyulásánál előforduló különbség pe-
dig csak a nyílt sebeknek levegővel való érintkezése által
okoztatik. Ezen okból a sebészek már régóta oda törekedtek,
hogy a genyedés elhárítása és különösen a nagyon félt geny-
vér kikerülése végett a sebeket a levegő érintkezésétől le-
hetőleg óvják, s a sebek minél szorgalmasabb összeil-
lesztésén kívül (varratok, gyapotmázzali — collodium — beecse-
telés által stb.) különféle eljárásokat is gondoltak ki, hogy
azon sebeket, melyeket elsősorban begyógyítani lehetetlen
volna, a levegő távoltartása által a bőralatti sértésekhez mi-
nél inkább hasonlóvá tegyék. Ezen készülétek közt talán a
legtökéletesebb, de bonyolodottsága miatt a gyakorlatban
alig meghonosítható eljárást a francia sebész Jules Gué-
rin ajánlott*), ki a sebekre különös kaucsuk burkot készi-
tett, melyből a levegő légszivattyúval kihúztatik.

Lister is oda törekedett, hogy a sebeket minél inkább
bőralatti sebekké alakítsa át, de ezen célját leginkább a leve-
gőt keresztül nem bocsátó kötés által igyekezett elérni; Lis-
ter azonban avval nem elégedett meg, miszerint csupán a
levegőt tartsa távol a sebekről, — hanem ő afelett is elmél-
kedett, hogy mily okból hat oly kártékonyan a levegő a nyílt
sebekre, miért okozza a levegő a genyedetést, sőt nem ritkán
a genyedő sebek tisztátalanságát vagy üszkösödésig vezető
megváltozását is. A francia tudós, Pasteur nyomán, —
ki legelőször mutatta be a levegőben szétszórt tömérdek apró
szerves csírákat és azoknak befolyását minden erjedésre és
rohasztásra, — Lister ezen parányi testecskék érintkezését
a sebekkel a genyedő sebek tisztátalansága és evesedése fő-
okául tekintette, s oda törekedett, hogy ha a levegőt a sebek-
ről végkép távoltartani képes nem is volna, azokat legalább
a kis ártalmas csíráktól megszabadítsa. E célból Lister a se-
bekre alkalmazandó kötésre fertőztelenítő szereket használt,
s az újabb időben nagy kiterjedésben alkalmazott karbol-
savat választotta. A karbolsav, melynek fertőztelenítő
ereje már számos esetben bebizonyult, s mely már Lister
előtt sebek és tályogok bekötésére több sebész által (Lemaire,

*) 1. Wiener med. Wochenschrift. 1866, Nr. 59.

Declat, Bottini, Maisoneuve) kedvező eredménnyel használta, még azon előnnyel is bír, hogy a vérre alvasztólag hat, s ezáltal szívós kéreg létrejöttét segíti elő, mely magában véve is a levegő benyomulását akadályozza.

Lister új modorát legelőször bonyolodott csonttöréseknél alkalmazta, s 1867-iki márcziusban¹⁾ ebbeli észleleteiként 14, többnyire igen súlyos bonyolodott csonttörésből álló esetet közölt, mely az új modor alkalmazása alatt feltűnő jó sikerrel és rövid idő alatt gyógyult. — Lister rövid idő múlva²⁾ új modorávali tapasztalatait a tályogok gyógykezelésénél is közölte, melyek gyógyításánál még nagyobb mértékben meglepő eredményeket ért el.

Lister modora rövid idő alatt az angol sebészek által nagy kiterjedésben alkalmaztatott, s egyeseket kivéve, kik különösen Lister elsőbbségét (Prioritát) a karbolsav alkalmazását illetőleg megtámadták, — azok legnagyobb száma, számos új észleletek nyomán, a modor kitűnő sikerét bizonyította. Németországban legelőször a híres sebész, Thiersch tanár klinikáján Lipsében alkalmaztatott az új modor, s Joseph tudor (Dissertatio inauguralis, Lipsiae 1867). 16 esetet közöl, melyekben különösen tályogoknál, még pedig főleg torlódási tályogoknál (Congestionsabscesse) igen kedvező eredmény tapasztaltatott. A Lister-féle eljárás majd sok más kórodában is megpróbáltatott, s annak kedvező eredménye tapasztaltatott,³⁾ úgy hogy mai napig gyakorlati értéke és hasznossága minden kétségen kívül van.

A következőkben Lister eljárását terjedelmesebben írjuk le, mivel az talán egész terjedelmében nem minden ügytárs előtt ismeretes.

Bonyolodott csonttörésnél fontos feltétel, miszerint a beteg minél hamarabb kerüljön a sebész kezelése alá, hogy a levegő minél rövidebb időig legyen a sebekkel érintkezésben, — valamint nagy fontossággal bír a beteg átvitele és a sebesült részszel tett mozgás, mivel a tört csontok mozgása a levegő benyomulását a sebes részek közé szintén elősegítheti. — A sebész feladata legelőször a csonttörés visszahelyezése, ezután pedig a levegő, valamint a vér a sebből lassú simogatás által kinyomatván, erre a seb hígított karbolsavba⁴⁾ mártott ruhadarabokkal betakartatik, vagy pedig ha a seb nagyobb és mélyebb, abba karbolsav bele is önthető, s az olyformán nyomatik, hogy az a sértett felület minden részével érintkezésbe jöjjön. A karbolsavba mártott ruha, hogy a sav el ne párologjon, vagy olajba mártott papír, vagy gutta-percha lemezzel fedetik be, vagy pedig, mint Lister ezt ké-

¹⁾ Lancet I. 11. 13. 17. ²⁾ Lancet II. 12. 1867.

³⁾ Englisch tudor a bécsi orvos-egylet 1868-iki novemb. 27-én tartott gyűlésében a bécsi általános kórodából különösen Dittel tanár osztályán nagy kiterjedésben tett tapasztalatokat és kedvező eredményeket közölte.

⁴⁾ A karbolsav, mely tiszta állapotban az úgynevezett phenylsavval azonos, az újabb időben, úgy külsőleg mint belsőleg, oly nagy kiterjedésben alkalmaztatik, s annyiszor említettett mindenféle folyóiratokban, hogy annak terjedelmesebb leírását feleslegesnek tartjuk. Lister első kísérleteinél a folyékony tiszta karbolsavot használta a sebekre, mivel fertőtlenítés tekintetéből a karbolsav meglehetősen nagyfokú edző tulajdonságára is súlyt fektetett. Később azonban ezen nézettől eltért, s mivel a tömény sav a sebek részeit, valamint a bőrt a sebek környékében nagy mértékben megrágtá, s ezáltal új sebzést okozott, csak hígított oldatot vett használatba, még pedig előbb vízzel (1 : 4), később pedig — részint mivel a sav vízben rosszul oldható fel, részint mivel a víznél sűrűbb folyadék a levegő távoltartására czélszerűbbnek látszott, olajat, névleg lenmagolajat választott, 1 : 6 arányban. Kísérleteinknél mi is ezen aránynál maradtunk, csak hogy a drágább lenmagolaj helyett a nálunk olcsóbb faolajat vettük használatba. Rendelvényünk a lekötésre használt olajra nézve.

Rp. Acid. carbol. un. c. sem. is., ol. olivar. un. c. tres. A pépre nézve pedig: Rp. Acid. carbol. dr. duas, ol. olivar. un. c. unam et semis., cretae alb. subtiliss. pulveratae. q. s. ut. f. unguent.

sőbbben czélszerűbbnek találta, ónlevéllel (Staniol) takarandó be, mely olaj, karbolsav és a szükséges mennyiségű finom krétoporból készített tiszta elegygyel (pasta) 3—4 vonalnyi vastagságban be van kenve, úgy hogy ezáltal a levegő érintkezése e sebtől annyival biztosabban távoltartassék.

A sebet befedő ruha, valamint az ónlemez természetesen legalább egy hüvelykkel a seb szélein túl kiterjed. Az egész kötés czélszerűen még pólyával erősítettik meg és nyomatik össze, s ezután a csonttörés által igényelt, a csonttöréseket összetartó kötés alkalmaztatik. Ha a sebből a következő napokban nagyobb mennyiségű folyadék nem jön ki, az első kötés 10—14 napig megmaradhat, különben is a karbolsavval beitatott ruha az ónlemez eltávolítása után újra karbolsavas olajjal nedvesítettik, mi ennekutána mindennap újra történik. A sebesülés utáni 17-ik napon többnyire a seb már annyira tiszta sarjadzásban van, hogy a karbolsavvali nedvesítés többé nem szükséges, hanem elegendő a sebet közönséges módon bekötni és tisztítani.

Ezen gyógykezelés alatt, Lister tapasztalatai szerint, a sebek genyedése legtöbb esetben egészen elkerültetik, a sebből csekély mennyiségű savós folyadékon kívül semmi se választatik ki, s ha az első kötés 10—14 nap múlva eltávolittatik, a seb tiszta, piros, genynélküli felszint mutat, mely a következetesen folytatott, épen leirt eljárás mellett minden genyedés nélkül rövid idő alatt beheged.

Ezen eljárás mellett lázas állapot épen nem szokott fellépni, s természetesen a genyedés minden kellemetlen következményei, genysülyedés, orbáncz, genyvér szinte tökéletesen el vannak háritva. A tört csontok pedig ugyanazon idő alatt, melyben különben minden sebbeli szövetekezés nélkül szoktak meggyógyulni, teljesen összenőnek. Ha a sebesülés után, az említett eljárás daczára, mégis genyedés találna fellépni, Lister tanácsa szerint mindamelllett a kezdett modor mellett kell maradni, csak hogy a karbolsavas olajba mártott ruhát néha meg kell ujitani, minek azonban gyorsan kell történni. A genyedés ezen eljárás szerint gyorsan apad, s a lázas állapot, mely azt követni szokta, csekélyebb lesz.

Lister szerint a bonyolodott csonttöréseknél néha tályogok képződnek ugyan, melyek azonban nem a seb genyedéséből, hanem a lágy részek közé történt vérömlenyekből veszik eredetüket. Ezen tályogok Lister modora szerint felnyitandók és kezelendők, s rövid idő alatt behegednek. Lister modorának még akkor is kedvező eredményét tapasztalta, ha a lágy részek nagy kiterjedésben összezúzva vannak, vagy pedig ha a csontok hosszabb darabja lemeztelenítettett. Ő a csontot szinte karbolsavval nedvesíti, s ezen kezelés alatt azt is minden genyedés nélkül összenőni látta; sőt tapasztalta, hogy csontdarabnak kikerülhetlen üszkösödése is genyedés nélkül folyt le, úgy hogy az elhalt csont rész csak sarjadzás által vált külön.

(Folytatása következik.)

Beléndekmaggali mérgezésről.

Közlemény a pesti szegénygyermek-kórházból.

KÖVÉR KÁLMÁN tr. első segédorvostól.

A gyermekek nem ritkán oly tárgyakat vagy anyagokat vesznek szájukba s juttatnak a gyomorba — nyalánkság majd pajkosságból — melyek nemcsak hogy táplálás vagy inyenczkedésre nem szolgálnak, — sőt az egészségre káros hatásuaknak, s gyak-

ran az életre nézve veszélyeseknek ismertetnek, Ily anyagok a természet mindhárom országában elég bőven találhatók, leginkább pedig növények, s ezek között a kábítók (narcoticák) pl. a maszlagos redősirom (*datura stramonium*), beléndek (*hyoscyamus niger*), maszlagos nadragulya (*atropa belladonna*) stb. magva és boggyója szokta képezni ama tiltott gyümölcsöt, melynek élvezésére a káros, jobbadán fenyegető következmények csakhamar mutatkozni szoktak. Jelen tárgyunkat, ily mérgezési kórosat fogja képezni, mely a legközelebb lefolyt év utólján észleltetett kórházunkban. Az eset következő:

Sz. Mari, 8 éves leánygyermek, 1868-ik év december 8-án délután 3 órakor, elmezavar tüneteivel hozatott kórházunkba.

A kórelőzményt illetőleg ugyanakkor a gyermek anyja következőkről értesített: Az egyébként egészséges gyermek reggeli után (8 óra tájban) bazulról távozott, s midőn később (10—11 óra között) haza tért, rajta részleges tünetek kezdettek mutatkozni; előadónk azt hívén, hogy gyermekét a szomszédban szeszest itallal leitatták, azt ágyba fekteté, alvás utáni kijózanodást remélvén; minthogy pedig a gyermek szemére álom nem jött, s emellett még az elmezavar és a nyugtalankodási tünetek mindinkább fokozódtak, utántudakozódní kezdett, s így jött tudomására, hogy gyermeke, több kis társnókkal együtt, gyógyezelokra tartogatott*) szárított növény magvaihoz jutván, ezekkel játszadozott, s végre ezeket ette. Erre a megrémült anya orvosi segély keresés végett fordult kórodánkhöz, magával hozván egyszersmind a vészthozó gyógymagvakból is. E magvak körülbelül kölesnagyságuaknak, gömbölydedeknek, s emellett sárgásszürkés színűeknek találtattak, melyek a harangidomú, kétrekeszű csészében-ülő tokból bőven hullottak ki.

A jelenlevő kóros tünetek részletezésére térve át: betegünknel nagyobb fokú levertség és fejkábultság van jelen, melyek folytán fejét egyenes állásban tartani, s így fennállni vagy járni öneréből nem képes, — anyja által vezetve is, pár lépés tevése után, lábai nem bírván őt tartani, összeesik! Feltűnő ezen járásközbeni hátfelé irányolt testtartás, mintegy hanyatlás, mintha fejét és törzsét valamely láthatatlan erő folyton hátfelé húzná, — lábaival ilyenkor szélesebb alapot keres, majd akarattellenes céliránytalan mozgásokat tesz, — mely mozgások legfeltűnőbbek a felső végtagokban, különösen pedig a kezekben, melyek folytán azokkal sokat hadonáz, majd villámgyorsan marokra szorítja a kéz ujjait, s a másik pillanatban ismét kinyitja.

Ülés közben meglehetősen nyugodt, kezeivel mégis folyton dolgozik! időnkint majd jobb majd meg bal kezét, mintha azokban valamit tartana, szájához közelíti, s azok felé harap, mely után száját, mintha ételt vitt volna abba, egy ideig jártatja.

A gyermek olykor csendesen viseli magát, míg máskor egyszerre igen ingerült, s hajthatlanná lesz, — tekintete ilyenkor erős vadságot s dühösséget, míg egyébként legnagyobb bárgyúságot és butaságot árul el. Többször nagy hahotában tör ki, majd érthetetlen szavakat hallat, majd dúdol, míg olykor az egyes szavakat elég tisztán ejti ki, s imádkozni kezd.

Hozzá intézett kérdésekre érthetetlen, zavart feleleteket ad, s a tárgyakat felcseréli, — nyelvét azonban felszólításra kiölti. Hallása nehezített, mennyiben figyelmét csakis az erősebb hangok költik fel!

A gyermeknél ágybafektetésekor mind felső, mind pedig az alsó végtagokban rövid ideig tartó merevgörcs mutatkozik, mely után nemsokára menekvés vágytól lepetett meg, miközben őt nagynehezen lehetett ágyában visszatartani, — majd, miként a dühös elmebetegéknél tapasztaljuk, nála is harapási vágy lépett fel, — majd végre betegünk hangos sírásban tört ki. Fekvés közben fejét jobb és baloldal felé hánnya, mintegy lóbázza, — olykor azt emelgeti, míg máskor kezével fejéhez kapkod, mintha onnan valamit eltávolítani akarna.

Általában a gyermek testalkatra mérsékelten kifejlett és táplált, — bőrszíne halvány, tapintásra azonban feltűnőleg száraz.

*) Elégé ismeretes a beléndekmagvaknak (*Bilsenkraut*) fogfájás elleni alkalmazása, — mely észre a kuruzsolók forró vízbe (majd parázsra) tesznek e magvakból, s aztán leterített fejjel és nyitott szájjal légeztetik be annak páráját a szenvedővel; miután pedig az elkábított, kivessznek az ily behatás által alakjukból kivetkezett magvakból, s azokat, a szuvas fogból kihullott kukacoknak állítják lenni.

A test hőfoka fölemelkedést nem mutat, érütése azonban gyorsított: 128 egy perc alatt, de emellett igen erős, míg a légvételek lejtében rendellenesség nem találtatik. Szemei a fény irányában némi érzékenységet mutatnak, mégis majdnem folyton félig nyitottak, — mindkét láta erősen tágult, s a fénybehatásra visszhatás igen csekély. Ajkszélek szárazak, nyelv halványpiros, száraz, érdes tapintatú, s a nyelés kissé nehézkes. Nyak hosszúdad, mellkas mérsékelten ivelt, — a tüdők kontaktási és hallgatódzási tünetei a rendestől eltérést nem mutatnak. Szívtompulat rendesen találtatik, s a szívhangok tiszták, kellően ékeltek. Máj vagy lép nagyobbadás nem találtatik. Az altest puha tapintatú, s nyomásra fájdalomatlan. Székletét vagy vizeletét reggel óta nem mutatkozott.

Az imént leírt tünetek után itélve, ha a kórelőzményt melőzőnk is, tekintetbe véve, hogy a gyermeknél egész reggeli 8 óráig semmiféle kóros tünet nem mutatkozott, lehetlen, hogy azonnal mérgezésre ne gondoljunk! Agy vagy agyhártyák hevenyen föllépő bántalmi míg egyrészt ily gyors fordulattal nem igen szokták meglepni a beteget, addig másrészt azok tünetei sokkal körülirtabbak, semhogy kórisménk megállapításánál kizárásukra szorulnánk!?

A gyermeknél kezdetben mutatkozó fejkábultság, szédelés és levertség — annak szülőjében a szeszest italokkal lerészegítés gyanúját támasztották, — mely gyanú azonban a gyermeknél álom helyett föllépő nagyobb nyugtalankodás, kiesapongó magaviselet s görcsös rángatódzásokra csakhamar oszolván, az is az okot egyebütt kezdette keresni, — így az alkohollal mérgezésre, mely már az egyén leheletének szagában is fel szokta magát ismertetni, mi sem fogunk gondolni.

Ha azonban a kórelőzményben felmutatott és leírt magvakat a gyermeknél jelenlevő alanyi és tárgyilagós tünetekkel összevetjük, lehetlen, hogy a beléndekmagvak által történt mérgezést azonnal fel ne ismerjük.

Kórisménk megállapítása után, hogy a gyógyjavallati föltéteknek megfelelőhessünk, míg egyrészt betegünknel hánytatók adagolása által a még nem emésztett beléndekmagvak eltávolítását céloztuk, addig másrészt az idegrendszer zavarait másító, meg elvonó szereléssel igyekeztünk megszüntetni; — így a gyermeknek, mindjárt a behozatal után: Rp. *Inf. ex ipeccac. dr. una l. a. p. col. unc. trium adde oxyme. scillae unc. semis.* MDS. $\frac{1}{4}$ óránként gyermekkanállal veendő szert rendeltünk hánytatóul, míg a fejre jeges borogatásokat.

Ezek után a kórelőjárásra térve át, a délutáni órákban: 3-tól 5-ig, — a végtagokbani rendellenes mozgások betegünknel mindinkább gyakoribbakká, s emellett folyton erősebb fokúvá kezdettek válni, időnkint mélyebb, sohajszerű légvétekekkel. A hánytatószernek 3 kanállal vételére betegünknel hányinger s többször ismétlődő hányás következett; a hányadék bő mennyiségű sárgás szürkés habzó nyákból és csekély ételkeverékből állott, — melyben a már leírt beléndekmagvakkal tökéletesen azonos, majdnem egészen ép, csak kissé duzzadt (120 darab) magvak találtattak. Hányás után langyosan erős fekete kávé adagoltatott félóránként (italképen) egész esti 8 óráig — továbbá Rp. *Tannini puri gr. octo., aq. dest. simpl. unc. duas., sacch. albi dr. duas. Solv.* DS. Óránként egy gyermekkanállal, a fejre hideg borogatások, csőről pedig só és olajjal langyos víz. Még a hányás beállta előtt a gyermek egy ízben vizelt.

5 órától 8-ig. A gyermek anyját fölismerni kezdi, — beszéde kissé tisztább és értelmesebb, habár többször még összefüggés nélküli; a görcsös izomrángatódzás mint eddig. Éhség vagy szomj-érzés nem mutatkozik.

8 órától 10-ig. Az eddig jelenvolt nagyfokú nyugtalankodás és izomrángatódzás kissé enged, — értelme tisztább, de még mindig zavart.

10 órától 12-ig. A még négy óra előtt alkalmazott csőre betegünköl csak most ment el, — jóval nyugodtabb, s a görcsös rángatódzás alábbhagyása tetemes, — majdnem egészen tisztán és okosan beszél. Legfeltűnőbb az egyén vidám kedélyi állapota, gyakran és sokat nevet. Érverése 85, azonban a rendesenl gyengébbnek találtatik, s időnkint egyesek kimaradnak.

Az éjféli utáni órákban egy székürítés mutatkozván, többé-kevésbé, csendes álomba merült.

December 9 én. A gyermek vidámnak találtatik, — eszmé-

lete tiszta és beszéde értelmes; kóros állapotát megelőző történeteket egészen szabatosan adja elő, — de azutáni dolgokról, úgy a kórházba hozataláról semmit se tud. Látái tegnapi valamilyen szűkebbek, s a világosságra igen lomha visszhatást mutatnak. A végtagokban a tegnapi rángatózásnak még némi nyomai láthatók. Egyébként érütése rendes, étvágya jó, s a tanninos oldatot, egyéb szerelés elhagyásával, két óránként folytatja.

December 10-én. — Éjét a gyermek nyugodtan tölté. A láták működése szabadabb, s a gyermek ma már ágyát elhagyja; járása, a végtagokban időnként még nyilvánuló gyengébb rángatózásoknál fogva, kissé ügyetlennek találhatik.

11-én. — Látái a világosságra rendesen reagálnak. Rendellenes mozgások nem észleltek, járásában azonban még némi ügyetlenséget árul el.

December 12-én. A gyermek, mint teljesen gyógyult, a kórházból kibocsátatik.

Schroff gyógyszerhatástanában a beléndek majdnem azonos (identicus) hatásúnak iratik le a nadragulyával; a kettő között felállított lényeges különbség úgy szólva csakis az erősségre szorítkozik, mennyiben ő a beléndek nagyobb adagainak hatását a nadragulya kisebb adagjaival egyeztetni össze. Belladonna és atropin által előidézett, tapasztalatainak körébe eső mérgezési tünetek*, ha szabad e jelen közlésünkben leírt beléndekkel mérgezésből következtetést vonnunk, részben igazolni látszanak a beléndeknek a nadragulyával ezen analógiáját! Vannak azonban egyes eltérések, melyeket ez alkalommal hangsúlyozni ohajtok! Nadragulyával történt mérgezési eseteink egyikénél sem hiányoztak az erős arczipirulások, míg a beléndekkel mérgezésnél az arczipirulások a test egyéb bőrszínétől nem mutatott eltérést. Ha figyelembe vesszük, hogy a beléndekmagvak megevése után 5—6 (vagy még több) órával a gyomorból 120 szem beléndekmag bányatott ki, szükségképpen következtetni fogunk a még nagyobb számú magvak fölemésztésére, s így tovább menve, ha az egyes súlyos tüneteket a nadragulyamérgezéseknél előfordultakkal összevetjük, az itt hiányzó arczipirulások okát nem fogjuk a beléndek gyengébb hatásában keresni, s annak felróni. — Feltűnő félénkség és gyakori ijedezések jellemzik a nadragulya általi mérgezeteket, míg ellenben a beléndekmaggal történt mérgezési esetünkben: jó kedv (szóval derűltég), sardonius nevetés, majd meg dühösség (harapás stb.) characterizálák a lelkiállapotot!

Ha tovább vizsgálódunk, találunk még egyéb eltéréseket is a nadragulyával és beléndekkel történt mérgezéseknél, melyeket azonban mellőzve, csak a felhozott arczipirulások és lelkiállapotra szorító eltéréseket ohajtottam ez alkalommal kiemelni, melyek figyelembe vétele hiányos körélményeknél a kórisme fajlagosságainak meghatározására, azt hiszem, nem csekély befolyással leend.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Treatise on the Diseases of Infancy and Childhood. By J. Lewis Smith M. D., Curator to the Nursery and Child's Hospital, New-York; Physician to the Infant's Hospital, Ward's Island; Professor in Bellevue Hospital, New-York. Philadelphia, Henry C. Lea kiadása. London, Trübner & Co.

Ujabb időben Amerikában több jeles orvosi könyv látott napvilágot, s az előtűnt fekvő mű azok közé tartozik. Ez mind azt magában foglalja, mit hasonló tartalmú jóra való európai munkákban található, ezenkívül pedig a szerző az észlelés, felfogás és következtetés eredetisége által annak sajátos ingert tudott kölcsönözni. S az amerikai írókban általában nagy az ügyesség, hogy az

*) Ide vonatkozólag szabadon a múlt évről nadragulya által történt mérgezési eseteket fölemlítenem: a) 1868. április 4-én fővárosunk közelében eső egyik helységbe vittem 3 éves leánykához, kinek kezelő orvosa hőkhurut ellen két obon szörpben állítólag egy szem nadragulyakivonatot rendelt. E szer vételére a gyermeknél erős arczipirulások léptek föl, igen nagy nyugtalanodással; majd meg szunyós állapot kezdett mutatkozni, melyből azonban testének érintésére, ágának mozditására, s más egyéb közelbeni zörejre azonnal följött; középfokú látatágulat, 140 egyenletes érütés, az ujjakbani görcsös rángatózásokkal stb.

b) 1868-ik év october havában R. H., 5 éves leányka hozott kórházunkba, ki nyalakodásból, egy szem atropint, mely két nehezék viz-

összegyűjtött tapasztalatokat és ismereteket akként rendezék, miszerint az egésznek bizonyos üde színe legyen, mi általában véve érdeket kelt, a figyelmet pedig lebilincseli. Úgy hisszük, hogy nem csalatkozunk, ha ezt azon józan értelemnek, ovatos körültekintésnek, érett ítéletnek és minden tekintetben egyszerű természetességnek tulajdonítjuk, mi az amerikai írókat általában véve jellemzi, s Smith könyvében megtalálható. Ha azon szándékkal vesszük ezen könyvet kezünkbe, hogy ennek egyik vagy másik fejezetébe beletekintsünk, meg nem állhatjuk, miszerint az egyik fejezetet a másik után mindinkább fokozódó érdekeltséggel át ne tekintjük.

Hogy pedig olvasóink ezen munka dús tartalmáról fogalmat szerezhessenek, jónak látjuk a befoglalt fejezeteket elősorolni. I. Csecsemő- és gyermekkor. II. A terhes nő egészségtana. III. A csecsemő- és gyermekkor kora halálózása, ennek — okai és megelőzése IV. Szoptatás. V. Szoptatás dajka választása. VI. A szoptatás folyamata; elválasztás. VII. Mesterséges etetés. VIII. Csecsemő-kori betegségek jelzése. Ezen nagybecsű fejezetek után, melyek általános jelentőségű és igen fontos tárgyakat foglalnak magukban, s a munkához bevezetéképpen tekinthetők, a gyermekkor betegségei következnek. Ezek: 1, melyek a szervezet egyes rendszereit támadják meg; 2, a fertőző betegségek; 3, a bőrbántalmak; 4, végtére a vérkeringési rendszer bántalmak. A munkához többrendbeli függelék van csatolva.

A fentebbiekben a munka általános jelességét és használhatóságát elismervén, az egyes fejezetek részleteinek bírálatába bocsátkozni szükségesnek nem tartjuk, s többek között dicséretére csak annyit akarunk mondani, hogy a versények (diatheses) romlatag feltevénnyel nem igen vesződik, mint általában a tárgyilagosságot mindig szem előtt tartja, s ingoványos természetű eszmék után nem kapkod, nemkülönben ezek csalfa fénye által pillanatra sem hagyja magát megvesztegettetni. Azonban azt is szívesen látunk, ha a szerző a csecsemőkori hűdések különböző alakjainak tanulmányozásában mélyebben behatólt volna, s azokat körülményesebben taglalja.

Míg ekként a különböző fejezetek körülményesebb vizsgálatát szükségesnek nem tekintettük, nem mulaszthatjuk el, hogy a csecsemőkori vastagbél-gyuladással (entero-colitis) bővebben ne szóljunk, mely a könyv legjobb fejezeteinek egyike, s melyben a szerző eredetisége és szakavatottsága legjobban kitűnik.

A szerző mondja, hogy nincs betegség, kivévén a tüdővést, mely Új Yorkban, s Amerika más városaiban és községeiben a csecsemőket annyira megtizedelné mint a vastagbéllobja. Ez járványosan a nyári hónapokban a tengerparthoz közllevő mélyfékvesű tájakon szokott uralkodni, s kifejlődése a városi levegő állapota által igen előmozdítatik. Előmozdítják azt a szenyves utcák, melyek rohadt állati részekkel és korhadó növényi részekkel telek; továbbá oda járul a házak szenyves tartása, melyek emberekkel túlszűfölvák, nemkülönben odaszámíthatjuk az árnyékszékek, vágóhidak, disznóalak és csontfűző intézetek tisztátalan és czélszerűtlen állapotát. Szóval nem csekély azon góczok száma, hol a legveszedelmesebb kóroanyagok nagy mennyiségben képződnek, melyek, a piszkosan tartott gyermekbe bejutva, hasmenést és gyuladást okoznak. Azon városnegyedekben, hol az egészségügyi rendszabályok leginkább elhanyagolják, a béllobban a halálózás legnagyobb mérvű szokott lenni. Végül nem lehet említettlenül hagyni, hogy ezen betegség keletkezésére a tisztátalan és rossz étkezés kétségtelenül lényeges befolyást gyakorol. A csecsemőket ugyanis igen kiterjedten mesterségesen etetik, még pedig az anyagokat, melyek a tej pótlására valók, nem igen szokták megválogatni. Ily módon körülményesen eseteli a szerző azon hatányokat, melyek részint az éghajlat következményei, részint a társadalmi élet folyamánai, s ezen betegség keletkezésében és lefolyásában tényezőkként te-

ben volt feloldva, ivott ki; kiívás után néhány percre a gyermeknél erős hányás állott be. Jellemző tünetek voltak itt is az erős arczipirulások, látatágulat, görcsös rángatózás és a gyakori ijedezések stb.

c) Gyógykísérleti szempontból több ízben és esetben alkalmaztuk az atropint mint gyógyszert bőr alá fecskendezésre; ezek közül kiemelendőnek vélem P. R. 11 éves leányka esetét, kinek epilepticus rohamok ellen 30-or fecskendeztem be $\frac{1}{100}$ — $\frac{1}{10}$ gr. atropint, s majdnem mindannyiszor; erős arczipirulás, nagyobb ingerlékenység stb. volt észlelhető, melyek azonban néhány percznyi tartam után maguktól szüntek, stb. stb.

kinthetők.

Miután Smith a csecsemőkori bélob oktatát, mely ezen fejzet becsét leginkább emeli, fejtegette volna, áttér a kórkép előadására, mit mesterileg tesz, s egyszersmind elátja azon tüneteket, melyek által ezen bélobot a csecsemőkorbéli közönséges cholelithiától meg lehet különböztetni. Ezen betegség kórbonczatana szinte igen jól le van írva. Bonczolást 81 esetben vitt véghez, s egynek kivételével mindannyiszor a vastag bél nyákhártyájának gyuladását észlelte. Bélbeli betürődzések ezen betegségben gyakoriak; a máj azonban nem igen látszik bántalmazva lenni, minélfogva a higanysos vagy más hasonló kezelés, melyet némelyek azon szerv ellen intéznek, nem mondható indokoltnak.

Azon gyermekekre nézve, kiket ezen betegség megtámad, legjobb gyógyszer: az alkalmasabb, jobb étkezés, lehetőleg szoptatódajka fogadása, s a mélyenfekvő tájnak magasabb fekvésű helyekkel való kicserélése. Az orvosszerek itt általában nem sokat segítenek. Még leginkább a luganyokkal, mákonyféllel és összehúzó szerekkel tehetünk kísérletet.

— a —

L A P S Z E M L E.

(—h—n) Körfűrész által okozott koponyaseb, — gyógyulás.

Californiának nemcsak aranya, hanem orvosi folyóirata is van, melyből a következő esetet közöljük. Ez adalékul szolgál azon esetekhez, melyek arról tanúskodnak, hogy a koponyasebek még akkor is meggyógyulhatnak, midőn jelentékeny agybeli veszteségek történtek. Meglehet, hogy Folsom A. C. tr. a jelen eset közlésekor az amerikai modornak megfelelő nagyításnak kevésbé talán hódolt; mindamellett az még akkor is említésreméltó, ha a valószínűtlenségeket valódi értékekre alászállítjuk.

A sebesült negyven éves volt, s a „Casper Mill Company”-nál volt alkalmazva. Koponyáját 1864-diki-augustus 18-kán körfűrész érte, s őt Folsom tr. a megsebeztetés után félóra mulva látta, midőn a sebet gyorsan megvizsgálta. Ez a koponyacsontokon keresztül az agyba ért. 74 érlökés, teljes és mérsékelt. Csekély vérzés. Az eszmélet helyén volt, s a beteg fájdalmáról nem panaszkodott. Az esemény helyétől fél mérföldnyire szállítottatt. Figyelmes vizsgáláskor kitűnt, hogy a seb a homlokcsonton, az orr töve felett, ettől bal felé, fél újjnyira kezdődik, s hátrafelé haladva, a bal falcsonton keresztül a nyakszirtcsont gumóján szinte félújjnyival túl ér. Hossza a koponyadomborulatán kilencz újj, míg a bőrseb tizenegy újj. A hosszanti öből sértetlen maradt.

Az agy burkai és szövete bemetszetett és szakítottatott. A sebbe kutaszsal két újjnyira be lehetett jutni, anélkül, hogy ez a seb fenekét érte volna. A fűrész kerek lévén, a sebek három újjnyi mélynek kellett lenni, s majdnem az agy fenekéig érhetett. Harminczkét darab csontforgácsocskát, ezenkívül pedig sok szövetroncsolékot távolítottak el. Az ekként eltávolított szövetrészek evőkanálnyi tehetek ki, s körülbelül ennyire lehetett becsülni a fűrész által kihorzsolt szövetanyagot.

Bekötés alatt a vérzés előmozdítása végett meleg víz használtatott, de mind ennek daczára a beteg két obon vérnél többet nem igen vesztett. Nagyobb úter nem látszott megsértve lenni. Az agy ütereinek lüktetését tisztán lehetett látni. Az agy minden része rendesnek tetszett. Se az agy, se ennek burkai nem voltak vérdúsak. Vizsgálás és ápolás alatt az érlökések száma 74 maradt. A seb környéke se fájdalmas, se túlérzékeny nem volt. A beteg nem érezte, midőn az agy vagy ennek burkai vagy a sebfalak érintettek, sőt még arra is érzéketlen maradt, midőn az agyra eléggé jelentékeny nyomás gyakoroltatott; a koponyatakarók sebének felszínén azonban a beteg nagy érzékenységről panaszkodott.

Miután a seb kitisztítottatott, s a haj a sebszélek szomszédságában lemetszetett, a fej körül érnymaszt alkalmazott, de vánkos nélkül. Annak segélyével a csontszélek fokozatosan és lassankint egymáshoz közelítettettek!! A köztakarók sebeinek egyesítése három varrat által történt; a seb végén és közepén azonban nyílások hagyattak. Az tapasztalás teljesen elzárattott. A varratok a negyedik napon eltávolítottak. A seb hevenyen gyógyult, azon helyek kivételével, hol nem egyesítették.

Folsom a beteget három hónapon át mindennap meglátogatta, s se az érlökésekben, se az agybeli működésekben, se pedig

a húgy- vagy emésztőszervekben semmi rendellenességet se észlelt. Belsőleg semmi kezelés se szükségeltetett, s az étvágy mindig jó, az álm pedig rendes volt. A nyelv a második napon lepedékekkel be volt vonva, de később nem ismétlődött. A beteget háromheti kezelés után magára lehetett hagyni, azon ajánlással, hogy még anynyi ideig minden tekintetben nyugalmasan viselje magát.

A szerencsétlenség után öt vagy hat hét mulva ismét munkához láthatott, s foglalkozását egészen mostanig folytathatta. Folsom a heget legközelebb megvizsgálta, s a csontokat kevésbé előálló forraszték által egyesülve találta. Az elméleti tevékenység teljesen érintetlen maradt, s a sebesült erősítette, hogy a szenvedett sértés után fejfájást vagy más valami zavart sohasem érzett.

Ezen nevezetes esetben legérdekesebb, hogy az értelem háborítlan maradt. Majdnem hihetlen, hogy valaki kettémetszett agygyal, melyből még jókora tömeg odaveszett, felgyógyulhasson. Meg kell jegyeznünk, hogy a fűrész $\frac{1}{3}$ újjnyi vastagságú és 18 hüvelyknyi átmérőjű volt, s percenkint 2000-szer fordult. A beteg mondja, hogy metszéskor fájdalmat nem érzett, de azt halotta, midőn a csont átfűrészeltetett.

Folsom maga elismeri, hogy ehhez hasonló ténynek csodálatot kell gerjeszteni és hiteltlenséget ébreszteni. A „Pacific Medical and Surgical Journal” szerkesztője ezen esetre vonatkozó adatok hitelessége felől meggyőződni iparkodott; azonban nem hiszi, hogy a seb egészen az agy fenekéig ért volna. Ha a fűrész fogai a seb mindkét végét ugyanazon időben érintik, akkor a koponyafeneknek, a kerges testnek és a látidegnek ketté kellett volna metsznie. Valószínű, hogy a fűrész először a nyakszirtet érte, s a fejet forgó mozgásba hozta, mely felvétel a köztakarók sebének nagyságánál fogva, ez a csontsebnél nagyobb lévén, valószínűnek mutatkozott. Ezenfelül igen lehető, hogy a fűrész az agyat legfeljebb néhány vonalnyira érte, s úgy látszik, hogy a seb az agy vágányának közelébe esett, minélfogva a kutasz vizsgáláskor oda, az agy féltekéi közé, beletévedt.

Ezenkívül ezen esetből új tanulságot meríthetünk. Folsom azt hitte, miszerint a seb a fenéket elérte, s hogy a homlokcsont el van törve, mert egyébkint a csontok közti nagy hézag meg nem fejthető. Ily körülmények között, s azon reményben, hogy a bonczolás kíváncsiságát ki fogja elégiteni, kutatási vizsgálatokat annál kevésbé tett, mert tartott tőle, hogy betege kötözés közben meghalhat. Nevezetes végül, hogy ezen eset szinte igazolta, miszerint a körfűrész által okozott sebek nem vérzenek. Folsom véli, hogy ezen tekintetben a körfűrész sebei a szakított sebekkel megegyeznek. Így a sebész által gyakran észlelt tény, hogy a combüretet a körfűrész átmetszi, anélkül, hogy a halál vérzés folytán állana be. (Pacific Medical and Surgical Journal, 1869, május).

Titkos szerek.¹⁾

37) *Süvern fertőtelenítő anyagának (Desinfectionsmasse)* létrészei: 100 rész oltatlan mész, vízzel kásaszerű tömeggé keverve, mellyel még pezsgés közben 15 r. kőszénkátrány bensőn kevertessék. Kihülés után a kásaszerű tömeg 15 r. halványos keserűfölddel (Chlor-Magnesia) kevertetik, melyet előbb zárt edényben levő vízben fel kell oldani. A tömeg használás előtt még ötször annyi vízzel hígittatik (Hager et Jacobsen, Industrieblätter, V, 62 l.)

38) *Glucinoïn.* Ezt a borok savának közönbősítésére árulják. Készíthető, ha vastartalmú égetett mész vízzel porszerű vízeggyé megoltatik, s engedik, hogy kevés szénsavat vegyen fel. Ezen szer fontját egy tallérjával árulják. (Hager és Jacobsen, Industrieblätter, V, 147).

39) *Driffeld Oils.* Ezen olajt előállítják, ha faolaj friss fűzmel, szabinagalyakkal és kappanör fűvel főzetik: a folyadékot pedig az üledékről leöntve, azt $\frac{1}{60}$ r. rozmarin-, kakukfű és borókaolajjal elegyítik. (Sherwood, Industrieblätter, V, 206).

¹⁾ L. OHL. 34. számát.

T Á R C Z A.

Magyar orvosok és természetvizsgálók Fiumében tartott XIV-ik nagy gyűlése.

Naplótörredék.

II.

Sept. 8-kán. A kéjkirándulásra meglehetősen elláttuk magunkat Szekszárd vérvörös nedvével . . . hallottuk, hogy a tengeri betegség ellen a veres bor legjobban megvéd . . . Ittunk, s a Vulkanon Bunkó zenéje mellett még táncoltak is . . . Az Afrikán szinte vígan éltek . . . Így haladtunk el Buccari felé, láttuk a martinsiczai híres vesztegintézetet, s sovárogtunk jeles boráról nevezetes Kostrena felé . . . hogy szálljon hozzánk tudomány és lelkesedés . . . Buccari és a történetileg emlékezetes Királyrét már megettünk volt, meg Novi is . . . ekkor a bóra incselkedni kezdett, — a tenger csendesen hullámzott, a hajók kevésbé himbálóztak . . . Több tudóst a mozgó tenger betegsége elővett, — a lobogósingű természetvizsgálók legtöbbet szenvedtek . . . ezek egyikétől kérdezték: „Bizony Miska bácsi, bizony nem hittem volna, hogy ez a csekély szellő ilyen erős izmos embert, mint kegyelmed, ennyire megviseljen“ . . . „Ördög vigye a szekszárdit“ . . . Ez volt a felelet, melyet kifejezésteli tekintet kísért . . . Veglia felé visszafordultunk, honnét az istriai tengerpartra átjutottunk . . . Kiváncsi, bámész nép mindenhol volt . . . Hol minket éltettek, mi is kiáltottunk „éljen Fiume“ . . . Hat óraker reggel szálltunk tengerre. s esti hat óraker érkezünk haza . . . Ki és beszálláskor rendet nem igen tartottunk . . . rohantunk, tolongtunk és küzködtünk, mint lehetett . . . Minek is ilyenkor rend . . . ez nagyon egyhangú és unalmas . . .

September 9-kén. — Úgy az orvos-sebészi mint az államorvosi szakülésen ugyancsak meglátszott, hogy a tagok nagyobb része, odahagyva Fiumét, Velenczébe utazott . . . Kevesen voltunk, s minden bágyadtan folyt . . . Mauer tegnapelőtti értekezése folytán felvén, miszerint Bácskában sok a húgykő, ezen ülésben Otrobán kezdeményezése folytán határozatott, hogy a bácskai ügyfelek különösen kéressenek fel ezen betegség okbeli viszonyainak felderítésére vagy legalább kutatásokra . . . Mindenről beszéltek, csak arra nem gondoltak, hogy Bácskában az emberek jól és kényelmesen élnek, — sok húst esznek, bort pedig bőven isznak, mi mellett sok húgy sav képződhetik . . . Révay János tr. általa kiirtott két rákról beszélt, melyet a nedves és száraz pathológiából hosszú lére elkészített . . . Halász G. tr. a megnyitó ülésen pályadíjjal száz aranyat ajánlott fel államorvostani kérdés megoldására . . . A pályakérdés kitűzését megoldani nem tudták, s határozták, hogy fogalmazza azt a központi bizottság . . . Legjobb is mulatni . . . Mit ér a munka és gondolkodás . . . Hadd vesződjék más . . . Mi nagy gyűlés vagyunk, s mi „nagy“, az nem dolgozik, hanem rendelkezik . . . Elvül azonban kitűzetett, hogy a pályakérdésben hazánkat érdeklő minden egészségi pont vétessék fel, mi mellett a pályamű feltétlen becsű legyen . . . Ez nem egyéb, mint az egészségtan összes fejezetei viszonyainkra alkalmazva . . . Erre bizony ezer aranyért is aligha kerül vállalkozó.

A gyermekek aránytalan halálozási számának csökkentése végett bábaiskolák életbeléptetése, a bábák által a gyermekápolási előadás kötelezett hallgatása, nemkülönbén népszerű és alapos utasítás a gyermektáplálás és ápolásra találtatott legsürgetőbbnek . . . Hát a bölcsődék, kiseddóvodák népszerűsítése és általánosítása, valamint vasárnapi iskolák a fiatal asszonyok számára — hol maradtak . . . A bába egy, legfeljebb két hétig látogatja az anyát és ennek gyermekét, s ezentúl minden ápolási gond egészen az anyára nehezedik . . .

Kövesy Fer. a tetszhalál irodalmi történetére pillantott vissza, s egyszersmind az újszülött tetszhaláláról értekezett.

Sept. 10-kén. Giacich tr. 64 húgykővet mutatott be, melyeket műtétel által Fiumében távolított el . . . a műtettek mind életben maradtak . . . Vaskovits Jenő tr. értekezését a koritnicai fűr-

dőről, mely Liptóme gyében az ádriai tenger felszíne felett 2840 párisi lábnyira fekszik, s melyet magyar Marienbadnak is szeretnek nevezni, Arányi Lajos tanár közölte . . . Arányi tanár, miután szent István basilikás emlékével a régészeti szakosztály 7-diki ülésében a hallgatóság elvbeli helyeslése mellett debütírozott, ma nálunk aratott osztatlan babérokat . . . Három torzszülöttet mutatott be . . . Ezek mostanság a legégetőbb kórbonczitani kérdések . . . Hamary Dániel tr. vészes váltóláz esetét közölte, melyben a rohamok harmad naponkint léptek fel, s a gutaütési és nyavalyatörési rohamok tizennégy óráig tartottak . . . Oláh Gyula tr. gombászati tanulmányait adta elő . . . a védhimlő, váltóláz és a bujakór gombáit tanulmányozta . . . tojásba oltott be védhimlő nyirkot, bujakóri és váltólázás vért, — az előbbivel beoltott tojás emberen védhimlő-beoltás jelenségeit idézte elő, s ezenkívül a tojásfehérben Hallier euritium herbariorum élesztősejtjeit látta . . . ha csak ennyit látott, az bizony nagyon kevés . . . ilyenféle dolgokkal maga Hallier is nagyon messze eltévedt . . . ajánljuk az értekezőnek Hirsch bírálatának olvasását . . . ha jól emlékszem, s naplóm nem csal, a Virchow és Hirsch által szerkesztett „Jahresbericht über die Leistungen und Fortschritte in der gesammten Medicin“ 1867-diki folyamának II-dik kötete és I-ső osztályában a 243 és a következő lapokon megtalálható . . . Poór tr., a paprika és malaria szent egység rettenhetlen soloviadora, ma sokat törte magát, mert, Török József tr.-nak a császármetszésről szóló értekezetének felolvasásán kívül, saját maga részéről a skerlievórol és kedves bogaráról, az izzagról — nem tudom hányadikszor — értekezett . . . szerinte „az izzag azon gyéreny heveny, többnyire idült bőrlob, mely moesárlási fertőzés következtében majd bibircsós vagy pikkelyes, majd hólyagos, fakadékos vagy nedvező alakban enyhébb vagy hevebb láz, égő viszketés, barnás bőrszinezet, gyomor és bélhurut, lép-dag sat. által kísérve időszi és szabánnyos rohamokban fejlődik“ . . . Ezt ugyan az értekező maga sem érti, annál kevésbé más . . . Vannak, kik magukat egy batka nélkül zsebükben, s egy talp-alattnyi föld nélkül császároknak és királyoknak tartják . . . békében hagyjuk őket . . . hadd gondolják magukat nagy embereknek, s hitükben legyenek boldogok . . . úgy sem hisz nekik senki is . . . Batizfalvi tr. végtére gipszlenyomatokkal gyönyörködtette a gyér hallgatóságot . . . A jelen voltak legnagyobb épülesükre látták, hogy mily görbén nézett ki a térd metszés, nyújtás, hajtás, gépkelés és testgyakorlás előtt, nemkülönbén mily egyenes volt azután ! ! . . . Nemde szép figurák . . . Kitünő gipsz . . . Valóban felséges . . . Igen érdekes . . . Nagyon tanulságos . . .

A társadalmi osztályban egy értekezés volt bejelentve az alapnevelésről . . . Rapos József akarta tartani . . . nem volt rá idő, hogy meghallgassék . . .

Sept. 11-kén. Most már nem kellett a színház . . . Elég volt a városház terme is . . . Nagyon megfogytunk . . . A 851 beírt tagból nem került össze hetven, s ennek is fele fiumei volt . . . S összegyűltünk, hogy határozzunk és döntsünk országra és világra szóló dolgok felett . . . De hogy kell dönten! hiszen a közlöny mai napi számában már a zárulás előtt kinyomtatva olvastuk, hogy mint fogunk határozni . . . Abban olvastuk, hogy a zárulást Vécsey báró nyitotta meg, holott még ezen ülés előtt elutazott . . . Elutaztak mások is, s így történt, hogy szép közönség helyett, melynek jelenvoltát a közlöny előre hirdette, Halász G. alelnöknek csak botránnyosságig csekély számú hallgatósághoz lehetett szerencséje . . . Nem volt már mulatság, s a hátramaradtak úgy is elintézhettek mindent — szépen és hazafiasan . . . Megszavaztuk a fiumei vasutat, s a kormányhoz küldöttség fog menni, hogy sürgesse, miszerint a fiumei révig minél előbb gőzmozdony robogjon . . . Nem illenék, hogy a tudósokkal Neptun újra incselkedjék, ha t. i. Fiuménak kedve lenne őket meg egyszerűen megvendégelni . . . Kürthy J. jogtanár felállott, mondva, miután nagygyűléseink szemléletmást hanyatlottak . . . Úgy van! kiáltották többfelől . . . s indítványozta, hogy a nagy gyűlésnek rendes tagjai csak tudományos szakemberek lehessenek, míg mások részvevő tagok sorába vétessenek fel . . . Az indítvány megbukott . . . Nem tartották

időszerűnek . . . Más is szeret a félároni utazásban, ingyen elszállásolásban, az ismerkedési estélyben és a díszebédben, s más mindenféle ingyen multságokban részesülni; a szaküléseken pedig tudósok és műkedvelők egyaránt nem szoktak megjelenni! . . . Válasszunk . . . Jövő évre Aradra megyünk, — József főherceg, ő fensége, magyarországi honvédelmi főparancsnok, kinek Aradmegyében nagy uradalma van, lett elnök; azután egyik al-elnöknek megtettük Atzél Pétert, Arad városa polgármesterét és országgyűlési képviselőt . . . gazdag úr . . . Másik alelnökké Rózsai József tr., érdemkeresztes vitéz, a nagy gyűlések legitim pénztárnoka és kir. tanácsos ő nagyságának kellett volna lenni. (?) de fájdalom, csak 21 szavazatot kapott! . . . Sajnáljuk, — sokat fáradozott . . . legyőzött Poór Imre tr. által, kinek személyében 45 szavazatnyi bizalom egyesült . . . Arányi L. tanárt Vajda-Hunyad megmentése és Szent István dicsőítése csak egy szavazatra segítette . . . Hálátlan világ . . . Titkárok lettek: Darányi János tr. Arad város főorvosa, továbbá Oláh Gyula tr., jeles gombászunk!! így mondják magyarul a mycologust . . . Minthogy pedig természetvizsgálók is lennének, csináltunk még harmadik titkárt, s ennek megtettük Szily Kálmánt, a budai műegyetem ny. r. tanárát . . .

Így lett gyűlésünknek vége, melyben részt vett 55 nő, 113 mezei gazda, 107 tanár, 131 orvos, 67 gyógyszerész, 22 orvos- és 60 egyéb tanuló, 59 mérnök, gyárnok és iparos, 84 ügyvéd, 37 kereskedő és hajós, 34 pap, 63 tisztviselő, 18 magánzó és városi képviselő, 4 hírlapíró és 5 művész . . . Látjuk e tarka képről hogy az orvosok és természetvizsgálók a többiek megett egészen háttérbe szorítvák . . . E gyűléseket helyesebben országos kejkirándulásoknak, vagy országos mulatóösszejöveteleknek nevezhetnők . . . Fel nem tűnhetik, hogy elnökválasztásnál a természetvizsgálókra figyelemmel se voltunk, holott ezen nagy gyűlésen egyikük a Balassa-féle szárazanyos pályadíjat nyerte el . . . Mi nagy gyűlés méltóságunk teljes érzetében azon kezdjük, hogy nem vagyunk tekintettel természetbúvárainkra, midőn meg kellene tisztelnünk őket . . . mi más téren szerzett érdemeiket, t. i. gazdag uradalmak tulajdonosait választjuk meg . . . Ez hozzánk jobban illik . . .

S viseltük magunkat gyűlésen s gyűlésen kívül úgy, hogy kérdezték:

Hát ilyen az orvosi gyűlés?! . . . Ezek a magyar természetvizsgálók?! . . .

X. Y. Z.

Az erdősor és a munkaházak.

Mint halljuk, a vallás- és közoktatásügyér Pest városához leiratot intézett, melyben a város közönségét értesíti, miszerint azon tervbe, hogy az egyetemi kórodák az erdősoron, a város ezen legelhagyottabb részén építtessenek, bele nem egyezhetik; továbbá az ügyér említett leiratában Pest városa közönségét a sóházi és dohányraktári telkeknek a nevezett célra való átengedése végett újra felszólítja. Nem tudjuk, hogy ezen leiratnak a képviselőtestületnél mi sorsa lesz; azonban nemcsak az egyetem, hanem egyszerűen Pest városa jól felfogott érdekében óhajtának, hogy annak kedvezőbb eredménye legyen, mint az eddigi leiratoknak volt; óhajtának pedig, ha a város azon képviselői, névleg azon orvosok, kik a képviselőtestületben a közbizalom folytán a város közegészségügyének előmozdítására első sorban hivatvák, ezen ügy eldöntésében számosabban vennének részt, mint mennyien az előbbi két alkalommal megjelentek: ezen esetben remélhető, hogy az egyetemi kórodák békességes úton azon telkeket meg fogják kapni, mely építésükre legalkalmasabb, s a kormány nem lesz kéntelen a végső eszközöz, t. i. a kisajátításhoz nyúlni. A kisajátítás, melyet az idevonatkozó törvény 1. §-a megenged, foganatosítható ugyan, mennyiben az egyetemi kórodák mint államépületek szerepelnek; azonban mindenesetre kívánatos volna, ha a dolog idáig nem jutna, minthogy ez kétségkívül kellemetlen surlódásokkal van egybekötve. Ekként csakis örvendő értesülünk afelől, hogy a tanács az egyetemi kórodáknak az erdősorra való számkivetési tervét elejtette, s most már a képviselőtestülettől függ, hogy ezen kérdés kedvező megoldást nyerjen.

Még nem bizonyos, hogy az üresen álló erdősori telek mi célra fog fordíttatni; de annyit hallunk, hogy azon száz pesti iparos, ki oda negyven munkaházat akar építeni, ebbeli ajánlatát a városnál ismét megújította. Mi csak kívánhatjuk, hogy egészséges helyen munkahá-

zak emeltessenek, s így a munkások a pinczelakásokból megszabaduljanak; mert most lakásukul nem egyedül félig földalatti helyiségek használatnak, melyek már eredetileg szállásokul építtettek, hanem egyszerűen valóságos pinczék is alakították át emberi barlangokká, így például a belvárosi széputczában, Pest városának közepén. Hogy ilyen helyiségekben lakva, hol a levegő pang, a használhatlan, sőt ártalmas légek, nemkülönben a vízgőzök felhalmozódnak, míg az élely mennyisége alászáll, az anyagforgalomnak silánnyá kell változnia, mimellett a munkaképesség idő előtt elvesz, míg a betegségekre való hajlam növekszik, — magától értetik. Így tehát a kertekkel kerített munkaházaknak szabad helyen való építése, milyen az erdősor, a közegészségügy emelésére kétségbevonhatlanul legnagyobb fontossággal lenne, mihez még járulna, hogy a futó homok, melynek azon tájon bővében vannak, legalább részben megkötetnék, s így ebből Pestnek mindenesetre kevesebb jutna. Midőn azonban Pest városa a munkaházak számára az erdősoron telket ajándékoz, figyelmen kívül nem hagyhatja, hogy a Rókus-kórház azon korlátolt helyen, hol most van, sokáig meg nem maradhat. Ezen épület kórháznak annyira nem való, s oly szűk, hogy ha épen nem is most, de néhány év múlva szükségképen be kell következni az időnek, melyben a városnak célszerűbb és tágasabb kórház építéséről elkerülhetlenül gondoskodnia kell. A heveny betegségeken szenvedők számára, kik egészségük, sőt életük veszélyeztetése nélkül távolabbra nem szállíthatók, itt volna az egyetemi kórház, itt lennének a már most is meglevő apróbb és a város által a különböző negyedekben a szükséghez képest építendő kisebb kórházak; azonban az idült és általában olyan bántalmakban szenvedők részére, melyekben a betegek baj nélkül tovaszállíthatók, a városon kívül kellend nagyobb kórházat emelni, mely ekként a mostani Rókus-kórház rendeltetésének nagyobb részét viselné. Ezen kórház számára mintegy magától kínálkozik az erdősor vidéke, mely azon időig remélhetőleg csatornázatni és egyszerűs-mind vízvezetéssel elláttatni fog. Ilyen ápolodaszerű kórházak, melyek nem tanintézetek, legcélszerűben a városon kívül építhetők, s így reájuk nézve az erdősorhoz hasonló vidék kívánatos, míg ez egyetemi kórodának semmiképp se való.

—γ.

V e g y e s e k .

—α—Eötvös József báró Kolozsvárott, hová szeptember 20-dikán Mészáros K. osztálytanácsos és Markusovszky L. tr. kíséretében megérkezett, lelkesedéssel fogadtatott.

—β—A jövő tanévrei beiratások a m. k. tud. egyetemen f. hó 28-án kezdődnek és bezárólag október hó 14-ig tartanak. Ugyancsak október 1-én d. e. 10 órakor tartatik az egyetemi évi nyilvános közülés, mely alkalommal Pollák János tr., e. i. egyetemi rector zár- és dr. Konak Sándor az egyetem jövő tanévi rectora székfoglaló beszédét tartandja.

—γ—Figyelmeztetjük a budapesti k. orvosgyelet tagjait, hogy az egyleti nagy gyűlés, melyben új tagok is választatnak, október 14-én tartatik, minélfogva a fennálló szabályok értelmében tagsági ajánlatukat oct. 1-ig tegyék meg.

—δ—A jövő 69/70-diki téli félévben a pesti egyetem orvosi karánál a következő rendkívüli előadások fognak tartatni Lenhossék J., érzék- és ivarszervek szorosabb bonczatani viszonyai, hetenkint 1 1/2 ó.; Jendrassik J., hang, hallás és szólás, h. 2 ó.; Arányi L., rögtön támadt életveszélyekről, h. 1 óra; Balogh K., kórtani kísérletek, h. 1 ó.; Nedelkó D., fogászat, h. 2 ó.; Bókai J., gyermekgyógyászat, h. 2 ó.; Ugyanaz, gyermekápolás (bábák számára), h. 1 ó.; Margó T., szövettan görcsői mutatóanyagokkal, h. 2 ó.; Ugyanaz, szövettani gyakorlatok, h. 2 ó.; Poór J., bőrkórtan, h. 4 ó.; Kovács J., sebészi műtéttan mutatóanyagokkal, h. 2 ó.; Gebhardt L., mellkórisme gyógytani gyakorlatokkal, h. 3 ó.; Navratil J., gége és orrtükrészlet, h. 3 ó.; Fleischer J., szülészeti műtéttan, h. 2 ó.; Hasenfelder M., általános fürdőgyógyászat és a gyakorlatilag leginkább használt gyógyvizekről, h. 2 ó.; Böke Gy., elméleti és gyakorlati fülgyógyászat, h. 3 ó.; Lumniczer S., erőszaki sértésekről, h. 3 ó.; Bernolák J., szemézi műtéttan, h. 2 ó.; Fodor J., a tisztí orvosi eljárásról gyakorlati mutatóanyagokkal, h. 3 ó.; Siklósy Gy. tr., szemészeti műtéttan, h. 3 ó.; Grósz L., a tápszerek hamisításairól, h. 3 ó.; Hermann A., a mellbetegségek és gégebajok kór- és gyógytana, h. 4 ó. — A következők dijnélküli előadások: Arányi L., a mell- és a hasüreg zsigereinek kórbonczatana és kórsvözet-tana, h. 2 ó.; Wachtel D., vényszerkesztési gyakorlatok, h. 1 ó.; Korányi Fr., az agy és gerinczagy kór- és gyógytana, h. 1 ó.

—α— Az „Archives médicales belges“ 1869 márcziusi számában olvassuk, hogy Zlamál tr., Pozsonyban, kivált az ivarszerveken és a végbélkörül levő bujakori lágy és keményedett alapú fekélyek gyógyításánál a hangyanyhalvag (chloroforme) helybeli alkalmazását több mint ötven esetben sikeresnek találta. Ezenkívül a szóbanlevő szer minden idült, renyle gyógyulású fekélynél, kivált midőn ezek a nyák-hártyán mutatkoznak, igen jó sikerűnek találtatott.

—α— A német természetvizsgálók és orvosok innsbrucki nagy gyűlése megnyitó ülésének fénypontját Helmholz tr. szelleműs beszéde képezte, melyben az újabb természettudományok fejlődés-történetéről szólt. — Mayer tr. értekezése, az erőművi meleg-méletről meglehetősen fogadtatásban részesült. — Vogt K. a zárulésan az ember geologiai koráról nagy hatású beszédet mondott.

—α— A német természetvizsgálók és orvosok jövő évi vándorgyűlésük helyéül Rostock-ot (Mecklenburgban) választották.

—α— A lengyel természetvizsgálók első gyűlése Krakóban tartatott meg, s sept. 13-án kezdődött. Megindítója Baraniecki Adrian orvostudor volt orosz Lengyelországból. A gyűlésén Majer tr. elnökölt. Parisban tartózkodó Galezowski szinte elnökké választatott. Titkárok Blumenstock (Krakkóban) és Cserkawski (Lemberg) tudorok voltak. A nagy gyűlés osztályai: 1) természetleírás; 2) kórodai tudományok; 3) államorvosostan. A jövő évi gyűlés helyéül Posen választatott.

—α— Marey tr., az ismert érlökészjelző feltalálója, Parisban Flourens helyébe az élettan tanárául kineveztetett.

K i v o n a t

Pestvárosi tisztviselőinek 1869-diki június havi közegészségi hivatalos jelentéséből.

E hó időjárási viszonyai igen szabálytalanul folytak le, a gyakran mutatkozott északkeleti és északnyugoti szelek, szintúgy a hő és légmérő ingadozásai az állati életre érzékeny hatást gyakoroltak.

A légnyomat közepsúlya = 332.36 pár. von. mutatott. — A hőmérséklet középértéke R. szerint = 15.26 fok. — A párányomat középértéke = 3.70 pár. von. — Középnedves-ség 51.9%. — Ozontartalom középérték szerint nappal = 2.8, — éjjel = 3.8 fok. — Az északkeleti és északnyugoti szelek voltak uralkodók. — Vihar és zivatar 9 napon tapasztalható. — Esett 10 napon = 13.66 pár. von. — Jég 1 napon volt észlelhető.

A közegészségi állapotot illetőleg, az egyetemi kórodákban és a magán gyakorló orvosok által kezelt betegek kivételével, — a többi gyógyintézetekben és a közközlésen ápolat szegények közt összesen 5709 kóreset fordult elő, mely szám a múlt májushavi létszámnál 194 esettel többet tüntet fel, tehát rosszabbul mutat. Ezek közül különféle intézetekben 2446 fekvő és 3263 járó beteg ápolatott.

A gyógyintézetekben ápolat 2446 fekvő beteg közül meggyógyult 1222 = 49.81, — meghalt 141 = 5.76, — ápolás alatt maradt — 1065 = 43.53%.

A városi polgári kórház 1-ső sebészi osztályán (dr. Kovács) 5, — 2-ik sebészi osztályán (dr. Lanniczer) 4, — szemézi osztályán (dr. Siklósy) 12, — gégebajok osztályán (dr. Navratil) 5, — fülbetegek osztályán (dr. Böke) 4, — összesen 30 sebészi, szemézi, gége és fül-műtétel hajtattott végre.

Halálozás. Az egész városban (a katonai kórházak kivételével) valamennyi gyógyintézetben meghalt összesen 670, — tehát 45-el több mint múlt májusban. Meghalt finemű 393, — nőnemű 307. Legtöbb halt meg 1 éves korig = 318, — továbbá 1—5 között = 81, — 31—40 között = 55, — 41—50 között = 53, — 21—30 között = 33, — 61—70 között = 30 sat. A 90 évet 2 haladta meg. — Meghalt a tanművelők, művészek, hivatalosak és birtokosok osztályából 42, kereskedő és iparos 245, — munkás és szolga 383.

Leggyakoribb halálok voltak: rángások és göresök = 105, — tüdőgümösödés = 100, — bélhurut = 70, született gyöngeség = 45, mell és tüdőlob = 37, — béllob 27, stb.

Népesedés. született összesen 952, — fiú 314, — leány 338; — törvényes 442, — törvénytelen 210. — E szerint e hóban a halálozást 18-al haladta meg a szaporodást.

Házasságra lépett 202 pár.

Törvényszéki orvosi vizsgálat 14, — orvosrendőri 21 esetben eszközöltetett. Bonczolat 30 esetben hajtattott végre. Ezen eseteken kívül volt 3 öngyilkos.

Keleti marhavésznek semmi nyoma se mutatkozott, — ellenben az ebek között veszettségi esetek fordultak elő.

A pesti piacra összesen 26818 darab szarvasmarhaféle juh és sertés hajtattott.

Vaspályán érkezett Pestre 1993 db. szarvasmarha, 2585 db. juh s 16635 db. sertés.

Vaspályán elszállítottatott Pestről 1018 db. szarvasmarha, 832 db. juh és 7248 db. sertés.

Mindössze 230 hivatalos orvosi és közegészségi tárgy fordult elő és intéztetett el.

Dr Flór.

H e t i k i m u t a t á s

a pestvárosi polgári kórházban 1869. sept. 17-től egész 1869. sept. 23-ig ápolat betegekről.

1869	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülönő	gyermek	elmeor	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Sept. 17	31	13	44	21	18	39	3	1	4	449	428	20	12	23	932
" 18	16	13	29	19	7	26	2	1	3	447	436	19	10	23	935
" 19	23	18	41	25	19	41	2	2	4	443	432	21	10	25	931
" 20	19	18	37	17	7	24	2	—	2	443	426	24	14	25	942
" 21	22	15	37	30	14	44	2	—	3	434	431	27	16	24	932
" 22	30	25	55	16	5	21	1	3	4	448	447	29	15	23	962
" 23	21	13	34	12	6	18	1	1	2	455	448	33	17	23	976

P á l y á z a t o k.

A 12000 lakossággal bíró Kis-Kun-Dorosma városban miután a volt orvosnak előléptetése folytán a városi orvostudori állomás, mely évi o. ért 500 ft. fizetéssel van egybekötve, üresedésbe jött, annak folytán a közgyűlésnek f. évi 24-ik számú végzése szerint pályázat útján leendő betöltése határozatván el, határnapul folyó évi október hó 13-ig tüzetik ki.

Minek következtében a pályázni szándékozók ezennel felhivatnak, hogy orvostudori okmánnyal felszerelt kérvényeiket a fent kitett határnapig e város közönségében benyújtani szíveskedjenek.

Kelt Dorosmán 1869-ik évi szeptember hó 9-én tartott közgyűlésből.

(3—2)

Pesthi József, főbíró.

Igazítás. OHL. 38-ik sz. 641 h. alulról 15 s. „városa kinek“ helyett olv. városa, melynek.

H I R D E T M É N Y E K.

Figyelmeztetésül

bátorkodom ezennel tudtúl adni, hogy **Török József**, pesti gyógyszerésznél, malátakészítményeimnek u. m.

maláta-kivonat és vastartalmú maláta-kivonatnak
(mindkettő erjedésment)

főraktára létezik.

Ezt a gyógyszerész és orvos urak szíves figyelmébe ajánlván, tisztelettel

Grosch P.

Maláta-készítmény-gyár Oslauban Coburg mellett.

Megjegyzem, hogy bérmentesített levelekre szívesen szolgálok híres tekintélyektől kiállított bizonyítványokkal készítményeimről, s pedig bérmentve és ingyen.

A fenebbi.